

**Πάντειο Πανεπιστήμιο
Πολιτικών και Κοινωνικών Επιστημών .**

ΠΜΣ: Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών

Κατεύθυνση: Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση και Βιώσιμη Ανάπτυξη

Επιβλέπων καθηγητής: Γρηγόρης Ι. Τσάλτας

Ακαδημαϊκό Έτος: 2007-2008

Παπανικολάου Αλεξία:Α.Μ.1205Μ039

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΑΦΡΙΚΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΠΡΩΗΝ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΕΠΙΡΡΟΗΣ»

Νοέμβριος 2007

«Η φτώχεια και η εξαθλίωση του πλανήτη δεν είναι φυσικά φαινόμενα, αλλά φαινόμενα όπως η δουλεία και το Απαρτχάιντ».

Νέλσον Μαντέλα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ.....	σελ. 5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	σελ. 7

ΜΕΡΟΣ Ι

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο	σελ. 9
1.1. Το γαλλικό αποικιοκρατικό καθεστώς στην Αφρική (το γαλλικό πρότυπο).....	σελ. 10
1.2. Η περίοδος της αποαποικιοποίησης	σελ. 14
1.3. Νέα υφιστάμενα καθεστώτα των Αφρικανικών χωρών πρώην γαλλικής επιρροής.....	σελ. 16
1.4. Νέο αποικιοκρατικό σύστημα.....	σελ. 18

ΜΕΡΟΣ ΙΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο	σελ.21
2.1. Αναπτυξιακό φαινόμενο και Αφρική.....	σελ.22
2.2. Η εξέλιξη του αναπτυξιακού φαινομένου.....	σελ.24
2.3. Ευρωπαϊκή Ένωση και Αφρική.....	σελ.26
2.4. Στρατηγική Ανάπτυξης Ε.Ε. για την Αφρική.....	σελ.29
2.5.Αφρικανικά κράτη πρώην γαλλικής επιρροής και αναπτυξιακές προοπτικές.....	σελ.34
2.5.1. Βόρειος Αφρική.....	σελ. 34
2.5.2. Δυτική Αφρική.....	σελ.39
2.5.3. Ισημερινή Αφρική.....	σελ.44

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο	σελ.48
3.1. Οι θεωρητικές απόψεις για τις σχέσεις αναπτυξιακής ολοκλήρωσης και περιβαλλοντικής διαχείρισης.....	σελ.49

3.2. Υφιστάμενο πλαίσιο περιβαλλοντικής πολιτικής.....	σελ.51
3.3. Δυνατότητες άσκησης αναπτυξιακής οικονομικής και περιβαλλοντικής πολιτικής.....	σελ.54
3.4. Ο ρόλος των διεθνών οργανισμών στις συνθήκες της παγκοσμιοποίησης. Οι συμβάσεις Λομέ. Η σύμβαση της Κοτονού.....	σελ.59

ΜΕΡΟΣ IV

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο	σελ. 69
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ.....	σελ.69

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	σελ.70
--------------------------	---------------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	σελ.72
-----------------------	---------------

I. ΧΑΡΤΕΣ ΠΟΥ ΑΠΕΙΚΟΝΙΖΟΥΝ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

II. Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΚΟΤΟΝΟΥ

III. Η ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΣΤΙΣ ΑΠΟΙΚΙΟΚΡΑΤΟΥΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΚΑΙ ΛΑΟΥΣ

IV. Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Η μελέτη της Αφρικανικής Ηπείρου αποτελεί πόλο έλξης για κάθε νέο μελετητή καθώς παρουσιάζει έντονο ερευνητικό ενδιαφέρον. Στο επιστημονικό εκπόνημα που προτίθεται να αναλάβω, σκοπό έχω να παραθέσω με όσο το δυνατό πιο αναλυτικό και επεξηγηματικό τρόπο τις αναπτυξιακές προοπτικές των χωρών που τελούσαν υπό γαλλική επιρροή.

Η μελέτη για τις αναπτυξιακές προοπτικές της Αφρικής είναι σίγουρα μία πρόκληση για τον μελετητή, δεδομένου ότι η Αφρική αποτελείται από μια πανσπερμία εθνοτήτων, με ιδιαιτερότητες και διαφορετικότητα στην πολιτισμική ταυτότητα, αλλά και μεγάλες ανισότητες.

Το επιστημονικό αυτό σύγγραμμα θα επικεντρωθεί στην ανάλυση της αναπτυξιακής διαδικασίας των εν λόγω χωρών καθώς επίσης και στα περιβαλλοντικά τους προβλήματα.

Κύριος στόχος της εργασίας αυτής θα είναι μέσα από την ανάλυση δεδομένων και γεγονότων να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα για τις αναπτυξιακές προοπτικές των χωρών αυτών αλλά και την βελτίωση της περιβαλλοντικής τους υποβάθμισης., λαμβάνοντας υπόψη την κατάσταση που επικρατεί σήμερα στη διεθνή κοινότητα, την ανάπτυξη της τεχνολογίας, την παγκοσμιοποίηση των περιβαλλοντικών προβλημάτων κτλ.

Μέχρι σήμερα δεν έχουν αντιμετωπιστεί σε επίπεδο ολοκληρωμένης συλλογικής προσέγγισης και ανάλυσης οι ιδιαίτερες συνθήκες της Αφρικανικής ηπείρου, υπό το πρίσμα του καθόλα σφαιρικού φαινομένου της διαρκούς ανάπτυξης. Η μόνη ουσιαστική απόπειρα προσέγγισης των προβλημάτων, αλλά κι αυτή υπό το πρίσμα της ιστορικής ανάλυσης, εντοπίζεται σε αυτήν των προβλημάτων που προέρχονται από την εφαρμογή του αποικιοκρατικού συστήματος, ιδιαίτερα τους τελευταίους τρεις αιώνες, μέχρι την κατάρρευσή του κατά τη δεκαετία του 1960. Έκτοτε σε επιστημονικό επίπεδο προσέγγισης λίγοι είναι αυτοί που έχουν επί της ουσίας και εις βάθος ασχοληθεί με τους λόγους και τα αληθινά αίτια που προκαλούν τα σύγχρονα, τεράστια και σχεδόν ανυπέβλητα προβλήματα των Αφρικανικών κρατών.

Κατά τη διαδικασία εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας, είχα την τιμή και την χαρά να συνεργαστώ με αξιόλογους ανθρώπους, η συμβολή των οποίων ήταν καθοριστική για την ολοκλήρωση αυτής της προσπάθειας. Έτσι, το να ευχαριστήσω όλους εκείνους που συνέβαλλαν στην ολοκλήρωση αυτής της μελέτης, δεν αποτελεί

τυπική διαδικασία αλλά κατάδειξη θετικής συμβολής και συνεργασίας όλων των φορέων που συνυπάρχουν στην Πανεπιστημιακή Κοινότητα. Στο πλαίσιο αυτής της λογικής θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερος τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Γρηγόριο Τσάλτα του οποίου η υπομονή - ανοχή που έδειξε στάθηκε παράγοντας αποφασιστικής σημασίας για την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η προσέγγιση της προοπτικής αναπτυξιακής ολοκλήρωσης της Αφρικής, κάτω από το πρίσμα της ανάλυσης των αποτελεσμάτων και επιπτώσεων όλων όσων συμβαίνουν στην περιοχή αυτή, αναδεικνύουν τη συγκεκριμένη ήπειρο στην κατεξοχήν κεντρική γεωπολιτικά, αλλά και μοναδική, παγκόσμια περιφέρεια των εντόνων αντιφάσεων, αντιθέσεων και προκλήσεων. Τα φαινόμενα αυτά σχετίζονται άμεσα με τις ιδιαίτερες γεωγραφικές, γεωλογικές αλλά και άλλες συνθήκες, όπως οικονομικές, πολιτικές αλλά και περιβαλλοντικές, που αναπτύσσονται στην περιοχή και διαμορφώνουν τις ειδικές παραμέτρους σύλληψης μιας ιδιαίτερης πολιτικής ανάδειξής τους, αλλά και μιας ξεχωριστής στρατηγικής για την αντιμετώπισή τους.

Η εργασία αποτελείται εκτός από την Εισαγωγή από τέσσερα κύρια μέρη. Συνοπτικά η διάρθρωση της εργασίας ξεκινά από μια ιστορική αναδρομή της πορείας της γαλλικής αποικιοκρατίας και εν συνεχεία της περιόδου της αποαποικιοκρατίας συνεχίζοντας με την υφιστάμενη κοινωνική και οικονομική κατάσταση των Αφρικανικών χωρών που τελούσαν υπό γαλλική επιρροή παραθέτοντας εκτενώς τις αναπτυξιακές τους προοπτικές και την περιβαλλοντική τους υποβάθμιση και διαχείριση για να καταλήξει σε μια συγκριτική ανάλυση των εν λόγω χωρών.

Συγκεκριμένα, το πρώτο μέρος της εργασίας αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο παρατίθεται το ιστορικό πλαίσιο, κάνοντας μια ιστορική αναδρομή της πορείας της γαλλικής αποικιοκρατίας (1η και 2η) και της κρατικής κυριαρχίας στην Αφρική, στο δεύτερο κεφάλαιο αναφέρομαι στην περίοδο της ανεξαρτητοποίησης και της χάραξης και διατήρησης συνόρων, στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζω τα νέα υφιστάμενα καθεστάτα που επικρατούν σήμερα στις χώρες αυτές, και καταλήγω στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο του πρώτου μέρους, όπου γίνεται εκτενής αναφορά και παρουσίαση των μορφών του νέο-αποικιοκρατισμού.

Το δεύτερο μέρος της παρούσας εργασίας χωρίζεται κι αυτό σε τέσσερα επιμέρους κεφάλαια. Αναλυτικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζω το αναπτυξιακό φαινόμενο και τις φάσεις εξέλιξής του, καθώς επίσης και την στρατηγική της Ε.Ε. για την Ανάπτυξη στην Αφρική, στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται διεξοδικά οι αναπτυξιακές προοπτικές των Αφρικανικών χωρών πρώην γαλλικής επιρροής στην περιφέρεια της Β. Αφρικής (Μαρόκο, Αλγερία, Τυνησία), στο τρίτο κεφάλαιο επικεντρώνομαι στην περιφέρεια της Δυτικής Αφρικής και πιο συγκεκριμένα στις χώρες Μπενίν, Μπουργκίνα Φάσο, Ακτή Ελεφαντοστού, Γουϊνέα, Μάλι, Μαυριτανία,

Νιγηρία, Σενεγάλη, Τόγκο προσπαθώντας να αναδείξω τις αναπτυξιακές τους προοπτικές και στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο του δευτέρου μέρους της εργασίας εξετάζω τις αναπτυξιακές προοπτικές των πρώην Γαλλικών αποικιών και των Αφρικανικών χωρών της Δυτικής Αφρικής, ήτοι Καμερούν, Κεντρική Αφρικανική Δημοκρατία, Τσαντ, Γκαμπόν, Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό.

Στο τρίτο μέρος της εργασίας, το οποίο χωρίζεται σε τρία ξεχωριστά κεφάλαια παρουσιάζονται οι περιβαλλοντικές ιδιαιτερότητες της Αφρικανικής Ηπείρου. Στο πρώτο κεφάλαιο παραθέτω τις θεωρητικές απόψεις για τις σχέσεις αναπτυξιακής ολοκλήρωσης και περιβαλλοντικής διαχείρισης. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται η μεθοδολογική προσέγγιση του περιβάλλοντος και στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο του μέρους αυτού προβάλλεται η υφιστάμενη κατάσταση του περιβάλλοντος στην Αφρικανική ήπειρο και πιο συγκεκριμένα στις χώρες όπου εξετάζουμε, καθώς επίσης γίνεται μια ιδιαίτερη μνεία στις επιπτώσεις της αναπτυξιακής διαδικασίας στο περιβάλλον.

Στο τέταρτο και τελευταίο μέρος της παρούσας εργασίας συμπερασματικά επιχειρείται να γίνει μια συγκριτική ανάλυση των αναπτυξιακών προοπτικών των παραπάνω Αφρικανικών χωρών ανά περιφέρεια και των επιπέδων ανάπτυξής τους, μέσα από μια προσπάθεια ανάδειξης των κοινωνικοοικονομικοπολιτικών αιτιών που συνετέλεσαν στην άνιση ανάπτυξή τους.

Η έρευνα ολοκληρώνεται με την παράθεση ειδικών Παραρτημάτων που αφορούν σε σημαντικούς οικονομικούς και κοινωνικούς δείκτες καθώς επίσης και σε στοιχεία που σχετίζονται με την περιβαλλοντική υποβάθμιση. Στο Παράρτημα επίσης προστίθενται και Χάρτες που παρουσιάζουν δημογραφικά στατιστικά στοιχεία.

ΜΕΡΟΣ Ι

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Το πρώτο μέρος της εργασίας αποτελείται από τέσσερις ενότητες. Στην πρώτη ενότητα παρατίθεται το ιστορικό πλαίσιο, κάνοντας μια ιστορική αναδρομή της πορείας της γαλλικής αποικιοκρατίας (1η και 2η) και της κρατικής κυριαρχίας στην Αφρική, στη δεύτερη ενότητα γίνεται αναφορά στην περίοδο της ανεξαρτητοποίησης και της χάραξης και διατήρησης συνόρων, στην τρίτη ενότητα παρουσιάζονται τα νέα υφιστάμενα καθεστώτα που επικρατούν σήμερα στις χώρες αυτές, και τέλος στην τέταρτη και τελευταία ενότητα του πρώτου μέρους, παρουσιάζεται το νέο-αποικιοκρατικό σύστημα και οι σημερινές του μορφές.

1.1. Το γαλλικό αποικιοκρατικό καθεστώς στην Αφρική. (το γαλλικό πρότυπο)

Τα βασικά κείμενα που καθορίζουν τη διανομή των εδαφών της αφρικανικής ηπείρου ανάμεσα στις «μεγάλες» ευρωπαϊκές δυνάμεις της εποχής είναι η Συνδιάσκεψη του Βερολίνου (1884-1885), τα Αγγλο - Γαλλικά Σύμφωνα του 1904 και το Γαλλο - Γερμανικό Σύμφωνο του 1911. Σύμφωνα με τα ανωτέρα κείμενα *«το αποικιακό φαινόμενο είναι ένα δόγμα το οποίο υιοθετεί ένα κράτος που επιδιώκει να νομιμοποιήσει, επικαλούμενο λόγους πολιτικούς ή ηθικούς, την κατοχή και την διοίκηση εδαφών ή και ενός έθνους ολόκληρου από την κυβέρνηση ξένου κράτους. Η επεκτατικότητα των ευρωπαϊκών δυνάμεων οδήγησε σε λιγότερο από έναν αιώνα, με ποικίλους ανταγωνισμούς ανάμεσά τους, στο μοίρασμα της αφρικανικής ηπείρου¹»*.

Ο σύγχρονος γεωπολιτικός χάρτης της Αφρικής είναι, σε μεγάλο βαθμό, ένα τεχνητό δημιούργημα της εποχής της αποικιοκρατίας. Η τάξη με την οποία έχουν χαραχθεί τα σύνορά της δεν προϋποθέτει για τις κρίσεις που ταλάνισαν και εξακολουθούν να ταλανίζουν ολόκληρη την ήπειρο.²

Στην διάρκεια των προαποικιακών χρόνων, διαφορετικές εθνοτικές και θρησκευτικές ομάδες συγκρούονταν αλλά και συνυπήρχαν σε πόλεις – κράτη, βασιλεία και αυτοκρατορίες. Αυτές οι φυλετικές και πολιτισμικές διαφορές ωθούσαν τους Ευρωπαίους να ευνοούν την μία ή την άλλη ομάδα εφαρμόζοντας την πολιτική του *«διαίρει και βασίλευε»*. Περισσότερο από τις συγκρούσεις του παρελθόντος, αυτές οι διακρίσεις ήταν η απαρχή της σημερινής μισαλλοδοξίας.

Η μερίδα του λέοντος από την Μαύρη Ήπειρο πέρασε κυρίως σε γαλλική και βρετανική κατοχή. Ως γαλλική αποικιακή αυτοκρατορία έγινε γνωστό το σύνολο των υπερπόντιων εδαφών που είχαν τεθεί υπό την κυριαρχία της Γαλλίας. Η αυτοκρατορία ήταν ένα σύνολο αποικιών με στενούς δεσμούς με τη μητρόπολη που έφτασε στη μεγαλύτερη ακμή της την περίοδο του Μεσοπολέμου και ειδικότερα το

¹ Γρηγόρης Ι. Τσάλτας, «Αφρική και Ανάπτυξη – Η Τελευταία Παγκόσμια Πρόκληση – Ευκαιρία», Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα 2003, σελ. 46

² Γρηγόρης Ι. Τσάλτας, «Αφρική και Ανάπτυξη – Η Τελευταία Παγκόσμια Πρόκληση – Ευκαιρία», Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα 2003, σελ. 44

1930 – 1931. Ήταν τότε που άρχισε η κατάρρευση της αυτοκρατορίας αυτής που μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960 αποτελούσε πλέον παρελθόν³.

Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα μέχρι και τα μέσα του 20^{ου} αιώνα οι Γάλλοι αποικιοκράτες αναζητώντας νέες χώρες για την επέκτασή τους και ελεγχόμενες αγορές για τα προϊόντα τους χάραξαν τα σύνορα της Αφρικής αδιαφορώντας για την εθνοτική, θρησκευτική και φυλετική σύσταση των περιοχών.

Η γαλλική αποικιοκρατία, σύμφωνα με τον Henri Brunchwig, έναν από τους πιο διάσημους ιστορικούς της μολονότι δεν ενδιαφερόταν λιγότερο από τη βρετανική για κέρδη, φυτείες και δούλους, είχε ως κύριο στόχο της το «κύρος» (Mythes et Realites de l' imperialisme Colonial Francais, 1960)⁴

Η μεγέθυνση της δύναμης και κατ' επέκταση των στρατιωτικών δυνατοτήτων των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων δημιούργησαν το κατάλληλο έδαφος για την ιδεολογική αλλά και την πραγματιστική διάσταση της αποικιοκρατίας. Η αξιοποίηση της αποικίας οδήγησε στην υπερεκμετάλλευση που άρχιζε από τις απαλλοτριώσεις γαιών και έφτανε ως την αναγκαστική εργασία. Με τον τρόπο αυτό οι πηγές παραγωγής πρωτογενών προϊόντων (αγροτικά είδη και μεταλλεύματα) συνδέονταν με τις παραγωγικές και καταναλωτικές αγορές της Ευρώπης. Όταν, αργότερα η Ευρώπη υπέφερε από παρατεταμένη οικονομική ύφεση (1873-1896), οι αποικίες παρέμειναν σημαντική αγορά, καθώς οι πρώτες ύλες συνέχιζαν να αποφέρουν κέρδη σε χρήμα, που συνέχιζε να εισρέει στις μητροπόλεις⁵.

Η Γαλλία είχε ήδη ξεκινήσει την αποικιακή της εξάπλωση στην Αφρική από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Είχαν ήδη υποτάξει την Αλγερία από το 1830 και είχαν μικρές αποικίες στη Δυτική Αφρική. Η Γαλλία προσπαθώντας να ξεπεράσει την ήττα του Γαλλο-Πρωσικού πολέμου του 1870 επιδιώκει την προώθησή της στην αφρικανική ενδοχώρα. Ο ανταγωνισμός μεταξύ των αποικιοκρατικών δυνάμεων της Ευρώπης, ως προς την επέκταση των περιοχών που θα είναι υπό την κατοχή τους, εντατικοποιείται. Στις παραμονές του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, η Αφρική έχει αποικιοποιηθεί στο σύνολο της με ελάχιστες εξαιρέσεις (Λιβερία, Αιθιοπία). Μάλιστα, σύμφωνα με τον *Άτλα της Παγκόσμιας Ιστορίας* από τις 40 πολιτικές οντότητες που καταγράφονται στην Αφρική το 1913, οι 36 είχαν τεθεί υπό τον έλεγχο των ευρωπαϊκών

³ ο.π., σελ. 56

⁴ Βλέπε το άρθρο «Η γαλλοφωνία», Εφημερίδα *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 24 Οκτωβρίου, 1999, Αριθ. Φύλ. 12737

⁵ Γρηγόρης Ι. Τσάλτας, «Αφρική και Ανάπτυξη – Η Τελευταία Παγκόσμια Πρόκληση – Ευκαιρία», Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα 2003, σελ.46

αποικιοκρατικών δυνάμεων, με την Γαλλία να βρίσκεται στη θέση του σημαντικότερου επικυρίαρχου στην ήπειρο έχοντας υπό τον έλεγχό της το ένα τρίτο της ηπείρου⁶.

Τρεις συγκλίνουσες δυνάμεις συνέβαλαν στην επιβολή της γαλλικής αποικιακής κυριαρχίας:⁷

- Οι στρατιωτικές και διοικητικές ενέργειες
- Οι οικονομικές επιχειρήσεις και
- Οι ιεραποστολικές επιδιώξεις

Στο ανωτέρω πλαίσιο εντατικοποιήθηκαν και οι αναγκαστικές επιστρατεύσεις ντόπιων εργατών που σημάδεψαν την ιστορία ολόκληρων αποικιών. Το γαλλικό αποικιστικό καθεστώς χρησιμοποίησε την πολιτική αυτή στην Ισημερινή Αφρική για την κατασκευή της σιδηροδρομικής γραμμής Κονγκό – Ατλαντικός Ωκεανός. Αντίστοιχα, είχαμε επιστράτευση ντόπιου πληθυσμού στο Μάλι (τότε Γαλλικό Σουδάν), στο Νίγηρα και στην Ακτή του Ελεφαντοστού. Η υλοποίηση αυτών των έργων υποδομής αποσκοπούσε στην ενίσχυση και την ανάπτυξη της οικονομίας των φυτειών μέσω της πρόσβασης σε μέσα μεταφοράς και κατ' επέκταση σε διαμετακομιστικά κέντρα.

Η ιεραποστολική δράση ήταν ένας επίσης ξεκάθαρος στόχος των αποικιοκρατών, Οι αυτόχθονες πληθυσμοί βλέπουν τη δράση αυτή ως προάγγελμα της αποικιακής δραστηριότητας ή ως άμεσο αποτέλεσμα αυτής. Οι ιεραποστολές συμμετέχουν στην καταστροφή της παραδοσιακής κοινωνίας επιταχύνοντας την κρίση της αποικιοποιημένης κοινωνίας στο σύνολό της. Επιπλέον, οι αποικίες ήταν μια πολύ καλή διέξοδος για το δημογραφικό πρόβλημα που αντιμετώπιζαν τα πολυπληθή έθνη, όπως η Γαλλία. Αποτελούσαν επίσης μια ελπίδα για τις εθνότητες που αντιμετώπιζαν την καταδυνάστευση και τη δίωξη εντός των αυτοκρατοριών. Υπήρχε και μια μερίδα αποικιοκρατών, οι οποίοι είχαν ως κίνητρο το αίσθημα υπεροχής της λευκής φυλής, όπως και τη επιθυμία διάδοσης των αξιών του οικείου δυτικού πολιτισμού⁸.

Μια σειρά από αντιτιθέμενα στοιχεία οδηγούσαν σε κρίση το γαλλικό αποικιακό σύστημα. Τα στοιχεία αυτά εντοπίζονταν στο ίδιο το αποικιακό σύστημα και είχαν κυρίως να κάνουν με την ανισότητα μεταξύ των γηγενών και λευκών, με την

⁶ ο.π., σελ. 48

⁷ Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα, «Αποικιοκρατία», Τόμος Δέκατος, Εκδόσεις Πάπυρος, Αθήνα, 1996, σελ. 173

προσπάθεια εκπολιτισμού των γηγενών (πολύ συχνά με την χρήση βίας), με την πολιτική εκχριστιανισμού των γηγενών (η χρήση βίας δεν αποκλειόταν), καθώς επίσης και με την ισοπέδωση (πολύ συχνά ακόμη και την καταστροφή) των τοπικών κοινωνικών και οικονομικών στοιχείων, με στόχο την προσαρμογή στα δεδομένα των μητροπόλεων.

Η διαδικασία επιβολής και εφαρμογής των παραπάνω τροφοδότησε τα εθνικιστικά κινήματα που αναπτύχθηκαν στις χώρες αυτές, τα οποία και στελεχώθηκαν από τις ανώτερες αστικές τάξεις, όπως και από τις τάξεις τους στρατού, οι οποίες είχαν δημιουργηθεί κατά το πρότυπο των μητροπόλεων. Το γεγονός ότι υπήρξαν θύματα από τις δράσεις καταστολής αρκούσε για να επιτείνει το δυναμισμό τους και να αυξήσει τους οπαδούς τους⁹.

⁸ Γρηγόρης Ι. Τσάλτας, «Αφρική και Ανάπτυξη – Η Τελευταία Παγκόσμια Πρόκληση – Ευκαιρία», Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα 2003, σελ. 47

⁹ Γρηγόρης Ι. Τσάλτας, «Αφρική και Ανάπτυξη – Η Τελευταία Παγκόσμια Πρόκληση – Ευκαιρία», Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα 2003, σελ. 48

1.2. Η περίοδος της αποαποικιοποίησης

Το καθεστώς της αποικιοκρατίας στην Αφρικανική ήπειρο άρχισε να φθίνει, πέραν των εσωτερικών αντιθέσεων, και λόγω των νέων συσχετισμών δυνάμεων σε διεθνές επίπεδο. Οι συσχετισμοί αυτοί εμφανίστηκαν μετά τους δύο παγκοσμίους πολέμους και την κρίση του 1930. Στις υποσχέσεις των δυνάμεων του Άξονα για την ανεξαρτησία που θα παραχωρούσαν στις αποικίες αντιτάσσονταν οι αρχές του χάρτη της Ατλαντικής Συμμαχίας και η δράση για την ειρηνική συνεργασία των λαών του Προέδρου των Η.Π.Α., Franklin Delano Roosevelt.¹⁰

Τα αίτια του πολέμου της αποικιοκρατίας είναι ποικίλα και άμεσα συσχετιζόμενα με την κάμψη της δύναμης των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων στο παγκόσμιο σκηνικό και με την ανάδειξη, πλέον, υπερδυνάμεων σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο. Παράλληλα, οι πρώην αποικίες, μετά την ανεξαρτητοποίηση τους, εισέρχονται δυναμικά στο διεθνές προσκήνιο, διεκδικώντας έναν ενδιάμεσο ρόλο ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις

Έτσι, ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα εκδηλώθηκαν οι πρώτες σοβαρές αντιστάσεις στην γαλλική αποικιοκρατία, χωρίς όμως να έχουν ενθαρρυντικά αποτελέσματα για το γηγενή πληθυσμό. Η απασχόληση των αποικιοκρατικών δυνάμεων από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο έδωσε τη δυνατότητα για συσπείρωση και ανάπτυξη εθνικιστικών ομάδων στην αφρικανική ήπειρο, ιδιαίτερα στις περιοχές των Αράβων. Η περίοδος του Μεσοπολέμου που ακολούθησε δεν άφησε περιθώρια στην εκδήλωση κινήσεων από τις ομάδες αυτές.

Μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου είχαμε μια επιτάχυνση των εξελίξεων προς την κατεύθυνση της αποδέσμευσης και της ανεξαρτητοποίησης των γαλλικών αποικιών. Οι πιέσεις που ασκήθηκαν από σειρά παραγόντων επί των αποικιακών δυνάμεων της Ευρώπης μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο άνοιξαν την αυλαία για το τέλος της αποικιοκρατίας σε παγκόσμιο επίπεδο. Η Ηγεσία της Γαλλίας κλήθηκε να αντιμετωπίσει ένα αρνητικά διακείμενο διεθνές περιβάλλον και τον εντεινόμενο εθνικισμό στις αποικίες του στην Αφρική. Στο πλαίσιο αυτό η Γαλλία μετά την κρίση στο Σουέζ άρχισε να αποσύρεται σταδιακά από την Αφρική τη

¹⁰ Γρηγόρης Ι. Τσάλτας, «Αφρική και Ανάπτυξη – Η Τελευταία Παγκόσμια Πρόκληση – Ευκαιρία», Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα 2003, σελ. 49

δεκαετία του 1950. Μέχρι το 1975, όλες οι αποικιακές δυνάμεις είχαν πλέον αποσυρθεί από την Αφρική. Η Αφρική κέρδισε την ανεξαρτησία της, διατηρώντας όμως τα σύνορα που είχαν επιβάλλει οι Ευρωπαίοι γιατί, όπως διαπιστώθηκε, αυτό εξυπηρετούσε τα συμφέροντα και τις επιδιώξεις των ηγετικών ελίτ στις νέες χώρες, αλλά και των αντίστοιχων μητροπολιτικών δυνάμεων.

Οι γαλλικές αποικίες στη Βόρειο Αφρική (Τυνησία, Μαρόκο) ήταν οι πρώτες αποικίες που ανεξαρτητοποιήθηκαν. Ακολούθησε παρατεταμένη εμπόλεμη κρίση στην Αλγερία που οδήγησε στην ανεξαρτησία της. Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960, η γαλλική αποικιοκρατική δύναμη είχε αποχωρήσει από το μεγαλύτερο τμήμα του αφρικανικού εδάφους.

Οι πρώην αποικίες αναγνωρίστηκαν χωρίς ιδιαίτερες συνοριακές διαφοροποιήσεις ως κυρίαρχες και ανεξάρτητες πολιτικές οντότητες. Σε σύντομο χρονικό διάστημα μάλιστα έγιναν και επίσημα μέλη της διεθνούς κοινότητας με την ένταξη τους στον Ο.Η.Ε. Στη συνέχεια, ακολούθησε μια έντονη πολιτική διεκδίκησης των νέων αυτών χωρών από τις δύο υπερδυνάμεις, οι οποίες είχαν μεταφέρει τον ανταγωνισμό του Ψυχρού Πολέμου στην περιφέρεια. Ως αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής, όλες οι νέες χώρες της Αφρικής εντάχθηκαν στην πορεία στην σφαίρα επιρροής κάποιας από τις δύο υπερδυνάμεις.

Ένα ιστορικό γεγονός που επισπεύδει το τέλος της αποικιοκρατίας και της ισχυρής παρουσίας των μεγάλων Δυνάμεων στην Αφρική, ενώ παράλληλα αναδεικνύει έντονα την κυριαρχία των Η.Π.Α. και της Ε.Σ.Σ.Δ., είναι η πολεμική σύγκρουση του Σουέζ (1956) που αποδείχθηκε και μια από τις συντομότερες της ιστορίας. Τα αποτελέσματα της όμως είναι διαρκή και μάλιστα περισσότερο σε διεθνή παρά σε εθνική κλίμακα. Γάλλοι και Βρετανοί σε, νικητές στο πεδίο μάχης, εμφανίζονται ως ηττημένοι σε διπλωματικό επίπεδο.

Ο Τρίτος κόσμος επιβεβαιώνει την είσοδό του στη διεθνή σκηνή, καθώς επιτυγχάνεται από την αιγυπτιακή ηγεσία η εθνικοποίηση της διώρυγας. Επιπλέον, δυναμώνει ο αραβικός εθνικισμός, ενώ το Ισραήλ διαπιστώνει ότι βρίσκεται απομονωμένο σε περιφερειακό επίπεδο. Στον «αναμενόμενο» τερματισμό της αποικιοκρατίας αντιτάσσονται βίαιοι απελευθερωτικοί αγώνες, που συνδέονται από αιματηρούς εμφυλίους και πολέμους μεγάλης διάρκειας.

1.3. Νέα υφιστάμενα καθεστώτα των Αφρικανικών χωρών πρώην γαλλικής επιρροής. Τα αποτελέσματα της αποικιοκρατίας.

Η έννοια της «καθυστερήσης» στη διεθνή ορολογία, ταυτίζεται σε ένα σημαντικό της σημείο με την έννοια της «ανάπτυξης». Πρόκειται για φαινόμενο που, όπως και το αναπτυξιακό, διακρίνεται για τη σφαιρικότητα του, χωρίς δηλαδή να υπάρχει η δυνατότητα απεγκλωβισμού μιας από τις συστατικές παραμέτρους του και ειδικότερα εκείνης που αναφέρεται στην οικονομική καθυστέρηση¹¹. Με μια λέξη σαν κι αυτή, με μια παρόμοια έννοια και σημασία θα μπορούσε σήμερα να περιγράψει κανείς την υφιστάμενη κατάσταση που επικρατεί στην πλειονότητα των Αφρικανικών χωρών και δη των Αφρικανικών χωρών πρώην γαλλικής επιρροής. Μια άλλη θεωρία πολύ πιο κοντά στην πραγματικότητα της περιοχής που εξετάζουμε θεωρεί ότι το φαινόμενο της καθυστέρησης είναι ο αντίποδας της ανάπτυξης. Να γιατί, η σε βάθος εξέταση του αποικιοκρατικού φαινομένου, αποτελεί τον απαραίτητο εκείνο παράγοντα διάγνωσης, των σε πρώτη φάση, αιτίων της καθυστέρησης των τριτοκοσμικών κοινωνιών, όπως αυτές μοιραίως μπήκαν στο διεθνές παιχνίδι μετά το στάδιο της αποαποικιοποίησης τα τελευταία 50 χρόνια και σε δεύτερη φάση στην εξέταση των σημερινών υφισταμένων καθεστώτων των Αφρικανικών χωρών πρώην γαλλικής επιρροής.

Οι νέες ανεξάρτητες χώρες στην Αφρική, που προέκυψαν μετά την κατάρρευση του αποικιοκρατικού συστήματος, ήταν αδύναμες και απαρτίζονταν από ετερόκλητες ομάδες στις οποίες οι δεσμοί αίματος ήταν ισχυρότεροι από τη νομιμοφροσύνη απέναντι στις κυβερνήσεις. Μέσα σε αυτήν την παράδοξη ατμόσφαιρα, οι εθνοτικές και θρησκευτικές φατρίες ανταγωνίζονταν για την κατάκτηση της εξουσίας. Αυτός ο «φυλετισμός» οδήγησε σε σειρά από πραξικοπήματα και εμφύλιους πολέμους.

Τα περισσότερα από τα νέα Αφρικανικά κράτη έχουν κληρονομήσει αδύναμες οικονομίες και ασταθή κοινοβουλευτική διακυβέρνηση. Οι στρατιωτικές δυνάμεις έχουν αναλάβει τη διακυβέρνηση σε πολλά από αυτά χωρίς όμως να είναι σε θέση να εγγυηθούν την εσωτερική σταθερότητα και την ασφάλεια από τους εξωτερικούς κινδύνους. Πολλές φορές η καταλήστευση εθνικών πλουτοπαραγωγικών πόρων έδινε και δίνει τη δυνατότητα επιβίωσης σε αντάρτικες ή αποσχιστικές ομάδες. Μερικές φορές, μάλιστα, οι ομάδες αυτές κατέληγαν σταδιακά σε συμφωνία με «υψηλούς

¹¹ Γρηγόριος Ι. Τσάλτας, «Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1991, σελ. 33

προστάτες», οι οποίοι επιδίωκαν να εντάξουν τη συγκεκριμένη χώρα στη δική τους σφαίρα επιρροής.

Εύστοχα, ο Karl Holsti είχε παρατηρήσει ότι «Αρκετές εδαφικές διευθετήσεις είναι τεχνητές - ειδικότερα στην Αφρική – με την έννοια ότι τα σύνορα δεν ανταποκρίνονται σε εθνικές, γλωσσικές ή γεωγραφικές διακρίσεις». Η ανυπαρξία εθνικής ομοιογένειας, όπως και η δυσκολία αφομοίωσης ετερόκλιτων στοιχείων σε μια «εθνική οντότητα» με διοικητικό πρότυπο και νοοτροπία που ήταν «εισαγόμενη» δεν μπορούσαν να εξασφαλίσουν τα στοιχεία της διάρκειας και της βιωσιμότητας σε αυτές τις πολιτικές οντότητες. Στο πλαίσιο αυτό οι φυλετικές, θρησκευτικές, διασυνοριακές και οι οικονομικές διαφορές ακόμη έρχονταν σε ευθεία αντίθεση με την έννοια του «έθνους – κράτους» που προσπαθούσαν να εμπεδώσουν οι μητροπολιτικές δυνάμεις.¹²

Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα χωρών που εμπεριέχονται σε σύνορα άλλων χωρών ή χωρών τα σύνορα των οποίων είναι σε απόλυτα ευθείες γραμμές, ως αποτέλεσμα κατανομής εδαφών σε συγκρουόμενες αποικιοκρατικές δυνάμεις. Χαρακτηριστικά είναι επίσης τα παραδείγματα χωρών που περιλαμβάνουν πληθώρα από εθνοτικές ομάδες, διαφορετικές θρησκείες, γλώσσες και κατ' επέκταση αξίες και πολιτισμό. Και στην πρώτη, αλλά και στη δεύτερη περίπτωση εμπίπτουν Αφρικανικές χώρες πρώην γαλλικής επιρροής.

Συμπερασματικά, λοιπόν, η προσπάθεια ενός απολογισμού για τα αποτελέσματα της ανεξαρτητοποίησης των αποικιών από τις μητροπολιτικές δυνάμεις, καθώς επίσης και η περιγραφή των υφιστάμενων καθεστώτων στις χώρες αυτές, είναι, εκ των πραγμάτων, σύνθετη και επίπονη, καθώς θα πρέπει να ληφθεί υπόψη μια σειρά από αλληλοσυνδεόμενους παράγοντες και συγκυρίες, γεωπολιτικές και οικονομικές.

¹² Γρηγόρης Ι. Τσάλτας, «Αφρική και Ανάπτυξη – Η Τελευταία Παγκόσμια Πρόκληση – Ευκαιρία», Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα 2003, σελ. 52

1.4. Το νέο-αποικιοκρατικό σύστημα.

Η αφρικανική σκέψη, η αφρικανική φιλοσοφία στα πλαίσια μιας μεγάλης διαφοράς μεταξύ της δυτικής και αφρικανικής ιδεολογικο-πολιτικής θεώρησης των πραγμάτων, βασίστηκε στην ταύτιση του δώρου της ανεξαρτησίας με το αγαθό της δημοκρατίας.¹³ Μιας δημοκρατίας όμως που βασιζόταν, όχι στην πείρα του παρελθόντος, κάθε άλλο μάλιστα, αλλά στην άμεση ανάγκη για συνειδητοποίηση των ωφελειών της από την εφαρμογή της στην πράξη. Στην γενικότερη προσπάθεια εφαρμογής του πολιτικού νέο-αποικιοκρατισμού στις χώρες του Τρίτου κόσμου δεν θα πρέπει να παραβλέψει κάποιος και το καθόλα πρόσφορο έδαφος που οι τέως αποικιοκράτες είχαν καταφέρει να προετοιμάσουν. Με λίγα λόγια, η ανεξαρτησία κατακτάται, αλλά κυρίως παραχωρείται, χωρίς καμιά προετοιμασία ή πρόληψη. Έτσι κύριο μέλημα των νεοδημιουργηθέντων αυτών κρατών την επομένη της ανεξαρτησίας τους είναι η ανεύρεση δυνατοτήτων για ανόρθωση των οικονομιών αυτών.

Το όλο πρόβλημα θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι με ανάλογες θυσίες ήταν δυνατόν να ξεπεραστεί, αν ασφαλώς επρόκειτο απλά και μόνο για ανόρθωση ή ξεπέραςμα μιας δεδομένης οικονομικής κρίσης. Στην περίπτωση όμως αυτή, το οικονομικό σύστημα των χωρών αυτών δεν περνούσε μια κάποια κρίση αλλά ήταν σχεδόν ανύπαρκτο. Το ίδιο βέβαια συνέβαινε και με τις υπόλοιπες παραμέτρους της γενικότερης δομής ενός κράτους, με έμφαση στη διοικητική τουλάχιστον παράμετρο. Επομένως, η διαβίωση των λαών αυτών έπρεπε να βασιστεί στην «έξωθεν» βοήθεια. Αποτέλεσμα η βοήθεια αυτή να ζητηθεί πρωτίστως από τον πρώην, γνωστό άλλωστε αποικιοκράτη – επικυρίαρχο. Ο τελευταίος με τη σειρά του έχοντας υπόψη ότι διαπραγματεύεται πλέον με ένα αδύναμο άλλα ανεξάρτητο κράτος, προσπάθησε να επιβάλλει όρους συναλλαγής δυσβάστακτους. Τα τριτοκοσμικά κράτη, μη έχοντας άλλα περιθώρια εκλογής, δέχθηκαν τη βοήθεια αυτή, γνωρίζοντας ότι το αποτέλεσμα θα ήταν μια εκ νέου εξάρτηση.

Σήμερα, μια από τις μορφές του νέο-αποικιοκρατικού συστήματος είναι αυτή της πολιτικής καθορισμού των τιμών των πρώτων υλών, ήτοι οι τιμές των πρώτων υλών των πλουσιότατων σε φυσικό πλούτο χωρών του Τρίτου κόσμου, καθορίζονται κυρίως από τους καταναλωτές του Βορρά και σε καμιά περίπτωση από

τους ίδιους τους καταναλωτές του Νότου, έχοντας ως αποτέλεσμα τη διερεύνηση του χάσματος μεταξύ Βορρά και Νότου σε βάρος του δεύτερου και φυσικά προς όφελος του πρώτου.

Ο ρόλος που διαδραματίζουν οι πολυεθνικές εταιρείες σε οικονομικό και κοινωνικο-πολιτικό επίπεδο με στόχο το άμεσο, εύκολο και υπέρογκο κέρδος, χωρίς ηθικούς φραγμούς αποτελεί μια άλλη μορφή νέο-αποικιοκρατισμού. Ο αποκλειστικά οικονομικός ρόλος των πολυεθνικών εταιρειών βασίζεται στη διερεύνηση των παραγόντων εκείνων που θα μπορούσε να τις οδηγήσει στο εύκολο κέρδος με μικρό κόστος παραγωγής. Τα παραδείγματα στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι πολλά, με πρώτο εκείνο που αναφέρεται στις γνωστές πλέον (επτά αδελφές) εταιρείες πετρελαίου, που μετά από την όποια πετρελαϊκή κρίση και με κλονισμένη την οικονομία, όχι μόνον του Νότου αλλά και του Βορρά, κατάφεραν να υπερδιπλασιάσουν τα κέρδη τους.¹⁴ Ο πολιτικός ρόλος έρχεται ως ενισχυτικός του κύριου πάντα οικονομικού ρόλου των εταιρειών αυτών στα πλαίσια εφαρμογής του συστήματος της διαφθοράς των συνειδήσεων των πολιτικών κυβερνώντων, οι οποίοι αποδέχονται υπέρογκα ποσά ως δωροδοκίες. Δωροδοκίες βέβαια που μεταφράζονται στη συνέχεια σε νέα τεράστια κέρδη για τις εταιρείες υποσκάπτοντας όμως τους πολιτικούς θεσμούς των τριτοκοσμικών κρατών, ευνοώντας και νέες εσωτερικές ταραχές, που με τη σειρά τους διαταράσσουν την πολιτική ισορροπία, με αποτέλεσμα τους χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης.¹⁵ Τέλος, στο χώρο του κοινωνικού ρόλου των εταιρειών αυτών, αξίζει να σημειωθεί ότι οι τριτοκοσμικοί λαοί χρησιμοποιήθηκαν και χρησιμοποιούνται και στις μέρες μας ως εύκολοι καταναλωτές παράνομων και ακατάλληλων για τις αγορές του Βορρά προϊόντων, αλλά και ως άμεσα θύματα επικίνδυνων επενδύσεων στο χώρο τους, με αποτέλεσμα τους μαζικούς θανάτους από ακατάλληλα φυτοφάρμακα ή τα ατυχήματα που προκαλούνταν από εγκαταστάσεις που ουδέποτε θα μπορούσαν να επιτραπούν ελεύθερα στο Βορρά, ήτοι επιβαλλόμενα μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος και της ανθρώπινης γενικότερα ύπαρξης

¹³Γρηγόριος Ι. Τσάλτας, «Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1991, σελ. 79

¹⁴Γρηγόριος Ι. Τσάλτας, «Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1991, σελ. 84

¹⁵ο.π. σελ 84

εύκολα ξεπερνιούνται σε εγκαταστάσεις που βρίσκονται σε τριτοκοσμικό έδαφος, με αποτέλεσμα ατυχήματα τύπου Μομπάλ αλλά και άλλων.¹⁶

Θα μπορούσε κάποιος να αναφερθεί και στο σύστημα των μονοκαλλιιεργειών, χαρακτηρίζοντας το κι αυτό ως μια μορφή σύγχρονου αποικιοκρατισμού. Το εν λόγω σύστημα βασίζεται στην εξεύρεση μεγάλων εκτάσεων για μαζικές καλλιέργειες που στον πλούσιο Βορρά ή είναι δυσεύρετες ή πολύ ακριβές για επενεικίαση . Εν συνεχεία και επειδή η τραγική κατάσταση του Τρίτου κόσμου τον οδηγεί στην εύκολη υποχώρηση στις όποιες σχετικά καλές γι' αυτόν προτάσεις – προσφορές, οι εταιρείες αγοράζουν τις εκτάσεις αυτές επιβάλλοντας ασφαλώς και το είδος της καλλιέργειας. Η εκμετάλλευση του ντόπιου εργατικού δυναμικού, με μισθούς πολύ κατώτερους των μισθών του Βορρά είναι κάτι παραπάνω από προφανές. Ανεξάρτητα πάντως από τις όποιες οικονομικές ζημιές των τριτοκοσμικών χωρών, από αυτήν την πλήρως ελεγχόμενη εφαρμογή των μονοκαλλιιεργειών, υπάρχουν κι έμμεσες, πολύ πιο δυσάρεστες από τις πρώτες. Οι χώρες που εφαρμόζουν το σύστημα αυτό γίνονται σιγά σιγά πλήρως εξαρτώμενες ακόμη και σε πολλά είδη διατροφής ή πρώτης ανάγκης που δεν έχουν τη δυνατότητα πλέον να παράγουν. Από την άλλη, δεν έχουν ταυτόχρονα την ευκαιρία να ελέγξουν τις τιμές των προϊόντων τους καθότι η οικονομική δύναμη των εταιρειών φτάνει στο επίπεδο του πλήρους ελέγχου του προϊόντος, από τη στιγμή της παραγωγής μέχρι και την πώληση του στις αγορές των πλουσίων χωρών.

Μόνη φυσική διέξοδος από όλα τα προαναφερθέντα προβλήματα, δείγμα της πολυσύνθετης εκμετάλλευσης που επιχειρείται τον τελευταίο σχεδόν μισό αιώνα στο χώρο του Νότου, φάνηκε ότι θα αποτελούσε η προσπάθεια έρευνας και συγκερασμού των αιτιών των προβλημάτων αυτών μέσα από την οργάνωση των κρατών του Τρίτου Κόσμου. Σκοπός η από κοινού πίεση της διεθνούς κοινότητας, μόνης, όπως θεωρήθηκε, υπεύθυνης για αποκατάσταση της παγκόσμιας δικαιοσύνης, μέσα από την εφαρμογή των αρχών της ισότητας και της αλληλεγγύης¹⁷.

Οι γραμμές που προηγήθηκαν απέδειξαν περίτρανα ότι τόσο το κλασικό αποικιοκρατικό σύστημα όσο και κυρίως η νέο – αποικιοκρατική του μορφή ευθύνονται για την καθολική οπισθοδρόμηση της Αφρικής, σε όλους τους τομείς.

¹⁶Γ. Σαμιώτης - Γρηγόριος Ι. Τσάλτας, «Διεθνής Προστασία του Περιβάλλοντος», Τόμος Ι Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα 1990

¹⁷ Γρηγόριος Ι. Τσάλτας, «Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1991, σελ. 87

ΜΕΡΟΣ ΙΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Η παρούσα ενότητα χωρίζεται σε πέντε επιμέρους υποκεφάλαια. Αναλυτικότερα, το πρώτο κεφάλαιο αφιερώνεται εξ' ολοκλήρου στο αναπτυξιακό φαινόμενο και στην εξέλιξη του κυρίως στην περιοχή της Μαύρης Ηπείρου, στην Αφρική, στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η στρατηγική της Ε.Ε. για την ανάπτυξη στην Αφρική, στο τρίτο κεφάλαιο αναλύονται διεξοδικά οι αναπτυξιακές προοπτικές των Αφρικανικών χωρών πρώην γαλλικής επιρροής στην περιφέρεια της Β. Αφρικής (Μαρόκο, Αλγερία, Τυνησία), το τέταρτο κεφάλαιο επικεντρώνεται κυρίως στην περιφέρεια της Δυτικής Αφρικής και πιο συγκεκριμένα στις χώρες Μπενίν, Μπουργκίνα Φάσο, Ακτή Ελεφαντοστού, Γουϊνέα, Μάλι, Μαυριτανία, Νιγηρία, Σενεγάλη, Τόγκο αναδεικνύοντας τις αναπτυξιακές τους προοπτικές και στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο του δευτέρου μέρους της εργασίας εξετάζονται οι αναπτυξιακές προοπτικές των πρώην Γαλλικών αποικιών και νυν Αφρικανικών χωρών της Δυτικής Αφρικής, ήτοι Καμερούν, Κεντρική Αφρικανική Δημοκρατία, Τσαντ, Γκαμπόν, Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό.

2.1. Αναπτυξιακό φαινόμενο και Αφρική

Είναι σε όλους γνωστή η αρχική θεωρητική προσέγγιση του φαινομένου της εξέλιξης. Σύμφωνα με την εν λόγω θεωρία η ανάπτυξη και η υπανάπτυξη αποτελούν τις δυο όψεις του ίδιου νομίσματος.

Η βαθιά συνειδητοποίηση του φαινομένου της υπανάπτυξης που μαστίζει σήμερα την περιοχή, κυρίως της Μαύρης Αφρικής περνά απαραίτητα μέσα από την ουσιαστική σύλληψη της έννοιας, αλλά και τον εντοπισμό των επιμέρους παραμέτρων της σύγχρονης διάστασης του φαινομένου, που αφορά στην πολιτική στόχευση της αναπτυξιακής ολοκλήρωσης.¹⁸

Επομένως, προκειμένου κάποιος μελετητής να εντοπίσει και να αναλύσει με ακρίβεια τα αίτια καθυστέρησης μιας κοινωνίας, ενός κράτους, μιας γεωγραφικής περιφέρειας θα πρέπει να ανατρέξει στο απώτερο και εν συνεχεία στο πιο κοντινό παρελθόν αναζητώντας να βρει την όποια μορφή εξάρτησης από εξωτερικώς κυρίως παράγοντες.

Το αναπτυξιακό φαινόμενο είναι λοιπόν ένα φαινόμενο σφαιρικό, η αντιμετώπιση του οποίου απαιτεί συνολική όσο και σφαιρική στρατηγική, σε όλους τους συμπληρωματικούς μεταξύ τους τομείς, της πολιτικής, της οικονομίας, της κοινωνικά ειδικά ανάπτυξης, αλλά και της ιδιαίτερης όσο και σημαντικότητας περιβαλλοντικής του διάστασης.¹⁹ Διαστάσεις οι οποίες αναδείχθηκαν σε κυρίαρχες παραμέτρους της όποιας μέχρι σήμερα οργανωμένης στρατηγικής προσπάθειας για αναπτυξιακή ολοκλήρωση.

Οι παραπάνω παράμετροι πλην της πολιτικής έχουν επίσημα καταγραφεί στη μεγάλη διαπραγμάτευση στο Ρίο (1992), αλλά και στο Γιοχάνεσμπουργκ πριν από πέντε χρόνια (2002). Διαπραγμάτευση που αφορούσε και αφορά ουσιαστικά στη μεγάλη υπόθεση της περιβαλλοντικής προστασίας και διαχείρισης. Μιας πολιτικής η οποία έχει συμπαρασύρει μετά το 1980 τη διεθνή κοινότητα στην αναθεώρηση της παλαιάς μονοδιάστατης προσέγγισης του αναπτυξιακού φαινομένου κάτω από την οικονομική και μόνον θεώρησή του, κυρίως της δεκαετίας 1960. Σε κάθε περίπτωση, είναι πλέον κοινά αποδεκτό ότι οι δύο εν λόγω Συνδιασκέψεις οριοθέτησαν για

¹⁸ Γρηγόρης Ι. Τσάλτας, «Αφρική και Ανάπτυξη – Η Τελευταία Παγκόσμια Πρόκληση – Ευκαιρία», Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα 2003, σελ. 37

¹⁹ Γρηγόριος Τσάλτας «Ορθοδοξία και Τρίτος Κόσμος: Ο Ρόλος των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων», Εκδόσεις Ευρωπαϊκό Κέντρο Αναπτυξιακών και Περιβαλλοντικών Μελετών, Αθήνα 2002, σελ.56

πρώτη φορά σωστά το αναπτυξιακό φαινόμενο.²⁰ Κι αυτό μέσα στο πλαίσιο ανάληψης μιας συνολικής προσπάθειας στρατηγικής αντιμετώπισής του.

Έτσι, σύμφωνα με αυτό το αναπτυξιακό μοντέλο η καθυστέρηση κάποιων χωρών, στην περίπτωση μας η προβληματική που αντιμετωπίζουν οι Αφρικανικές χώρες, που μελετούμε δεν οφείλεται και δεν εξαρτάται αποκλειστικά από την καθυστέρηση ενός ή περισσότερων πυλώνων χωριστά, αντιθέτως οφείλουμε να μελετούμε και να αναλύουμε ίσα και παράλληλα τις παραμέτρους του αναπτυξιακού μοντέλου υπό το πρίσμα της διαρκούς και βιώσιμης ανάπτυξης.

Μελετώντας το αναπτυξιακό φαινόμενο καθώς επίσης και τις προοπτικές ανάπτυξης Αφρικής και πιο συγκεκριμένα των Αφρικανικών χωρών πρώην γαλλικής επιρροής, δεν μπορεί κανείς να παραβλέψει τις ιδιαιτερότητες και τα προβλήματα που οι εν λόγω χώρες παρουσιάζουν. Η καθολική στο παρελθόν εκμετάλλευση των χωρών και λαών της Αφρικής από τους σημερινούς ανεπτυγμένους του Βορρά, οι οποίοι και στήριξαν την ραγδαία εξέλιξή τους σε όλους τους τομείς στην εκμετάλλευση αυτή, έχει παίξει καθοριστικά ανασταλτικό ρόλο στην όλη αναπτυξιακή διαδικασία των χωρών αυτών. Παράλληλα, η πολιτική εν γένει κατάσταση στην Αφρική είναι τέτοια που δεν επιτρέπει την ομαλή μετάβαση των επιμέρους κοινωνιών σε φυσιολογικούς αναπτυξιακούς ρυθμούς. Παρά τον φυσικό πλούτο που διαθέτουν, τα κράτη της Αφρικής έχουν το μικρότερο ΑΕΠ στον κόσμο. Ο μισός πληθυσμός της Αφρικής εξακολουθεί να ζει κάτω από τα όρια της απόλυτης φτώχειας, που ισοδυναμεί με λιγότερο από ένα δολάριο την ημέρα. Το μερίδιο της Αφρικής στο παγκόσμιο εμπόριο είναι ελάχιστο, με συνεχείς τάσεις μείωσης, τα κέρδη από τις εξαγωγές διοχετεύονται στην αποπληρωμή υπέρογκων δημόσιων χρεών και την εισαγωγή αγαθών πολυτελείας ή καταλήγουν στη τσέπη των ηγετών και των υποστηρικτών τους. Επίσης, η πτώση στις τιμές των αγαθών καταστρέφει τις οικονομίες, ωθώντας τις κυβερνήσεις σε περαιτέρω δανεισμό για την αγορά βιομηχανικών αγαθών και καυσίμων. Στο μεταξύ οι αντιμαχόμενες φατρίες και τα διεφθαρμένα καθεστώτα ξεπουλούν διαμάντια, ξυλεία και μεταλλεύματα για να εξοπλίσουν στρατούς, επιδεινώνοντας τις συγκρούσεις και τη φτώχεια.

Έχουν περάσει δεκαετίες από την ανεξαρτησία των περισσότερων Αφρικανικών κρατών από τον Ευρωπαϊκό ζυγό κι ακόμα η Αφρική δεν έχει καταφέρει να

²⁰ Γρηγόρης Ι. Τσάλτας, «Αφρική και Ανάπτυξη – Η Τελευταία Παγκόσμια Πρόκληση – Ευκαιρία», Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα 2003, σελ. 37

ορθοποδήσει, αντιθέτως συνεχώς υποβαθμίζεται και καταρρέει. Οι συγκρούσεις εντείνονται, το AIDS σκοτώνει πλήθη ανθρώπων, έχοντας με τον τρόπο αυτό αποδεκατίσει τον Αφρικανικό πληθυσμό. Η πλειονότητα των χωρών αυτών είναι βυθισμένη στην φτώχεια και στην ανέχεια. Η πληθυσμιακή έκρηξη, οι διεφθαρμένες κυβερνήσεις, η ξένη επικυριαρχία, οι εθνοτικές και οι θρησκευτικές διαμάχες, οι εμφύλιοι πόλεμοι που μαίνονται είναι κάποια από τα προβλήματα που μαστίζουν την ήπειρο και συνθέτουν το παζλ της αναπτυξιακής της καθυστέρησης. Στο σκηνικό αυτό θα πρέπει να προστεθεί και η περιβαλλοντική υποβάθμιση που συντελείται στην Αφρικανική ήπειρο με το φαινόμενο της ερημοποίησης να αυξάνεται και να επεκτείνεται συνεχώς, ενώ η αποψίλωση των δασών συνεχίζεται με όλα τα καταστρεπτικά για την ανθρωπότητα αποτελέσματα.

Έτσι, περισσότερα από 500 εκατομμύρια Αφρικανών εξαρτώνται από την καθημερινή χρήση καυσόξυλων για την παραγωγή ενέργειας, με στόχο την αντιμετώπιση και των πλέον στοιχειωδών αναγκών τους. Μοιραίο αποτέλεσμα αυτού του τελευταίου φαινομένου είναι ασφαλώς η συνεχής μείωση της καλλιεργήσιμης γης, με παράλληλη μείωση στον τομέα της παραγωγής γεωργικών προϊόντων.

Συμπερασματικά κι αφού προσπάθησα να συνθέσω την εικόνα που παρουσιάζουν σήμερα τα περισσότερα Αφρικανικά κράτη καταλήγω ξανά στην σφαιρικότητα που χαρακτηρίζει το αναπτυξιακό μοντέλο κι όχι στην μονόπλευρη αντιμετώπισή του.

2.2. Η εξέλιξη του αναπτυξιακού φαινομένου

Σύμφωνα με γνωστούς μελετητές το αναπτυξιακό φαινόμενο μπορεί να χωριστεί και να παρουσιαστεί σε τρεις φάσεις²¹.

Η *Περίοδος 1945-1960*. Ο ΟΗΕ παρουσιάζει σημάδια ατολμίας όσον αφορά τον προσδιορισμό της έννοιας της ανάπτυξης. Κατά το τέλος αυτής της δεκαετίας, η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη συνδέθηκαν με τον σεβασμό της ανθρώπινης ύπαρξης.

Το έτος 1992 πραγματοποιήθηκε η *Παγκόσμια Συνδιάσκεψη του Ρίο*, η οποία τόνιζε την στενή σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην προστασία του περιβάλλοντος και

²¹ βλ. πρακτικά τεκμηρίωσης του ΕΚΕΜ «60 Χρόνια Ηνωμένα Έθνη. Προκλήσεις και Προοπτικές», 5 Ιουλίου 2005.

στην ανάπτυξη. Η συγκεκριμένη Συνδιάσκεψη αποτέλεσε εφαλτήριο για ραγδαίες εξελίξεις στους τομείς της ειρήνης και της περιβαλλοντικής προστασίας.

Η εν λόγω Συνδιάσκεψη προσδιόρισε το φαινόμενο αυτό όσο καλύτερα μπορούσε, μέσα από διεργασίες που κατέδειξαν την ωριμότητα, αλλά και τη γενναιότητα της σύγχρονης διεθνούς κοινότητας, κάτω μάλιστα και από την επιρροή του συνεχούς διογκούμενου διεθνούς κινήματος της Κοινωνίας των Πολιτών. Η αναγνώριση των τριών βασικών πυλώνων της αειφόρου ανάπτυξης, του οικονομικού, του κοινωνικού και του περιβαλλοντικού, ως της βάσης για τη βιώσιμη και διαρκή εξέλιξή της, εντόπισε για πρώτη φορά την αναγκαία ακολουθητέα διεθνή στρατηγική για το σχεδιασμό της πολιτικής της ολοκλήρωσής της²².

Η είσοδος στον 21^ο αιώνα σημαδεύτηκε από τη Διάσκεψη Κορυφής των Ηνωμένων Εθνών για τη Χιλιετία, στο πλαίσιο της οποίας το σύνολο των ηγετών των κυβερνήσεων και των κρατών της διεθνούς κοινότητας κατέληξαν στη συμφωνία για άμεση ενεργοποίηση όλων των διεθνών μηχανισμών, με στόχο την υλοποίηση των σκοπών της Agenda 21. Στη Συνδιάσκεψη αυτή που πραγματοποιήθηκε το 2002 στο Γιοχάνεσμπουργκ της Αφρικής η διεθνής κοινότητα φαίνεται ότι αναλαμβάνει δράση για την αντιμετώπιση της κατάστασης της Αφρικής. Σε αυτήν την Συνδιάσκεψη πραγματοποιήθηκε ο συγκερασμός όλων των πολιτικών θέσεων του ΟΗΕ στους τομείς της Πολιτικής Ανάπτυξης, της Οικονομικής Ανάπτυξης, της Κοινωνικής Προόδου και της Περιβαλλοντικής Προστασίας. Το Σχέδιο Εφαρμογής που υιοθετήθηκε στο Γιοχάνεσμπουργκ σχετικά με την υλοποίηση των αρχών της Agenda 21 περιλαμβάνει συγκεκριμένες δεσμεύσεις και καθορισμό στόχων για την Αφρική. Οι στόχοι αυτοί είναι ουσιαστικά τρεις και αναφέρονται αναλυτικότερα: α) στη βελτίωση της βιώσιμης γεωργικής παραγωγικότητας με στόχο την μείωση μέχρι το 2015 του ποσοστού των ανθρώπων που υποφέρουν από την πείνα, β) στην υποστήριξη των Αφρικανικών κρατών για την ανάπτυξη και εφαρμογή στρατηγικών εξασφάλισης τροφής, μέχρι το 2005 και γ) στην υποστήριξη των προσπαθειών της Αφρικής για εφαρμογή των στόχων της N.E.P.A.D. , ως προς την ενέργεια, με σκοπό την εξασφάλιση πρόσβασης για τουλάχιστον 35% του αφρικανικού πληθυσμού μέσα σε 20 χρόνια, με έμφαση στις αγροτικές περιοχές.

²² Γρηγόρης Ι. Τσάλτας, «Αφρική και Ανάπτυξη – Η Τελευταία Παγκόσμια Πρόκληση – Ευκαιρία», Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα 2003, σελ. 337

2.3. Ευρωπαϊκή Ένωση και Αφρική

Η στρατηγική της ΕΕ για την Αφρική καθορίζει ένα πλαίσιο δράσης για το σύνολο των κρατών μελών ώστε να στηρίζει τις προσπάθειες που καταβάλλονται από την Αφρική και την επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων της χιλιετίας (ΑΣΧ) των Ηνωμένων Εθνών. Εδώ και μερικά χρόνια, σημειώθηκαν πολλές πρόοδοι στην Αφρική: η διακυβέρνηση βελτιώθηκε αισθητά, η οικονομική ανάπτυξη σημείωσε πρωτοφανή επίπεδα. Η Αφρικανική Ένωση (ΑΕ), η νέα εταιρική σχέση για την ανάπτυξη της Αφρικής (NEPAD) και οι διεθνείς οργανώσεις προσφέρουν στην Αφρική ένα πολιτικό και οικονομικό φύλλο πορείας και ένα όραμα για το μέλλον.

Πάντως είναι ακόμα μακρύς ο δρόμος προς τη βιώσιμη ανάπτυξη της Αφρικής. Ακόμη και σήμερα, 40% των Αφρικανών ζουν με λιγότερα χρήματα από ένα δολάριο την ημέρα, τα τρία τέταρτα των θυμάτων του AIDS είναι Αφρικανοί και ένας Αφρικανός στους πέντε ζει σε χώρα σπαραγμένη από τον πόλεμο ή από βίαιες συγκρούσεις. Όσον αφορά το εισόδημα ανά κάτοικο, δεκαοκτώ από τις είκοσι φτωχότερες χώρες του πλανήτη είναι αφρικανικές. Ανάμεσα σε αυτές και πολλές πρώην γαλλικής επιρροής.

Η αφρικανική πραγματικότητα καλύπτει διάφορα πολιτικά καθεστάτα, ιστορικά βιώματα, πολιτισμικά και θρησκευτικά πλαίσια, οικονομικά και γεωγραφικά πλαίσια. Εξάλλου, συνυπάρχουν ζώνες ανασφάλειας και κέντρα σταθερότητας.

Ορισμένες αφρικανικές χώρες έζησαν και ζουν μόνιμες περιόδους ειρήνης, ασφάλειας, οικονομικής και πολιτικής σταθερότητας και δημοκρατικής συμμετοχής. Άλλες χώρες παραμένουν βυθισμένες σε ατέρμονες συγκρούσεις.

Η αυξημένη αυτή αστάθεια συμβαδίζει με την αύξηση του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος, που ενισχύει όλο και περισσότερο την απειλή της κυκλοφορίας και κατανάλωσης ναρκωτικών, της εμπορίας ανθρώπων, του λαθρεμπορίου φυσικών πόρων και του λαθρεμπορίου όπλων.

Πάντως δεν λείπουν οι αυξητικοί παράγοντες. Η βιώσιμη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, η αγροτική ανάπτυξη, οι επενδύσεις σε ανθρώπινους πόρους δημιουργούν ευνοϊκό κλίμα για επενδύσεις. Πολλές αφρικανικές χώρες είναι πλούσιες σε φυσικούς πόρους που επιτρέπουν μια πραγματική βιώσιμη ανάπτυξη. Οι εξαρτώμενες από βασικά αγροτικά προϊόντα αφρικανικές οικονομίες μπορούν να

βελτιώσουν την ευάλωτη θέση τους παρεμβαίνοντας στη μακροχρόνια τάση μείωσης των τιμών και στις διακυμάνσεις των παγκόσμιων τιμών.

Θεμελιώδες για την ανάπτυξη είναι ένα αξιόπιστο και ελκυστικό κλίμα επενδύσεων: η σταθερότητα και το επίπεδο διακυβέρνησης της χώρας, η διαφάνεια, ο διάλογος με τους εθνικούς και διεθνείς κύκλους, καθώς και η περιφερειακή ολοκλήρωση αποτελούν παράγοντες που συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη. Νέοι εξωτερικοί παράγοντες ελκύονται όλο και περισσότερο από το οικονομικό δυναμικό που παρουσιάζει η Αφρική: η Βραζιλία, οι Ινδίες και η Κίνα κατέστησαν σημαντικές πηγές αλλοδαπών επενδύσεων και παρέχουν νέες αγορές εξαγωγών για τα βασικά αφρικανικά προϊόντα. Παλαιότεροι εταίροι της Αφρικής, όπως οι ΗΠΑ, η Ιαπωνία και η Ρωσία, εκδηλώνουν και πάλι το ενδιαφέρον τους για την αφρικανική ήπειρο.

Στις περιοχές αυτές είναι ιδιαίτερα σημαντικό να δημιουργηθούν διασυνδέσεις που θα διευκολύνουν την πρόσβαση των πληθυσμών στις αγορές και θα μειώσουν το κόστος των εμπορικών δραστηριοτήτων. Πρέπει να σχεδιαστεί μια διαδικασία περιφερειακής ολοκλήρωσης ώστε να ενισχυθεί η Αφρική στην παγκόσμια οικονομία. Ως προς αυτό, πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι η Ευρώπη είναι ο πρώτος εμπορικός εταίρος της Αφρικής: συλλέγει περίπου το 85% των αφρικανικών εξαγωγών βαμβακιού, φρούτων και λαχανικών.

Η ανάπτυξη σε ανθρώπινο επίπεδο γνωρίζει επίσης μεγάλη ποικιλία έστω και εάν ορισμένες αφρικανικές χώρες σημείωσαν εντυπωσιακή οικονομική ανάπτυξη, η εξαιρετικά άνιση κατανομή των εισοδημάτων συχνά αποτρέπει τη συμβολή της ανάπτυξης αυτής στην καταπολέμηση της φτώχειας.

Η δημιουργία θέσεων απασχόλησης παραμένει μια από τις βασικές προκλήσεις για τη μείωση της φτώχειας και την κοινωνική ανάπτυξη. Η κατάσταση στον τομέα της απασχόλησης παραμένει εξαιρετικά ανησυχητική στην Αφρική, κυρίως για τις γυναίκες και τις εθνοτικές μειονότητες που συνεχίζουν να συναντούν μεγάλες δυσχέρειες στην αγορά εργασίας. Είναι προφανές ότι η κατάσταση της απασχόλησης συνδέεται στενά με το επίπεδο του αλφαριθμητισμού το οποίο σιγά σιγά βελτιώνεται. Σημειώθηκαν πρόοδοι στη στοιχειώδη εκπαίδευση, σε ορισμένες από τις φτωχότερες χώρες, όπως η Μπουργκίνα Φάσο και το Μπενίν. Αντίθετα, όσον αφορά τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η Νιγηρία και το Τσαντ σημειώνουν ένα εξαιρετικά χαμηλό ποσοστό, πολύ κάτω του 10%, με περιθωριοποίηση ορισμένων κατηγοριών

του πληθυσμού όπως τα κορίτσια, τα ανάπηρα παιδιά και τα ορφανά παιδιά στις αγροτικές περιοχές. Σύμφωνα με μια από τις πιο διακεκριμένες προσωπικότητες της ηπείρου, τον Ατζάγκα Ν'τζι, διευθυντή του τμήματος ανάπτυξης και συνεργασίας στο πανεπιστήμιο του Καμερούν, η επιστημονική εκπαίδευση είναι το κλειδί για την ανάπτυξη της Αφρικής. Ο Ατζάγκα Ν'τζι πιστεύει ότι οι φτωχοί άνθρωποι θα παραμείνουν φτωχοί εξαιτίας της έλλειψης εκπαίδευσης και γνώσης στους τομείς της επιστήμης και της τεχνολογίας. Σε πρόσφατη ομιλία του τόνισε ότι τα προβλήματα της παρατεταμένης φτώχειας στην υποσαχάρια Αφρική δεν οφείλονται σε τεχνολογικό έλλειμμα ή στην απουσία κεφαλαίου. Περισσότερο μάλλον, είναι το αποτέλεσμα ενός «άκαμπτου περιβάλλοντος» στο οποίο οι κάτοικοι της Αφρικής δεν μπορούν να σπάσουν τα δεσμά της φτώχειας. Ο Ν'τζι ανέφερε επίσης ότι η δημοκρατία και ο πλούτος θα ανθίσουν στην ήπειρο μόνο μέσα από την ενθάρρυνση των πολιτών να ασχοληθούν με την επιστήμη και να σπουδάσουν. Πρόσθεσε ότι οι Αφρικανοί πολιτικοί αρνούνται να αφήσουν τη δημοκρατία και την εκπαίδευση να διεισδύσει στα χωριά φοβούμενοι ότι οι πολίτες θα αρχίσουν να διεκδικούν τα δικαιώματά τους. Με τον τρόπο αυτό οι ηγέτες αρνούνται στις μάζες την ευκαιρία βελτίωσης των συνθηκών ζωής τους. Όμως και η Δύση βρίσκεται εμπλεκόμενη σε αυτά τα προβλήματα, αφού ο Ν'τζι θεωρεί ότι δεν κάνει τίποτα για να εμποδίσει την πρόσβαση των διεφθαρμένων ηγετών σε χρηματοδοτήσεις, την αδιαφορία στην έννομη τάξη και την οργανωμένη διαφθορά. Η απάντηση σε όλα αυτά βρίσκεται στην εκπαίδευση των κατώτερων στρωμάτων με μηχανισμούς όπως το ανοιχτό πανεπιστήμιο και η εκπαίδευση εξ' αποστάσεως. Αυτοί οι τύποι εκπαίδευσης θα βρουν απήχηση σε μεγάλα τμήματα του πληθυσμού με χαμηλό κόστος, αφού οι απαιτήσεις σε υποδομές είναι μικρές²³.

Η ευημερία των κατοίκων εξαρτάται επίσης από τις συνθήκες υγιεινής και υγείας. Η πανδημία του AIDS αντιπροσωπεύει μεγάλο βάρος για πολλές χώρες της Αφρικής: το επίπεδο επιπολασμού στους ενηλίκους ποικίλλει από σχεδόν 1% στον πληθυσμό της Σενεγάλης και της Μαυριτανίας (και οι δυο χώρες πρώην γαλλικής επιρροής) σε άνω του 25% στη Σουαζιλάνδη, την Μποτσουάνα και το Λεσόθο, όπου το προσδόκιμο επιβίωσης έχει μειωθεί αισθητά.

²³ «Η επιστήμη «κλειδί» για την ανάπτυξη της Αφρικής», *Καθημερινή*, 8-11-2007

2.4. Στρατηγική Ανάπτυξης Ε.Ε. για την Αφρική

«Οι αρχές που διέπουν τις σχέσεις της ΕΕ με την Αφρική»

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες συνάφθηκαν όλο και περισσότερες συμφωνίες ανάμεσα στην ΕΚ και τα κράτη μέλη της και την Αφρική. Η Σύμβαση Λομέ Ι, που υπογράφηκε το 1975, υπήρξε η πρώτη συμφωνία πλαίσιο με τις νοτίως της Σαχάρας χώρες της Αφρικής μέλη των κρατών ΑΚΕ. Πολλές διαδοχικές συμβάσεις Λομέ κατέληξαν στη συμφωνία του Κοτονού, που υπογράφηκε το 2000 και αναθεωρήθηκε το 2005 με τις 48 χώρες της νοτίως της Σαχάρας Αφρικής. Συνάφθηκαν και άλλες συμφωνίες, όπως οι συμφωνίες για το εμπόριο, την ανάπτυξη και τη συνεργασία (συμφωνία ΕΑΣ) με τη Νότια Αφρική, οι συμφωνίες εταιρικής σχέσης και ο ευρωμεσογειακός σύνδεσμος, καθώς και συμφωνίες για την ευρωπαϊκή πολιτική γειτονίας (ΕΠΓ) που στοχεύει στην ανάπτυξη της ευημερίας, της σταθερότητας και της ασφάλειας των άμεσων γειτόνων της Ευρώπης.

Πρέπει επίσης να αναπτυχθούν οι θεμελιώδεις αρχές που διέπουν τη σχέση μεταξύ Αφρικής και ΕΕ. Η παρούσα ανακοίνωση προβλέπει τις ακόλουθες τρεις αρχές:

- ισότητα·
- εταιρική σχέση·
- οικειοποίηση.

Η ισότητα προϋποθέτει την αμοιβαία αναγνώριση και σεβασμό των θεσμών καθώς και τον ορισμό αμοιβαίων συλλογικών συμφερόντων· η εταιρική σχέση συνίσταται στην ανάπτυξη εμπορικής και πολιτικής συνεργασίας· οι στρατηγικές και αναπτυξιακές πολιτικές, δεν μπορούν να επιβληθούν από έξω αλλά οφείλουν να δημιουργηθούν στις οικείες χώρες.

Η ΕΕ δεσμεύεται στην Αφρική σε τρία επίπεδα διακυβέρνησης - εθνικό, περιφερειακό και ηπειρωτικό - βάσει της αρχής της επικουρικότητας: μόνο τα προβλήματα που η αντιμετώπισή τους σε χαμηλότερο επίπεδο δεν θα ήταν αποτελεσματική θα πρέπει να επιλυθούν σε υψηλότερο επίπεδο. Επίσης θα πρέπει να αναπτυχθεί η ενδοαφρικανική αλληλεγγύη μεταξύ των τριών αυτών επιπέδων και να δημιουργηθεί διάλογος στο σύνολο της αφρικανικής ηπείρου στο υψηλότερο δυνατό πολιτικό επίπεδο.

«Η τριπλή στρατηγική ανταπόκριση της ΕΕ»

Η ΕΕ θα πρέπει να εντείνει την ενίσχυσή της στους τομείς που θεωρούνται ως προϋποθέσεις για την υλοποίηση των αναπτυξιακών στόχων της χιλιετίας (ΑΣΧ), δηλαδή της ειρήνης, της ασφάλειας και της χρηστής διακυβέρνησης που είναι απαραίτητες για τη δημιουργία ενός κατάλληλου περιβάλλοντος για την οικονομική ανάπτυξη, τις ανταλλαγές και διασυνδέσεις, καθώς επίσης την κοινωνική και περιβαλλοντική συνοχή. Οι πόλεμοι και οι οδυνηρές συγκρούσεις στην Αφρική κατέστρεψαν χιλιάδες ζωές και εκμηδένισαν δεκάδες χρόνια οικονομικής ανάπτυξης. Κατά συνέπεια, η ΕΕ θα εντείνει τις προσπάθειές της για την προώθηση της ειρήνης και της ασφάλειας σε όλα τα στάδια του κύκλου της διαμάχης.

Οι ενέργειές της καλύπτουν ευρύ φάσμα που κυμαίνεται από τη στήριξη των αφρικανικών επιχειρήσεων στον τομέα της ειρήνης, έως ένα συνολικό διάβημα πρόληψης των συγκρούσεων, με την αντιμετώπιση των βασικών αιτίων των βίαιων συγκρούσεων, που είναι η φτώχεια, η υποβάθμιση, η εκμετάλλευση και η άνιση κατανομή των γαιών και των φυσικών πόρων και της πρόσβασης σε αυτούς, η αδυναμία διακυβέρνησης, οι παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου και η ανισότητα μεταξύ των φύλων. Οι ενέργειες αυτές στοχεύουν επίσης στη συνεργασία για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και τη μη διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής (ADM) καθώς και στην υποστήριξη των περιφερειακών εθνικών στρατηγικών υπέρ του αφοπλισμού, της αποστράτευσης, της επανένταξης και του επαναπατρισμού (DDRR) ώστε να συμβάλουν στην επανένταξη των αποστρατευμένων (περιλαμβανομένων και των παιδιών στρατιωτών) και τη σταθεροποίηση της κατάστασης μετά τις συγκρούσεις.

Όσον αφορά τη χρηστή διακυβέρνηση, παρά τα απτά αποτελέσματα στην Αφρική, παραμένουν ακόμα πολλά να γίνουν. Πολλοί είναι οι περιορισμοί στο δικαίωμα συνάθροισης, στην ελευθερία του «συνεταιρίζεσθαι» και στην ελευθερία έκφρασης, η διαφθορά αποτελεί ενδημικό είδος και η βία κατά των πολιτικών αντιπάλων κοινό τόπο. Για την αναμόρφωση του κράτους, η Ε.Ε θα πρέπει να συμβάλει στην οικοδόμηση κεντρικών αποτελεσματικών και αξιόπιστων θεσμών και να αναλάβει για το σκοπό αυτό πρωτοβουλίες στον τομέα της διακυβέρνησης για τη στήριξη του αφρικανικού μηχανισμού αξιολόγησης από ομότιμους. Θα έχει ως στόχο την ενίσχυση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας, ιδίως με τη σύσταση ενός φόρουμ ΕΕ-Αφρικής σχετικά με τα δικαιώματα του ανθρώπου και θα

αναπτύξει την τοπική ικανότητα και τη διαδικασία αποκέντρωσης ενόψει της ενίσχυσης της δημοκρατίας και της ανάπτυξης. Θα πρέπει επίσης να ενθαρρύνει τις αφρικανικές χώρες να υπογράψουν και να εφαρμόσουν τις βασικές διεθνείς συμβάσεις στον τομέα της πρόληψης της εγκληματικότητας, όπως η σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος και τα πρωτόκολλά της και η σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της διαφθοράς²⁴.

Για να συμβάλει σε μια αποτελεσματική μείωση της φτώχειας, η ΕΕ θα πρέπει να ενθαρρύνει μια γρήγορη και ποικίλη οικονομική ανάπτυξη στην Αφρική: θα πρέπει να υποστηρίξει τη μακροοικονομική σταθερότητα και να συμβάλει στη δημιουργία ολοκληρωμένων περιφερειακών αγορών. Ως προς αυτό, θα είναι βασικής σημασίας η σύναψη συμφωνιών οικονομικής εταιρικής σχέσης μεταξύ των αγορών των αφρικανικών περιοχών και της ΕΕ. Για να ενισχυθεί η ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα, θα πραγματοποιηθεί ένα φόρουμ για τον επιχειρηματικό διάλογο μεταξύ Ε.Ε.-Αφρικής, τον Οκτώβριο του 2006. Αντικείμενό του θα είναι το ξεκίνημα ενός σχεδίου δράσης για την ενίσχυση του ιδιωτικού τομέα. Είναι απαραίτητο να υπάρξουν διασυνδέσεις στην ήπειρο αυτή, διότι η περιορισμένη πρόσβαση στις υπηρεσίες μεταφορών και επικοινωνιών, στην παροχή ύδατος, στους υγειονομικούς εξοπλισμούς και στην ενέργεια περιορίζει την οικονομική ανάπτυξη. Κατά συνέπεια, η Επιτροπή προτείνει τη θέσπιση μιας εταιρικής σχέσης ΕΕ-Αφρικής για τις υποδομές με στόχο την υποστήριξη και την έναρξη προγραμμάτων (διαφρικανικά δίκτυα) που διευκολύνουν τη διασυνδεσιμότητα σε επίπεδο ηπείρου για την προώθηση της περιφερειακής ολοκλήρωσης. Πρέπει να εναρμονισθούν οι πολιτικές στον τομέα των μεταφορών υποστηρίζοντας το πρόγραμμα «μεταφορές» της νοτίως της Σαχάρας Αφρικής, να αναπτυχθεί η ενεργειακή υποδομή καθώς και η ολοκληρωμένη διαχείριση του ύδατος, ώστε να βελτιωθεί η διαχείριση αυτή στις λεκάνες απορροής των διασυνοριακών ποταμών.

²⁴ «Για τη μείωση της φτώχειας και τη βιώσιμη ανάπτυξη στην Αφρική απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η σημαντική βελτίωση της διακυβέρνησης» – αυτό ήταν το σαφές μήνυμα των συναντήσεων που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο των Ευρωπαϊκών Ημερών Ανάπτυξης, από τις 13 έως τις 17 Νοεμβρίου.

Η χρηστή διακυβέρνηση χαρακτηρίστηκε ως παράγοντας "ζωτικής σημασίας" από τη Φινλανδή υφυπουργό Ανάπτυξης κα Marjatta Rasi, κατά την τελετή έναρξης του φόρουμ για τη διακυβέρνηση. "Η βαθύτερη οικονομική και εμπορική ολοκλήρωση δεν θα μπορέσει να αποδώσει καρπούς αν δεν εξασφαλιστούν οι απαραίτητες προϋποθέσεις διακυβέρνησης."

Αν λάβουμε υπόψη ότι το 40% των Αφρικανών επιβιώνουν με λιγότερα χρήματα από ένα δολάριο την ημέρα, επιβάλλεται η αναγκαιότητα να συμμετέχουμε στη θέσπιση κοινωνικής προστασίας για τους πιο ευάλωτους, υποστηρίζοντας την παροχή παιδείας, υγειονομικής περίθαλψης και βασικών κοινωνικών υπηρεσιών (ΑΣΧ 1-6) υπέρ των φτωχότερων ατόμων στην Αφρική. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΕ θα πρέπει να υποστηρίζει την εκπαίδευση, την πρόσβαση στη γνώση και τη μετάδοση ικανοτήτων, παρατείνοντας τη βασική εκπαίδευση καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής, προωθώντας την πρόσβαση στο νερό, στην υγειονομική περίθαλψη, στην ενέργεια και στις ΤΠΕ, καθώς και τη βελτίωση των υγειονομικών υποδομών και την παροχή βασικών υπηρεσιών υγείας για όλους και με ισότιμους όρους. Αυτή τη στιγμή υποστηρίζει το Παγκόσμιο Ταμείο για την καταπολέμηση του AIDS, της φυματίωσης και της ελονοσίας και την παραγωγή νέων φαρμάκων και εμβολίων για την καταπολέμηση των μεταδοτικών ασθενειών. Ενόψει της προώθησης ενός καλύτερου επιπέδου εκπαίδευσης, η ΕΕ θα υποστηρίζει την Αφρικανική Ένωση στη δημιουργία ενός προγράμματος ανταλλαγών που προορίζεται για σπουδαστές, το πρόγραμμα Nyerere, που θα βασιστεί στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα Erasmus.

Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να προσδοθεί επίσης στις πολιτικές για την απασχόληση, την προώθηση της πολιτισμικής πολυμορφίας και τη μετατροπή της μετανάστευσης σε θετική δύναμη στη διαδικασία της ανάπτυξης.

Όσον αφορά το περιβάλλον της Αφρικής, πολλά προβλήματα όπως η ξηρασία, οι κλιματικές αλλαγές και η απερίημωση απαιτούν συμπληρωματική ενίσχυση εκ μέρους της ΕΕ, διότι πολλοί Αφρικανοί εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό για την επιβίωσή τους από τους φυσικούς πόρους, ιδίως σε κρίσιμες περιόδους κατά τη διάρκεια λοιμών, συγκρούσεων ή ύστερα από φυσικές καταστροφές. Οι ενέργειες αυτές θα αφορούν τη διαχείριση της πολυμορφίας του περιβάλλοντος, τη βελτίωση της αειφόρου διαχείρισης της γης ώστε να σταματήσει η απερίημωση, τη διαφύλαξη της βιοποικιλότητας, τον περιορισμό των επιπτώσεων των κλιματικών αλλαγών και την υποστήριξη της άρτιας διαχείρισης των χημικών προϊόντων.

Έστω και εάν η ΕΕ είναι ο σημαντικότερος παγκοσμίως χορηγός για την Αφρική, η κοινοτική χρηματοδότηση πρέπει να αυξηθεί αισθητά. Τον Ιούνιο του 2005, δεσμεύθηκε να αυξήσει συλλογικά τη δημόσια ενίσχυση κατά 0,56% του ακαθάριστου εθνικού εισοδήματος (ΑΕΕ) μέχρι το 2010 και κατά 0,7% του ΑΕΕ μέχρι το 2015. Περίπου 4 δισ. ευρώ θα διατίθενται ετησίως για τη νοτίως της Σαχάρας Αφρική εντός

του πολυετούς οικονομικού πλαισίου του 10ου ΕΤΑ για τις χώρες ΑΚΕ καθώς και άλλα θεματικά και οριζόντια κονδύλια. Η παρούσα στρατηγική για την Αφρική θα πρέπει να αποτελέσει το πλαίσιο αναφοράς για τα προγράμματα και τα μέτρα δυνάμει του 10ου ΕΤΑ.

Πρέπει να ληφθούν πιο συγκεκριμένα και αποτελεσματικά μέτρα για τη βελτίωση της ενίσχυσης στην ανάπτυξη. Η Επιτροπή πρότεινε, στο πλαίσιο των προσεχών δημοσιονομικών προοπτικών του 2007-2013, τη θέσπιση μιας απλοποιημένης δομής για τη χορήγηση της εξωτερικής βοήθειας της Κοινότητας. Μεταξύ άλλων, ο αναθεωρημένος δημοσιονομικός κανονισμός που έχει έναρξη ισχύος τον Ιανουάριο του 2007, διευκολύνει τη συγχρηματοδότηση με άλλους χορηγούς, επιτρέποντας στην Επιτροπή να δεχθεί οικονομικές συνεισφορές των κρατών μελών και άλλων χρηματοδοτών για τα σχέδια που διαχειρίζεται η ίδια. Ένα σχέδιο δράσης για την αποτελεσματικότητα της ενίσχυσης υποβλήθηκε τον Φεβρουάριο του 2006.

Η δυστυχής Αφρική με τα τεράστια χρέη, τους συνεχείς και μακροχρόνιους πολέμους, τη φτώχεια και την τεράστια εξάπλωση του AIDS δεν αποτελεί εξαίρεση από τον υπόλοιπο κόσμο και προσπαθεί κι αυτή να πείσει εσχάτως ότι έχει την πρόθεση να γίνει μια ήπιος ασφαλής για τις επενδύσεις των πολυεθνικών. Που σημαίνει «ειρήνη, δημοκρατία και πάταξη της διαφθοράς», όπως το προσδιορίζουν ακριβώς οι «Οκτώ». Όλα όπως ακριβώς αυτοί και οι πολυεθνικές τα εννοούν. Ήδη εγγυητές του τρίπτυχου ορίστηκαν, δια μέσου της ειρηνευτικής δύναμης, οι διεθνείς δυνάμεις, αυτές που έχουν την κύρια ευθύνη για τα δεινά της Αφρικής²⁵.

Επίσης τα διαρθρωτικά προγράμματα του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας, που ακολουθήθηκαν την τελευταία εικοσαετία, έχουν βυθίσει την Αφρική σε ακόμα μεγαλύτερη φτώχεια και απόγνωση. Ενδεικτικά κάποια στοιχεία από τη Νότια Αφρική, ένα κράτος με μεγάλο φυσικό πλούτο: Από την έναρξη της μακροοικονομικής πολιτικής προσαρμογής της Νότιας Αφρικής στην παγκοσμιοποιημένη οικονομία τα αποτελέσματα είναι ένα εκατομμύριο επιπλέον άνεργοι, τεράστια ποσοστά φτώχειας και ανισότητα.

2.5. Αφρικανικά κράτη πρώην γαλλικής επιρροής και αναπτυξιακές προοπτικές

Στο παρόν κεφάλαιο θα προσπαθήσω να σας παρουσιάσω την πολιτική εξέλιξη των διμερών σχέσεων και των σημαντικότερων περιφερειακών σχημάτων των Αφρικανικών χωρών πρώην γαλλικής επιρροής ανά περιοχή (Βόρεια, Δυτική και Ισημερινή – Κεντρική). Οι αντιφάσεις στη δημιουργία των εν λόγω χωρών μετά το τέλος της αποικιοκρατίας τις οδήγησαν σε συγκρούσεις. Οι πολιτισμικές διαφορές και οι θρησκευτικές αντιθέσεις προστίθενται στις κοινωνικοοικονομικοπολιτικές αντιπαλότητες και πυροδοτούν τις συγκρούσεις που ενυπάρχουν στις σχέσεις των χωρών της ηπείρου.

2.5.1. Βόρεια Αφρική

Η περιοχή της Βόρειας Αφρικής που αποκαλείται από τους Άραβες Μαγκρέμπ (Maghreb) και σημαίνει Δύση είναι η περιοχή της Africa Minor των αρχαίων που άλλοτε περιλάμβανε και τις μαυριτανικές κτήσεις της Ισπανίας. Ο όρος αυτός χρησιμοποιήθηκε και καθιερώθηκε ιστορικά από τους αραβικής καταγωγής γεωγράφους για να οριοθετήσουν την περιοχή της **Βόρειας Αφρικής** χωρίς να περιλαμβάνεται η Αίγυπτος. Αντίθετα περιλαμβάνει γεωγραφικά το Μαρόκο, την Αλγερία, την Τυνησία και τη Λιβύη.

Με τον ίδιο ακριβώς γεωγραφικό όρο αποκαλούσαν την περιοχή αυτή και οι Γάλλοι αποικιοκράτες, που κατάφεραν να θέσουν υπό τον έλεγχο τους τις περισσότερες χώρες της περιοχής (Αλγερία, Μαρόκο, Τυνησία και εκάστοτε Μαυριτανία). Τα γαλλικά στρατεύματα κυριεύσαν αρχικά το Αλγέρι το 1830, όπου και δημιουργήθηκε μια στέρεα βάση για τις στρατηγικές επιδιώξεις της Γαλλίας στη Μεσόγειο. Για τον σκοπό αυτό, η Γαλλία ενθάρρυνε την εγκατάσταση μεταναστών από την Ευρώπη, προωθώντας συγκεκριμένη πολιτική αφομοίωσής τους στη χώρα. Οι μουσουλμάνοι κάτοικοι της Αλγερίας όμως εξαιρέθηκαν από την εφαρμογή αυτής της πολιτικής. Η Τυνησία έγινε τμήμα της γαλλικής αποικιακής αυτοκρατορίας το 1881, ενώ αργότερα η Μαυριτανία (1904) και το Μαρόκο (1911) μετατράπηκαν σε γαλλικά προτεκτοράτα.

Η μόνη χώρα του Maghreb που δεν πέρασε υπό τον έλεγχο της Γαλλίας ήταν η Λιβύη, η οποία το 1911 καταλήφθηκε από ιταλικές δυνάμεις που αποχώρησαν από εκεί λίγο πριν το

²⁵ «Δούρειος Ίππος», Ριζοσπάστης Κυριακή 30 Ιουνίου 2002

τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Προς τα ανατολικά, στην περιοχή του Mashreq, η Αίγυπτος είχε περάσει στον έλεγχο της βρετανικής αποικιοκρατίας από το 1882, όπου και παρέμεινε μέχρι το 1936.

Μέσα στο αρνητικό κλίμα που είχε δημιουργηθεί για την αποικιοκρατία μεταπολεμικά, η Γαλλία παραχώρησε ανεξαρτησία από το γαλλικό αποικιακό καθεστώς στην Τυνησία και το Μαρόκο το 1956, όπως και στη Μαυριτανία το 1960, χωρίς ιδιαίτερη πολεμική προσπάθεια. Στην περίπτωση της Αλγερίας, όμως, ο πόλεμος για την ανεξαρτησία από τη Γαλλία, που διήρκεσε από το 1954 ως το 1962, αποδείχθηκε ιδιαίτερα σκληρός και με μεγάλο ανθρώπινο κόστος. Η ωμότητα, μάλιστα, των συγκρούσεων στην Αλγερία προκάλεσε την παγκόσμια κατακραυγή σε βάρος των γαλλικών αποικιακών δυνάμεων.

Μετά την απόκτηση της ανεξαρτησίας της το 1962, το Εθνικό - απελευθερωτικό Μέτωπο της Αλγερίας ήλθε στην εξουσία έχοντας κατακτήσει κεντρικό ρόλο ανάμεσα στις χώρες του Maghreb. Σε μια προσπάθεια διαφοροποίησης της από τη Δυτική Ευρώπη, η **Αλγερία** υπό το καθεστώς Μπεν-Μπελά υιοθέτησε ένα σοσιαλιστικό προσανατολισμό στις επιλογές της χώρας και προσέφερε βοήθεια στα απελευθερωτικά κινήματα της εποχής και ιδιαίτερα στην Αγκόλα. Το 1965, το πραξικόπημα του Συνταγματάρχη Χουαρί Μπου-Μεντιέν οδηγεί τη χώρα σε ένα πιο αυταρχικό καθεστώς, που είχε έντονες διακυμάνσεις στη σχέση του με τη Γαλλία. Στον οικονομικό τομέα προωθήθηκε η πλήρης κρατικοποίηση της αξιοποίησης των πλουτοπαραγωγικών πόρων της χώρας (μεταλλεία, πετρέλαιο, φυσικό αέριο). Η Αλγερία θεωρείται μία από τις μεγαλύτερες πετρελαιοπαραγωγούς χώρες, ως αποτέλεσμα εισπράττει μικρή βοήθεια. Το μέλλον της χώρας φαίνεται

Η διεθνής αναγνώριση προσέδωσε στην Αλγερία σημαντικούς ρόλους, όπως η προεδρία των Αδεσμεύτων Χωρών την περίοδο 1973-1976, που εγκαινιάστηκε με την ανάληψη της διοργάνωσης της 4ης Διάσκεψης Κορυφής των Αδεσμεύτων Χωρών στο Αλγέρι (Σεπτέμβριος 1973). Αξιοποιώντας το ρόλο αυτό, το 1981, Αλγερινοί διπλωμάτες συνέβαλαν στην απελευθέρωση των Αμερικανών ομήρων από την Τεχεράνη.

Η πολιτική κρίση που μαστίζει τη χώρα τη δεκαετία του 1980 και η άνοδος του ισλαμικού φονταμενταλισμού αλλάζει τα πολιτικά δεδομένα στην Αλγερία. Οι εθνικές εκλογές του 1992, που αναδείκνυαν νικητή το Ισλαμικό Μέτωπο Σωτηρίας (F.I.S.), ακυρώθηκαν από τους ήδη κυβερνώντες, γεγονός που οδήγησε σε εμφύλιο πόλεμο. Η αντιπολίτευση, στηριζόμενη στη δύναμη των όπλων και με επικεφαλής την Ένοπλη Ισλαμική Ομάδα (G.I.A.), είχε εντείνει τη δράση της, ενώ οι πολιτικές μεταρρυθμίσεις άρχισαν να υλοποιούνται αρχικά από τον Πρόεδρο Liamine Zeroual.

Στις προεδρικές εκλογές του 1999, ο Abdelaziz Bouteflika εξελέγη στην Προεδρία της χώρας προωθώντας μια πολιτική εθνικής συμφιλίωσης, που ξεκίνησε ήδη από τον Ιανουάριο του 2000. Μετά την αποκήρυξη της βίας από την Ένοπλη Ισλαμική Ομάδα, η πολιτική κατάσταση έχει αρχίσει να ομαλοποιείται στη χώρα. Στις σχέσεις της με τις γειτονικές χώρες, η Αλγερία έχει συννοριακές διαφορές με τη Λιβύη και είναι αντίθετη με την κατοχή της Δυτικής Σαχάρας από τις δυνάμεις του Μαρόκου. Η Αλγερία είναι, η δεύτερη μεγαλύτερη χώρα της Αφρικής με 5.300 δολάρια Η.Π.Α. κατά κεφαλήν εισόδημα²⁶. Η Αλγερία θεωρείται επίσης μία από τις μεγαλύτερες πετρελαιοπαραγωγούς χώρες, ως αποτέλεσμα εισπράττει μικρή βοήθεια. Το μέλλον της χώρας φαίνεται αβέβαιο καθώς το εξωτερικό της χρέος είναι μεγάλο και η βοήθεια από τη Δύση είναι μετέωρη λόγω της εσωτερικής αστάθειας που επικρατεί. Ο τουρισμός που θα μπορούσε να αποτελέσει γι' αυτήν μια πηγή ανάπτυξης είναι καταδικασμένος λόγω της απειλής ένοπλων ισλαμικών οργανώσεων. Το 1988 η κυβέρνηση του προέδρου Μπεντζεντίν αποφάσισε μια σειρά μεταρρυθμίσεων στην οικονομική ζωή, με σκοπό να εισαγάγει τον ανταγωνισμό στην κρατική οικονομία της Αλγερίας. Η πολιτική αυτή ενθαρρύνθηκε από την Παγκόσμια Τράπεζα και το ΔΝΤ και περιελάμβανε σκληρά μέτρα λιτότητας. Μετά την ανάληψη της εξουσίας από το στρατό το 1991 η ανάληψη των οικονομικών μέτρων διακόπηκε

²⁶ Η Αλγερία είναι η κινητήρια δύναμη για την οικονομική ανάπτυξη της Αφρικής σύμφωνα με ετήσια έκθεση της Αφρικανικής Τράπεζας Ανάπτυξης (African Development Bank - ADB) Η επιτυχία της οικονομικής πολιτικής που υιοθέτησε η χώρα αυτή είχε ως αποτέλεσμα της αύξηση του ΑΕΠ κατά 5% ενώ η αύξηση του 2006 ήταν 5,5%. Οικονομικοί αναλυτές εκτιμούν ότι το ΑΕΠ θα αυξηθεί το 2008 κατά 7%.

Η Γαλλία αναγνωρίζει την ανεξαρτησία στο **Μαρόκο** το 1956, υπό το Σουλτάνο Mohammed V (Ibn Youssef), που γίνεται βασιλιάς το 1957 εγκαθιστώντας ένα μοναρχικό καθεστώς, μέχρι το 1961. Με το θάνατο του, τον διαδέχεται στο θρόνο ο γιος του, Hassan II, που, όπως και ο πατέρας του, διατηρεί στενές σχέσεις με τη Γαλλία. Το Μαρόκο ανέλαβε την ηγεσία της Επιτροπής της Οργάνωσης Ισλαμικής Διάσκεψης για την Ιερουσαλήμ, ενώ χαίρει διεθνούς επιδοκίμασίας για την προστασία που παρέχει στην εβραϊκή κοινότητα της χώρας. Βέβαια, παρά τις διεθνείς αντιδράσεις, το Μαρόκο έχει καταλάβει από το 1975 την πρώην ισπανική αποικία της Δυτικής Σαχάρας. Στα τέλη του 1995, το Μαρόκο βελτίωσε τις σχέσεις του με την Ευρωπαϊκή Ένωση με την υπογραφή συμφωνίας ένωσης για την ελεύθερη διακίνηση αγαθών σε διάστημα 12 ετών. Τον Ιούλιο του 1999, ο Βασιλιάς Hassan II απεβίωσε και διάδοχος ορίστηκε ο γιος του, Mohammed. Το διεθνές κύρος του βασιλιά Χασάν έχει δώσει στο Μαρόκο θέση δυσανάλογη με τον πλούτο του. Τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζει το Μαρόκο είναι το μέλλον της Δυτικής Σαχάρας και η εσωτερική απειλή των φανατικών Ισλαμιστών. Ο τουρισμός, η παραγωγή φωσφορικών αλάτων και η γεωργία είναι οι κύριες οικονομικές δραστηριότητες πάνω στις οποίες πρέπει να στηριχθούν οι αναπτυξιακές προοπτικές του Μαρόκο.

Στην **Τυνησία**, μετά την ανεξαρτητοποίηση της το 1956, ο Πρωθυπουργός και μετέπειτα Πρόεδρος Habib Bourguiba, εγκαθίδρυσε μονοκομματικό πολιτικό καθεστώς με το οποίο δέσποσε στη χώρα για 31 συνεχή χρόνια⁵⁴. Η Τυνησία φιλοξένησε την έδρα της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης το 1982, όταν η τελευταία εκδιώχθηκε από το Λίβανο. Το 1987, ο Στρατηγός Zin al-Abiddin Ben Ali αναλαμβάνει την πρωθυπουργία και, μετά από λίγο, την Προεδρία⁵³. Η Τύνιδα ανησυχεί για τις πιθανές επιπτώσεις από τη δράση των ισλαμιστών στη γειτονική Αλγερία. Οι αναπτυξιακές προοπτικές της Τυνησίας θα πρέπει να στηριχθούν στους στενότερους δεσμούς με την Ε.Ε. που είναι και ο κυριότερος της εταίρος. Ο βιομηχανικός και ο τουριστικός τομέας επεκτείνεται και μπορεί να σταθεί αναπτυξιακός πυλώνας για την πρόοδο και οικονομία της Τυνησίας.

Οι χώρες του Μαγκρέμπ χαρακτηρίζονται από έντονο δημογραφικό δυναμισμό, ενώ η οικονομική τους κατάσταση παραμένει σε ύφεση. Μετά από χρόνια προσπάθειες, οι χώρες του Μαγκρέμπ (Αλγερία, Λιβύη, Μαρόκο, Μαυριτανία, Τυνησία) υπέγραψαν, το 1989, τη Συμφωνία της Καζαμπλάνκα, με την οποία ιδρύθηκε η Αραβική Ένωση (Arab Union) του Μαγκρέμπ. Η συμφωνία επιδιώκει τη δημιουργία μιας ζώνης χωρίς δασμούς ανάμεσα στις χώρες που την υπέγραψαν στοχεύοντας στη σύγκλιση των οικονομιών της περιοχής. Οι συγκρούσεις ανάμεσα στις χώρες, η εσωτερική τους κατάσταση, η φύση των

πολιτικών καθεστώτων και η ανομοιογένεια σε οικονομικό επίπεδο έχουν επιφέρει ανυπέρβλητες δυσκολίες που επιβαρύνουν σημαντικά τις προοπτικές ανάπτυξης. Σε αυτή την προσπάθεια περιφερειακής ολοκλήρωσης έρχεται αρωγός η Ευρωπαϊκή Ένωση με τα προγράμματα MEDA και με την πρόθεση για τη δημιουργία της Ευρωμεσογειακής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών (Mediterranean European Free Trade Association), που η υλοποίησή της έχει οριοθετηθεί για το 2010.

2.5.2. Δυτική Αφρική

Οι ευρωπαϊκές αποικιοκρατικές δυνάμεις θα κυριαρχήσουν στην περιοχή της **Δυτικής Αφρικής** στα τέλη του 19ου αιώνα, με κυρίαρχη αρχικά την παρουσία της Γαλλίας και αργότερα της Βρετανίας. Ειδικότερα, η Γαλλία κάνει αισθητή την παρουσία της με τη Σενεγάλη, που ήταν η βάση της γαλλικής δύναμης στην ευρύτερη περιοχή. Τα κράτη που δημιουργήθηκαν στην περιοχή θα ανεξαρτητοποιηθούν τη δεκαετία του 1960 διατηρώντας στενούς δεσμούς με τη «μητρόπολη». Ο πλήρης εκδημοκρατισμός των χωρών της περιοχής δεν έχει συντελεστεί και σε κάποια από τα κράτη συνεχίζει να μαίνεται εμφύλιος πόλεμος.

Η Ακτή του Ελεφαντοστού ανεξαρτητοποιήθηκε το 1960 από τη Γαλλία, υπό την ισχυρή επιρροή της οποίας παραμένει ακόμη και σήμερα. Ο Houphouet Boigny, που κηρύσσει την ανεξαρτησία της χώρας, αναλαμβάνει την εξουσία. Οι πρώτες εκλογές, όμως, διεξάγονται το 1990, οπότε ο Houphouet Boigny εκλέγεται Πρόεδρος με την υποστήριξη της Γαλλίας.

Μετά το θάνατο του, το 1993, διεξάγονται εκλογές το 1995, στις οποίες, με γαλλική υποστήριξη, εκλέγεται Πρόεδρος ο Henry Conan Bedieu. Το Δεκέμβριο του 1999, ο Conan Bodieu ανατρέπεται από στρατιωτικό πραξικόπημα και την εξουσία αναλαμβάνει ο Robert Guei . Ένα χρόνο μετά, προχωρεί στη διενέργεια εκλογών με στόχο τη νομιμοποίηση του στην εξουσία, κατά τις οποίες αναγκάστηκε να χειραγωγήσει το αποτέλεσμα για να εκλεγεί. Η λαϊκή διαμαρτυρία όμως τον αναγκάζει σε παραίτηση αναδεικνύοντας τον Laurent Gbagbo στην εξουσία Υπάρχουν διαρκώς ανησυχίες στη χώρα για την αρνητική επιρροή που μπορεί να ασκήσει ο εμφύλιος πόλεμος στη γειτονική Λιβερία. Συγκριτικά με άλλες Αφρικανικές χώρες το βιοτικό επίπεδο στην Ακτή του Ελεφαντοστού είναι υψηλότερο. Οι δυνατότητες που υπάρχουν ως προς την αναπτυξιακή της πολιτική εντοπίζονται κυρίως στον αγροτικό τομέα, όπου υπάρχει μια σχετικά καλή υποδομή. Οφέλη υπάρχουν επίσης από την έγκαιρη φιλελευθεροποίηση και προσέλκυση επενδυτών. Παρά τις προσπάθειες και τα φιλόδοξα σχέδια ανάπτυξης της ανατολικής πλευράς του Αμπιτζάν σε «Αφρικανική Ριβιέρα» και την ίδρυση από τους Γάλλους μεγάλης ξενοδοχειακής μονάδας ο τουρισμός παραμένει στάσιμος και όπως δείχνουν τα πράγματα μη εξελίξιμος.

Η Γουινέα ανεξαρτητοποιείται από τη Γαλλία το 1958, υπό την αρχηγία του Sekou Toure. Ο θάνατος του Toure, το 1984, οδηγεί σε στρατιωτικό καθεστώς που διατήρησε την εξουσία μέχρι τις εκλογές του 1993, οπότε ο Στρατηγός Lansanna Conte επικράτησε ως νέος Πρόεδρος της χώρας. Ο Conte παραμένει διαρκώς στην εξουσία

έκτοτε, συμμετέχοντας με ειρηνευτικές αποστολές στη γειτονική Λιβερία και με εξισορρόπηση των συμφερόντων των δύο βασικών δανειοδοτών της χώρας, των Η.Π.Α. και της Γαλλίας. Αν και έχει επαινεθεί από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο για την οικονομική της Ανασυγκρότηση, η χώρα επηρεάζεται αρνητικά από τις εμφύλιες συμπλοκές στη γειτονική Σιέρα Λεόνε. Η Γουϊνέα είναι μια χώρα πλούσια σε ποικιλία φυσικών πόρων (βωξίτης, χρυσός, διαμάντια κ.α.) Η ασθενής της οικονομία στηρίζεται από τα ορυχεία σιδήρου που υπάρχουν. Το γόνιμο έδαφος και το καλό κλίμα ευνοούν την καλλιέργεια δημητριακών και εξασφαλίζουν αυτάρκεια σε τρόφιμα. Παρ' όλα αυτά η μακροχρόνια κακοδιαχείριση υπό τον Τουρέ δυσχέρανε τις μεταρρυθμίσεις. Οι δομές είναι απαρχαιωμένες και περιορισμένες. Χρειάζονται ριζικές αλλαγές στις δομές της χώρας προκειμένου να αναπτυχθεί και να εκμεταλλευτεί τον φυσικό της πλούτο.

Το **Μάλι** έγινε ανεξάρτητο από τη Γαλλία, το 1960, υπό την ηγεσία του αντιποικιοκράτη Mobito Keita με σοσιαλιστικό προσανατολισμό, χωρίς όμως να έρχεται σε ρήξη με τη Δύση. Το 1968, μετά από στρατιωτικό πραξικόπημα, επιβλήθηκε μονοκομματικό καθεστώς υπό το Στρατηγό Mussa Traore, που κυβέρνησε το Μάλι μέχρι το 1991, όταν ανατράπηκε από άλλο πραξικόπημα υπό το Στρατηγό Amadou Toumani Tourre, που έγινε προσωρινός Πρόεδρος μέχρι τις εκλογές του 1992. Στις ελεύθερες αυτές εκλογές, νικητής αναδείχθηκε ο Alpha Oumar Konare, που προώθησε σημαντικές πολιτικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις και καταπολέμησε τη διαφθορά στη χώρα. Ο Konare παρέμεινε στην εξουσία μέχρι το 2002, οπότε και εξάντλησε το συνταγματικό όριο για δύο θητείες. Στην Προεδρία τον διαδέχθηκε ο Amadou Toumani Tourre. Τα Μάλι λόγω του ότι πρόκειται για ένα μικρό και ηπειρωτικό-περίκλειστο κράτος αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα επικοινωνίας, φτώχειας και υπανάπτυξης, Μαστίζεται επίσης και από περιόδους ξηρασίας. Παρ' όλα αυτά έχει αναπτυξιακές προοπτικές στον επιχειρηματικό τομέα λόγω της στρατηγικής της θέσης στην καρδιά της Δυτικής Αφρικής. Οι ποταμοί Νίγηρας και Σενεγάλης έχουν αρδευτικές και υδροηλεκτρικές δυνατότητες, αρκεί να τις αξιοποιήσει.

Η Μαυριτανία, που ανεξαρτητοποιήθηκε το 1960 από τη Γαλλία, ακολούθησε αραβικό προσανατολισμό μετά το 1964. Το φτωχό αυτό κράτος που δημιουργήθηκε από τη συνένωση διαφόρων εδαφών, διαχωρίζεται σε δύο κύριες ομάδες: τους μαύρους πληθυσμούς του Νότου και τους αραβο-βερβερικούς του Βορρά. Η ιδιαιτερότητα της χώρας είναι ότι οι Μαυριτανοί ελέγχουν την πολιτική ζωή και κυριαρχούν επί της μαύρης μειονότητας. Εξαιτίας αυτού, οι σχέσεις της Μαυριτανίας με το νότιο γείτονα της, τη Σενεγάλη, είναι συχνά τεταμένες. Οι εθνοτικές εντάσεις κορυφώθηκαν το 1989,

όταν 200.000 Μαυριτανοί έφυγαν από τη Σενεγάλη. Η Μαυριτανία είχε εξίσου έλθει σε σύγκρουση με το Επαναστατικό Μέτωπο Πολισάριο μετά την προσάρτηση του 1/3 του εδάφους της πρώην ισπανικής αποικίας της Δυτικής Σαχάρας. Από το 1984 ως το 1991, αναίμακτο πραξικόπημα έφερε το Συνταγματάρχη Μααουγία Ould Sid Ahmed Tayia στην εξουσία. Οι προεδρικές εκλογές του 1992 επανέφεραν το Συνταγματάρχη στην εξουσία πλέον ως Πρόεδρο. Η Μαυριτανία διατηρεί μια λεπτή ισορροπία στις σχέσεις της με τις χώρες της Μαύρης Αφρικής και τις χώρες της Αραβικής Ένωσης του Μαγκρέμπ. Το εξωτερικό της χρέος που αγγίζει τα 2 δις. Δολάρια, ως συνέπεια της αποχώρησης από τη ζώνη του Φράγκου, αποτελεί για την ανάπτυξη της τροχοπέδη. Επίσης έχει άγονο έδαφος – τα δύο τρίτα είναι έρημος και έχει πολύ θερμό και ξηρό κλίμα. Οι αναπτυξιακές της προοπτικές θα μπορούσαν να εντοπιστούν στα άφθονα κοιτάσματα γύψου που υπάρχουν, στον χαλκό που παραμένει ακόμα ανεκμετάλλευτος και στην άφθονη αλιεία.

Πρώην Βασίλειο της Δαχομέης και στη συνέχεια γαλλικό προτεκτοράτο και τμήμα της Γαλλικής Δυτικής Αφρικής, κέρδισε την ανεξαρτησία της, το 1950. Η Δαχομέη μετονομάζεται το 1975 σε **Μπενίν**. Το 1989, το Μπενίν με απόφαση Εθνικής Διάσκεψης παύει να έχει ως επίσημη ιδεολογία το μαρξισμό-λενινισμό και, το 1990, υιοθετεί πολυκομματικό σύστημα. Στις εκλογές του 1991, ο Στρατηγός Mathieu Cerekou παρέδωσε ειρηνικά την εξουσία. Ο Nicephore Sogklo, πρώην αξιωματούχος της Παγκόσμιας Τράπεζας, τον διαδέχεται στην εξουσία της χώρας μέχρι το 1996. Ο Στρατηγός Mathieu Cerekou επανήλθε στην εξουσία το 1996 και έκτοτε παραμένει ως Πρόεδρος της χώρας. Σημαντικές είναι οι σχέσεις με τη Γαλλία, η οποία παρέχει το κύριο μέρος της εξωτερικής βοήθειας στο ιδιαίτερα φτωχό Μπενίν, όπως και με τη Γερμανία και τις Η.Π.Α. Η οικονομία του Μπενίν είναι κατ' εξοχήν αγροτική με ποικιλία παραγωγικών δραστηριοτήτων. Υπάρχουν σχέδια για ανάπτυξη του τουρισμού στον Βορρά. Ο δημόσιος τομέας χαρακτηρίζεται υπερμεγέθης και δυσκίνητος εμποδίζοντας τις όποιες αναπτυξιακές προοπτικές υπάρχουν σε συνδυασμό με το λαθρεμπόριο και το υπερτιμημένο αφρικανικό φράγκο.

Η πρώην γαλλική αποικία της περιοχής ονομάστηκε Άνω Βόλτα, όταν ανεξαρτητοποιήθηκε από τη Γαλλία, το 1960. Η εξουσία στον Άνω Βόλτα πέρασε από το Maurice Yameogko μετά από πραξικόπημα στο Συνταγματάρχη Sangoule Lamizana, το 1966. Η πολιτική κατάσταση ομαλοποιήθηκε το 1977, μετά όμως από τριετή ανάπαυλα, το δημοκρατικό καθεστώς ανετράπη εκ νέου από πραξικόπημα, το Νοέμβριο του 1980, από το Συνταγματάρχη Saye Zerbau. Οι αναταραχές στην πολιτική ζωή της χώρας

συνεχίζονται, καθώς με πραξικόπημα, το 1982, η εξουσία περνάει στα χέρια του Λοχαγού Thomas Shankara. Το Συμβούλιο Λαϊκής Σωτηρίας που αναλαμβάνει την εξουσία μετονομάζει, τη χώρα σε **Μπουρκίνα Φάσο**, το 1984, και προχωρεί σε σειρά από άλλες ριζικές μεταρρυθμίσεις που προκαλούν βίαιες αντιδράσεις. Ο Thomas Shankara δολοφονείται από τον αυτουργό νέου πραξικοπήματος το 1987, τον Blaise Compaore, που αναλαμβάνει την εξουσία. Ο Compaore νομιμοποιείται στην εξουσία μετά από την επικράτηση του μέσα από αμφιλεγόμενες διαδικασίες στις εκλογές του 1991, και επανεκλέγεται ως Πρόεδρος της χώρας το 1998 για μια επταετία. Ο αποκλεισμός της Μπουρκίνα Φάσο από τη θάλασσα της υπαγορεύει να έχει καλές σχέσεις με όλους τους γείτονες, ενώ υπάρχει μεγάλη εξάρτηση από την εξωτερική βοήθεια που χορηγείται από τη Γαλλία. Το μέλλον της χώρας δεν φαίνεται και τόσο αβέβαιο, σημαντικά εμβάσματα από τους μετανάστες στην Γκάνα και την Ακτή του Ελεφαντοστού φτάνουν στην χώρα κάθε χρόνο και σε συνδυασμό με το χαμηλό της χρέος και την υψηλή ξένη βοήθεια καθιστούν την οικονομία της χώρας αναπτυσσόμενη. Βέβαια, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι πρόκειται για ένα περικλειστο απομονωμένο κράτος με λίγους αξιοποιήσιμους πόρους και με υψηλά ποσοστά μετανάστευσης γεγονός που μειώνει την παραγωγικότητα του αγροτικού τομέα.

Ο **Νίγηρας** ανεξαρτητοποιείται από τη Γαλλία, το 1960 υπό την ηγεσία του Hamani Dioure, ο οποίος γίνεται Πρωθυπουργός του Νίγηρα μέχρι το 1974, οπότε ανατρέπεται με πραξικόπημα. Ο Συνταγματάρχης Seyni Kountse αναλαμβάνει την εξουσία μέχρι το 1987, οπότε ο Στρατηγός Saibou διευκολύνει την έλευση της δημοκρατίας και του πολυκομματικού συστήματος. Το 1993 μετά από τη διενέργεια δημοψηφίσματος θα εγκριθεί νέο Σύνταγμα με το οποίο προκηρύσσονται δημοκρατικές εκλογές στις οποίες εκλέγεται Πρόεδρος της χώρας, ο Mahamane Ousmane. Μετά από τρία χρόνια πολιτικής ηρεμίας, ο Συνταγματάρχης Ibrahim Barre Mainassara επιβάλλεται με νέο στρατιωτικό πραξικόπημα και τελικά κερδίζει τις προεδρικές εκλογές του 1996. Ο Πρόεδρος δολοφονήθηκε τον Απρίλιο του 1999 και η νέα στρατιωτική ηγεσία προκήρυξε νέες εκλογές στις οποίες εξελέγη Πρόεδρος, ο Mamantou Tantja. Οι σχέσεις με τη Λιβύη και την Αλγερία έχουν βελτιωθεί μετά την εξέγερση των Τουαρέγκ 1990-1995. Ο νέος στρατιωτικός ηγέτης, μετά τη διεθνή καταδίκη του πραξικοπήματος, έχει καταβάλει έντονη διπλωματική προσπάθεια για να επανακτήσει τη διεθνή στήριξη και αναπτυξιακή βοήθεια, ειδικότερα από τη Γαλλία και τις αραβικές χώρες. Οι αναπτυξιακές προοπτικές του Νίγηρα εντοπίζονται στα τεράστια αποθέματα ουρανίου που διαθέτει καθώς επίσης και σε άλλα ορυκτά που υπάρχουν όμως σε μικρότερες

ποσότητες. Η εσωτερική αστάθεια, η έλλειψη υποδομών, το πολύ μικρό ποσοστό καλλιεργήσιμης έκτασης (μόλις το 3%) αναστέλλουν την οικονομική του εξέλιξη.

Μετά την ανεξαρτησία της από τη Γαλλία, το 1960, Πρόεδρος στη **Σενεγάλη** εκλέγεται ο Leopold Cendar Senghor, ο οποίος επιβάλλει το 1966 προεδρικό μονοκομματικό καθεστώς. Μόνο το 1976 θα επιτραπεί η λειτουργία και άλλων πολιτικών κομμάτων. Μετά από 20 χρόνια παραμονής του Senghor στην εξουσία, ο Abdou Diouf εκλέγεται Πρόεδρος το 1981. Ο Abdou Diouf θα απολέσει την εξουσία στις εκλογές του 2000, όπου νέος Πρόεδρος εκλέγεται ο Abdoulaye Wade. Η διατήρηση καλών σχέσεων με τη Γαλλία, την κυριότερη σύμμαχο και χορηγό βοήθειας, είναι το βασικότερο μέλημα στις διεθνείς σχέσεις της Σενεγάλης. Η χώρα εκμεταλλεύεται ελάχιστους φυσικούς πόρους εκτός από τα φιστίκια, τα φωσφορικά άλατα και τα αλλιεύματα. Σαν χώρα έχει τουριστική υποδομή τηρουμένων βέβαια των αναλογιών, το λιμάνι του Ντακάρ που αποτελεί έδρα διοργάνωσης παγκόσμιων συνεδρίων, συνδέεται με την ενδοχώρα με καλή υποδομή. Υπάρχει επίσης οργανωμένος τουρισμός από τη Γαλλία

Το **Τόγκο** ανεξαρτητοποιήθηκε το 1960 από τη Γαλλία. Το 1967, ο Στρατηγός Gnacibe Eyiantema επικρατεί μετά από αναίμακτο πραξικόπημα και διατηρεί την εξουσία μέχρι το 1993, οπότε στις πρώτες πολυκομματικές εκλογές εκλέγεται και παραμένει στην εξουσία. Οι εκλογές του 1998 ανέδειξαν για άλλη μια φορά ως πρόεδρο τον Eyiantema. Για το Τόγκο αποτελεί προτεραιότητα η διατήρηση των παραδοσιακών δεσμών, ειδικά με τη Γαλλία. Το Τόγκο είναι ενεργό μέλος της E.C.O.W.A.S., στην οποία προεδρεύει ο Eyiantema από το 1998. Πρόκειται για ένα κράτος που στηρίζει την οικονομία του στο λαθρεμπόριο. Υπάρχει έλλειψη φυσικών παραγωγικών πόρων και περιορισμένη εσωτερική αγορά λόγω του μεγέθους του Τόγκο. Παρ' όλα αυτά στηρίζει την οικονομία του και τις αναπτυξιακές του προοπτικές στα κοιτάσματα φωσφορικών αλάτων που υπάρχουν και τα οποία έχουν την υψηλότερη περιεκτικότητα σε μεταλλικές ενώσεις στον κόσμο. Συμπληρωματικά λόγω της γεωγραφικής του θέσης και του λιμανιού της Λομέ, αποτελεί κέντρο του εμπορίου της Δυτικής Αφρικής.

Συμπερασματικά, τα σκληρά οικονομικά μέτρα, η μεγάλη δημογραφική ανάπτυξη, η δύσκολη πρόσβαση στο εκπαιδευτικό σύστημα και η ερήμωση των αγροτικών περιοχών πυροδοτούν διαρκείς κοινωνικές εντάσεις στη **Δυτική Αφρική**, που συνήθως καταλήγουν σε εμφύλιες συγκρούσεις, στρατιωτικά πραξικοπήματα, αλλά και στη δημιουργία ένοπλων δυνάμεων που επιβιώνουν με την καταλήστευση εθνικών πλουτοπαραγωγικών πόρων. Σε αυτό το ιδιαίτερα, αρνητικό πλαίσιο, η αγροτική

παραγωγή παραμένει σε χαμηλά επίπεδα, η βιομηχανική παραγωγή είναι ελάχιστη και η οικονομική ανάπτυξη ασήμαντη.

Το 1975, το Σύμφωνο του LAGOS, που υπογράφηκε από 15 κράτη-μέλη, ίδρυσε την Οικονομική Κοινότητα των Κρατών της Δυτικής Αφρικής (Economic Community of West African States - E.C.O.W.A.S.), με στόχο την προώθηση του διεθνούς εμπορίου, τη συνεργασία και την αυτάρκεια στη Δυτική Αφρική. Η Κοινότητα αυτή, που τέθηκε σε λειτουργία το 1977, προώθησε την οικονομική συνεργασία και τη διεύρυνση του εμπορίου ανάμεσα στις χώρες-μέλη του. Επίσης, ανέλαβε επανειλημμένα την αποστολή ειρηνευτικών αποστολών σε χώρες της περιοχής που μαστίζονταν από εμφύλιες συρράξεις.

2.5.3. Ισημερινή Αφρική

Η περιοχή που εκτείνεται στα δυτικά των χωρών από το Κέρας της Αφρικής και ανάμεσα στη Βόρεια και τη Νότια Αφρική αποκαλείται **Κεντρική Αφρική**. Οι χώρες της περιοχής μετά την ανεξαρτητοποίησή τους ήλθαν αντιμέτωπες με στρατιωτικά πραξικοπήματα, συνεχόμενη πολιτική κρίση και διαφθορά που οδήγησαν σε ασταθή και ευάλωτα πολιτικά καθεστώτα.

Η Γκαμπόν ανεξαρτητοποιήθηκε από τη Γαλλία το 1960, υπό την ηγεσία του Leon M' Ba, ο οποίος αντιμετώπισε πραξικόπημα το 1964, αλλά παρέμεινε στην εξουσία με παρέμβαση των Γάλλων. Το 1967, εκλέγεται Πρόεδρος ο Albert Bernard, τον οποίο διαδέχεται αργότερα ο Omar Bongo. Αυτός εγκαθιστά πολυκομματική δημοκρατία το 1990, και επανεκλέγεται συνεχώς (1998) στην προεδρία έχοντας αξιοποιήσει κατάλληλα τους οικονομικούς πόρους της χώρας. Η Γκαμπόν διατηρεί στενές σχέσεις με τη Γαλλία και έχει ιδιαίτερο ρόλο στη Γαλλόφωνη Αφρική. Το πετρέλαιο και ο σχετικά μικρός πληθυσμός δίνουν στην Γκαμπόν ένα υψηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Η οικονομία της στηρίζεται σε νέες πλουτοπαραγωγικές πηγές καθώς επίσης και στην ξυλεία της που είναι μια από τις καλύτερες στον κόσμο με περιθώρια περαιτέρω εκμετάλλευσης και αξιοποίησης. Από την άλλη βέβαια οι αναπτυξιακές της προοπτικές υποσκάπτονται από το μεγάλο εξωτερικό χρέος και από την συνεχιζόμενη εξάρτηση από την γαλλική τεχνική βοήθεια.

Η Κεντροαφρικανική Δημοκρατία ή **Δημοκρατία της Κεντρικής Αφρικής** ανεξαρτητοποιήθηκε από τη Γαλλία το 1960, υπό την ηγεσία του David Dako, που

εγκαθιδρύει μονοκομματικό καθεστώς. Το 1965, τον διαδέχεται ο Jean Bedel Bokassa, μετά από πραξικόπημα που εγκαθιδρύει ένα στυγερό δικτατορικό καθεστώς. Ο Bokassa, μάλιστα, το 1979 στέφεται «αυτοκράτορας». Μετά από παρέμβαση γαλλικών δυνάμεων αποκαθίσταται στην εξουσία της χώρας ο David Dako, που παραμένει στην εξουσία μέχρι το 1981. Τότε, με κίνημα, αναλαμβάνει τη διακυβέρνηση της χώρας ο Στρατηγός Kolingba, που παραμένει στην εξουσία μέχρι το 1993. Στις πρώτες δημοκρατικές εκλογές, που διενεργούνται στη Δημοκρατία της Κεντρικής Αφρικής, τον Αύγουστο του 1993, ο Στρατηγός Kolingba αποδέχθηκε υπό την πίεση της Γαλλίας την εκλογική νίκη του Ange – Felix Patasse. Το 1997, ξεσπούν στη χώρα πολύμηνες ένοπλες εξεγέρσεις, οι οποίες τίθενται υπό έλεγχο μετά την αποστολή στρατιωτικής δύναμης από τη Γαλλία. Ο Patasse παραμένει στην εξουσία μετά τις εκλογές του 1998 και ειδικότερα μέχρι τον Μάρτιο του 2003, που εκτοπίζεται από στρατιωτικό πραξικόπημα το οποίο εγκαθιστά στην εξουσία ως Πρόεδρο τον Francois Bozize. Όλα τα αναπτυξιακά προγράμματα της κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας χρηματοδοτούνται από εξωτερική βοήθεια και κυρίως από την Γαλλία. Είναι ηπειρωτική χώρα με στοιχειώδεις και φτωχές υποδομές, χωρίς ειδικούς για την ανάπτυξη της οικονομίας της. Μια δυνατότητα που διαθέτει είναι το γεγονός ότι αποτελεί διαμετακομιστική ζώνη της Κεντρικής Αφρικής.

Το **Κονγκό-Μπραζαβίλ** απέκτησε την ανεξαρτησία του το 1960, από τη Γαλλία, με *πρώτο* Πρόεδρο τον Foulbert Youlou. Το 1964, η εξουσία περνάει στο Μαρξιστικό-Λενινιστικό Εθνικό Επαναστατικό Κίνημα (M.N.R.), με Πρόεδρο τον Ngoubi, που δολοφονείται το 1977, και αναλαμβάνει στη θέση του ο Yioré Orango. Το 1979, αναλαμβάνει Πρόεδρος ο Συνταγματάρχης Denis Sassou N' Guesso. Το 1992 οι πρώτες ελεύθερες εκλογές στη **Δημοκρατία του Κονγκό** ανέδειξαν ως Πρόεδρο τον Pascal Lissouba. Οι συνεχιζόμενες συγκρούσεις ανάμεσα στις αντίπαλες παρατάξεις οδηγούν, το 1997, στην επιστροφή του Στρατηγού N' Guesso στην εξουσία. Η Γαλλία και οι Η.Π.Α. διαδραματίζουν το σημαντικότερο ρόλο στις διεθνείς σχέσεις της χώρας. Το πετρέλαιο αποτελεί την βάση της οικονομίας του και το θεμέλιο των αναπτυξιακών του δυνατοτήτων. Το τελευταίο εξασφαλίζει σήμερα το 90% των εσόδων από τις εξαγωγές. Διαθέτει επίσης μεγάλες ποσότητες ξυλείας. Η ισχυρή γραφειοκρατία που υπάρχει σε συνδυασμό με το μεγάλο εξωτερικό χρέος καθυστερεί την αναπτυξιακή της πορεία.

Το **Καμερούν** ανεξαρτητοποιείται στο γαλλικό του τμήμα το 1960 και ενώνεται μαζί του ο βρετανικός τομέας το 1961. Το 1966, εγκαθίσταται μονοκομματικό καθεστώς υπό την προεδρία Ahitzo, ο οποίος πεθαίνει το 1982 και τον διαδέχεται ο Paul Biya. Αυτός παραμένει στην εξουσία μέχρι σήμερα έχοντας αντιμετωπίσει πραξικοπήματα (1983-1984)

και εκλογικές αναμετρήσεις (1992, 1997). Μάλιστα, ο Πρόεδρος Biya μετά τις τελευταίες εκλογές έθεσε τον αντίπαλο του σε κατ' οίκον περιορισμό. Το Καμερούν διατηρούσε ανέκαθεν στενές σχέσεις με τη Γαλλία, ενώ υπάρχει σοβαρό πρόβλημα με τη Νιγηρία λόγω της χερσονήσου Μποκάσι που αποτελεί πεδίο μακροχρόνιας διαμάχης. Το Καμερούν χαρακτηρίζεται από την ευρεία αγροτική οικονομία (ξυλεία, κακάο, καφές, καουτσούκ) και από την αυτάρκεια του σε τρόφιμα. Ο ιδιωτικός τομέας βρίσκεται σε σχετικά καλή κατάσταση και αποτελεί μέσο αναπτυξιακής διαδικασίας. Από την άλλη ο δημόσιος τομέας είναι διογκωμένος και το μαζικό λαθρεμπόριο καυσίμων από την Νιγηρία επηρεάζει τα κέρδη από τη δύλιση. Τα τελευταία φαινόμενα κρίνεται απαραίτητο να εξαλειφθούν προκειμένου να προχωρήσει η χώρα αναπτυξιακά.

Τα πρώτα χρόνια μετά την ανεξαρτησία του **Κονγκό** (1960) ήταν χαοτικά, καθώς ξέσπασε εμφύλιος πόλεμος και έγινε απόπειρα απόσχισης της Κατάν-γκα, που κράτησε μέχρι το 1963. Τελικά, ο Στρατηγός Mobutu Sesse Seko εγκαθίδρυσε δικτατορία, το 1965, και μετονόμασε τη χώρα σε **Ζαΐρ**. Το μονοκομματικό καθεστώς του Mobutu μετεξελίχθηκε σε ένα από τα πλέον διεφθαρμένα και αντιλαϊκά της Αφρικής. Το καθεστώς Mobutu, υπό το βάρος μιας εξέγερσης από τον Laurent – Desire Kahiba, καταρρέει μετά από εξέγερση του 1997. Νέος Πρόεδρος της χώρας ορίζεται ο Laurent – Desire Kahiba, ο οποίος μετονομάζει τη χώρα σε **Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό**. Μια νέα εξέγερση τον Μάιο του 1998 βύθισε τη χώρα σε νέο εμφύλιο, μια παράδοση που μαστίζει την ευρύτερη περιοχή της Κεντρικής Αφρικής. Η εμφύλια σύγκρουση οδηγεί στη δολοφονία του Προέδρου τον Ιανουάριο 2001 τον οποίο διαδέχεται στην προεδρία μετά από εκλογές ο γιος του, Joseph Kabila. Η εσωτερική αστάθεια, οι εμφύλιοι πόλεμοι, και η εν γένει έκρυθμη κατάσταση που επικρατεί έχουν βυθίσει τη χώρα σε μια αναπτυξιακή δυσπραγία στερώντας της κάθε είδους αναπτυξιακή βοήθεια έκτος της ανθρωπιστικής. Η οικονομία της είναι διαλυμένη και οι όποιες σκέψεις αναπτυξιακών προοπτικών φαντάζουν δύσκολες.

Το **Τσαντ** απέκτησε την ανεξαρτησία του από τη Γαλλία, το 1960, οπότε και εγκαθιδρύεται μονοκομματικό κράτος. Το 1966 γίνεται ένοπλη εξέγερση με την υποστήριξη της Λιβύης και το 1973 οι Λίβυοι εισβάλλουν στη λωρίδα του Αουζού. Ύστερα από στρατιωτικό πραξικόπημα, το 1975, ακολούθησαν αλλεπάλληλες περιόδους εμφύλιου πολέμου, στις οποίες συμμετείχαν γαλλικά και Λίβυα στρατεύματα. Το 1980, ο Gukuni Ounteye ανέρχεται στην εξουσία, όπου παραμένει μέχρι το 1982, οπότε αντικαθίσταται από τον Hissene Hambre. Αυτός παραμένει στην εξουσία μέχρι το 1990, οπότε ανατρέπεται από τον Idris Deby. Το 1994, οι δυνάμεις της Λιβύης αποχωρούν από τη Λωρίδα του Αουζού. Το 1996 υπογράφεται συμφωνία για την κατάπαυση του πυρός,

ψηφίζεται νέο Σύνταγμα και εκλέγεται Πρόεδρος ο Deby, ο οποίος και παραμένει στην εξουσία έκτοτε. Το 1999, όμως, ξεσπούν νέες συγκρούσεις ανάμεσα σε Βορρά και Νότο, που θα ηρεμήσουν το 2002 με την υπογραφή Συμφωνίας Ειρήνης ανάμεσα στις αντιμαχόμενες πλευρές. Το Τσαντ προσπαθεί να βελτιώσει τις σχέσεις του με τη Δύση, αλλά ιδιαίτερα με τη Γαλλία. Τα έσοδα από τον πρόσφατο εντοπισμό κοιτασμάτων πετρελαίου μπορούν να μεταμορφώσουν την φτωχή οικονομία της χώρας. Το Τσαντ θα μπορούσε επίσης να εκμεταλλευτεί και να αξιοποιήσει την καλή στρατηγικής σημασίας εμπορική του θέση στην καρδιά της Αφρικής. Η έλλειψη συγκοινωνιακής υποδομής αποτελεί εμπόδιο στην ανάπτυξη του.

Ο περιορισμένος εκδημοκρατισμός που γνωρίζει η περιοχή της Κεντρικής Αφρικής τη δεκαετία του 1990 στηρίζεται στο στρατό και τις πρώην διοικητικές ελίτ που με μικρές διαφοροποιήσεις παραμένουν στην εξουσία. Σημαντική εξέλιξη είναι επίσης και η ίδρυση της Οικονομικής Κοινότητας των Κρατών της Κεντρικής Αφρικής (C.E.E.A.C.), το 1983, που έχει ως στόχο να προαγάγει την περιφερειακή συνεργασία και αποσκοπεί στην ίδρυση κοινής αγοράς στην Κεντρική Αφρική.

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Στο τρίτο μέρος της εργασίας αναλύονται οι περιβαλλοντικές ιδιαιτερότητες της Αφρικανικής Ηπείρου. Το τρίτο μέρος αποτελείται από τέσσερις ενότητες. Στην πρώτη ενότητα παρατίθενται οι θεωρητικές απόψεις για τις σχέσεις αναπτυξιακής ολοκλήρωσης και περιβαλλοντικής διαχείρισης. Η δεύτερη ενότητα περιλαμβάνει το υφιστάμενο πλαίσιο περιβαλλοντικής πολιτικής δηλαδή την πραγματικότητα που αντιμετωπίζουν οι χώρες της υποσαχάριας Αφρικής. Στην τρίτη ενότητα περιγράφονται οι δυνατότητες άσκησης αναπτυξιακής και περιβαλλοντικής πολιτικής από αυτές τις χώρες και από διεθνείς οργανισμούς. Συγκεκριμένα, εξετάζεται η στρατηγική για την αντιμετώπιση της φτώχειας και οι οικονομικές ευκαιρίες ανάπτυξης. Τέλος, η τέταρτη ενότητα αναλύει το ρόλο των διεθνών οργανισμών στο πλαίσιο των συνθηκών της Λομέ και Κοτονού.

3.1. Οι θεωρητικές απόψεις για τις σχέσεις αναπτυξιακής ολοκλήρωσης και περιβαλλοντικής διαχείρισης.

Η προστασία του περιβάλλοντος και η στόχευση προς τη βιώσιμη ανάπτυξη αποτελούν πεδίο προσπαθειών και εξελίξεων σε παγκόσμιο επίπεδο. Τα νέα δεδομένα αποτυπώνονται σε διεθνείς συμφωνίες, αποφάσεις, κανονισμούς, θεσμικές ρυθμίσεις και προγράμματα δράσης.

Η πολυπλοκότητα των περιβαλλοντικών ζητημάτων, καθιστούν απαραίτητη την ολοκληρωμένη και συντονισμένη διαχείριση των θεμάτων αιχμής, όπως είναι η προστασία των υδάτινων πόρων, η διαχείριση των στερεών απορριμμάτων, η ποιότητα της ατμόσφαιρας, η διατήρηση της βιοποικιλότητας και η αστική ανάπτυξη, ενώ παράλληλα, προωθείται η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης σε όλες τις άλλες πολιτικές κυρίως σε κρίσιμους, περιβαλλοντικά, αναπτυξιακούς τομείς όπως είναι η βιομηχανία, οι μεταφορές, η γεωργία, ο τουρισμός και η ενέργεια, πράγμα που απαιτεί και τους κατάλληλους μηχανισμούς εφαρμογής.

Τα τελευταία 25 χρόνια έχει παρουσιαστεί μια εκρηκτική αύξηση των απαιτήσεων ως προς η διαχείριση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Δεν υπήρξε όμως και η αντίστοιχη ενδυνάμωση των θεσμών, των μηχανισμών, της διοίκησης, της πληροφόρησης των χωρών αλλά και των δυνατοτήτων που παρέχει η πληροφορική και οι νέες τεχνολογίες επικοινωνίας στην διαχείριση και προστασία του περιβάλλοντος.

Παρ' όλα αυτά, οι εξελίξεις των τελευταίων ετών δείχνουν μια τάση για ενίσχυση και ενδυνάμωση του τομέα της περιβαλλοντικής προστασίας. Η τάση αυτή έχει τη μορφή διατάξεων, οδηγιών, κανονισμών ή και κατευθυντήριων συστάσεων από διεθνείς φορείς ή κυβερνήσεις, καθώς και σημαντικού αριθμού διεθνών συμβάσεων, συνθηκών και πρωτοκόλλων.

Βασικοί στόχοι της πολιτικής για το περιβάλλον²⁷ είναι η προστασία, διαχείριση, αναβάθμιση και ανάδειξη του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, που είναι βασικοί παράγοντες για τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής των κατοίκων. Στο πλαίσιο αυτό είναι αναγκαίο να συσχετισθούν η Πολιτική για το Περιβάλλον με τις αναπτυξιακές πολιτικές, όσο και η ανάγκη μιας συνολικής και ολοκληρωμένης θεώρησης και αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών ζητημάτων.

²⁷ Γ. Σαμιώτης - Γρηγόριος Ι. Τσάλτας, «Διεθνής Προστασία του Περιβάλλοντος», Τόμος Ι Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα 1990, σελ. 81

Συνήθως η πολιτική για το Περιβάλλον διαρθρώνεται σε τομείς οι οποίοι αντιστοιχούν στα κυριότερα «περιβαλλοντικά μέσα» ή περιβαλλοντικά προβλήματα, όπως:

- Δάση
- Βιόσφαιρα
- Έδαφος και χρήσεις γης
- Ποιότητα ατμόσφαιρας
- Υδάτινοι Πόροι

Η πολιτική για το περιβάλλον σε κάθε έναν από τους ανωτέρω τομείς ασχολείται με την προστασία, διαχείριση και αναβάθμιση υποβαθμισμένων ή προστατευόμενων περιοχών, τη διασφάλιση της Δημόσιας Υγείας και Υγιεινής καθώς και την προστασία και αναβάθμιση του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος σε σχέση με το επίπεδο ανάπτυξης . Τέλος, συσχετίζει τις περιβαλλοντικές παρεμβάσεις με την ακολουθούμενη οικονομική πολιτική, ενσωματώνοντας σε αυτήν τη περιβαλλοντική διάσταση

Η πολιτική για την προστασία και διαχείριση του περιβάλλοντος για να είναι αποτελεσματική, θα πρέπει να σχετίζεται άμεσα με τους στόχους της Βιώσιμης Ανάπτυξης όπως αυτοί έχουν επιστημονικά διατυπωθεί και έχουν γίνει οικουμενικά αποδεκτοί στις διεθνείς Συνδιασκέψεις των τελευταίων δεκαετιών.

Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης επιγραμματικά συνοψίζεται στην αρχή της εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων και του πολιτισμικού αποθέματος με τέτοιο τρόπο ώστε η ικανοποίηση των αναγκών του παρόντος να μην υποθηκεύει το μέλλον και τη δυνατότητα των επόμενων γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες. Αυτό σημαίνει ένα νέο τύπο ανάπτυξης που διαπνέεται από δύο βασικές αρχές:

1. την αλληλοσχέτιση και την αλληλοσυνδέση της πολιτικής περιβάλλοντος με την οικονομική πολιτική, πράγμα που ισοδυναμεί με πολιτικές που θεωρούν την ποιότητα του περιβάλλοντος ως ένα από τους κύριους στόχους τους.
2. τη συνολική θέωρηση των περιβαλλοντικών προβλημάτων και τον ολοκληρωμένο σχεδιασμό των παρεμβάσεων που πρέπει να αναληφθούν για την αντιμετώπισή τους.

3.2. Υφιστάμενο πλαίσιο περιβαλλοντικής πολιτικής

Η Διαχείριση των Φυσικών Πόρων ασχολείται με την υποστήριξη της χρήσης των κυριότερων φυσικών πόρων όπως το έδαφος, το νερό, ο αέρας, ο ορυκτός πλούτος, τα δάση, τα ψάρια και η άγρια χλωρίδα και πανίδα.²⁸ Μαζί όλοι αυτοί οι φυσικοί πόροι παράγουν το οικοσύστημα που υποστηρίζει την ανθρώπινη επιβίωση και ευημερία. Οι φτωχοί συχνά εξαρτώνται αποκλειστικά σχεδόν από τους φυσικούς πόρους και υποφέρουν περισσότερο όταν αυτοί καταστρέφονται. Και είναι γεγονός ότι χωρίς την ανακούφιση της φτώχειας, το περιβάλλον στις αναπτυσσόμενες χώρες θα συνεχίσει να καταστρέφεται, να υποβαθμίζεται και χωρίς καλύτερη και βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων το πρόβλημα της φτώχειας δεν θα πάψει ποτέ να υπάρχει. Τα κυριότερα προβλήματα στη διαχείριση των φυσικών πόρων, που συνήθως ανακύπτουν στις αναπτυσσόμενες χώρες είναι:

1. Οι ανανεώσιμοι πόροι χρησιμοποιούνται υπερβολικά με κίνδυνο να απειλούνται με καταστροφή, κάτι που θα αποτελέσει σημαντικό πρόβλημα στους φτωχούς οι οποίοι επιβιώνουν χάρη σ' αυτούς.
2. Οι μη ανανεώσιμοι πόροι που καταστρέφονται χωρίς να υπάρχουν επαρκή αποθέματά τους με τις αρνητικές τους συνέπειες να πλήττουν κατευθείαν τους οικονομικά ασθενέστερους.
3. Η ικανότητα «απορρόφησης» του περιβάλλοντος, που υπερφορτώνεται από την μόλυνση, μειώνεται και στη συνέχεια καταστρέφει την ανθρώπινη υγεία και τη λειτουργία των οικοσυστημάτων. Το τίμημα αυτής της εξέλιξης πληρώνουν συχνά οι λαοί των χωρών της υποσαχάριας Αφρικής.

Παρά το γεγονός ότι η επιδίωξη της ανακούφισης της φτώχειας και η διατήρηση των φυσικών πόρων είναι συνήθως δυο στόχοι που προχωρούν αρμονικά, μερικές φορές χρειάζεται να γίνουν μεγάλες παραχωρήσεις από το στόχο της απόλυτης περιβαλλοντικής προστασίας. Για παράδειγμα σε μερικές χώρες βραχυπρόθεσμα προγράμματα ανακούφισης της φτώχειας έρχονται σε πλήρη αντίθεση με τους μακροπρόθεσμους στόχους, όπως είναι η διατήρηση των οικοσυστημάτων ή με τις βασικές αρχές που διέπουν την βιώσιμη ανάπτυξη.

Η πλειοψηφία αυτών που υποφέρουν από υψηλά επίπεδα οικιακής ατμοσφαιρικής μόλυνσης, έλλειψης υγιεινής, έλλειψη νερού και ελονοσία ζουν σε αγροτικές περιοχές. Η

²⁸ Bojo Jan, Natural Resources Management, World Bank 2000

αστικοποίηση είναι ένας σημαντικός παράγοντας στην Αφρική, ο οποίος αλλάζει το τοπίο των κινδύνων που προκαλεί στον άνθρωπο το περιβάλλον του και δημιουργεί νέα προβλήματα σε άνευ προηγουμένου επίπεδα.

Η αφρικανική ήπειρος είναι εξαιρετικά διχασμένη από απόψεως περιβαλλοντικής. Οι κλιματικές αλλαγές θα αυξήσουν ακόμη περισσότερο την πίεση στους πόρους ύδατος, θα επηρεάσουν τη βιοποικιλότητα και την ανθρώπινη υγεία, θα υποβαθμίσουν την ασφάλεια των τροφίμων και θα επιδεινώσουν την απερίμωση. Οι πλημμύρες και η ξηρασία είναι συχνές στην Αφρική και αναμένεται να επιδεινωθούν λόγω των κλιματικών αλλαγών, ενώ τα συστήματα έγκαιρης προειδοποίησης είναι ακατάλληλα και η διαχείριση των καταστροφών ανεπαρκής. Αποτελεί λοιπόν κατεπείγουσα αναγκαιότητα η προσαρμογή στις κλιματικές αλλαγές για την ανάπτυξη της Αφρικής.

Όσον αφορά τη διάβρωση του εδάφους, από πρόσφατη μελέτη αποδείχθηκε ότι η απερίμωση αφορά το 46% της αφρικανικής ηπείρου οι σοβαρότερα πληγείσες περιοχές βρίσκονται κατά μήκος της ερήμου.

Οι ανανεώσιμοι πόροι ύδατος της Αφρικής είναι κατώτεροι από τον μέσο όρο παγκοσμίως και τουλάχιστον 13 χώρες υπέφεραν από έλλειψη ύδατος το 1990 και ο αριθμός αυτός θα διπλασιασθεί μέχρι το 2025. Εξάλλου η Αφρική κατέχει το 17% των δασών παγκοσμίως: η αποδάσωση για εμπορικούς ή αγροτικούς σκοπούς αποτελεί βασικό λόγο ανησυχίας, γιατί αντιπροσωπεύει τεράστια απώλεια φυσικού οικονομικού πλούτου για την ήπειρο.

Συμπληρωματικά, στην ευρύτερη περιφέρεια της Αφρικής το φαινόμενο της ερημοποίησης επεκτείνεται συνεχώς, ενώ η αποψίλωση των δασών συνεχίζεται με όλα τα καταστρεπτικά για την ανθρωπότητα αποτελέσματα. Έτσι, περισσότερα από 500 εκατομμύρια Αφρικανών εξαρτώνται από την καθημερινή χρήση καυσόξυλων για την παραγωγή ενέργειας, με στόχο την αντιμετώπιση και των πλέον στοιχειωδών αναγκών τους. Μοιραίο αποτέλεσμα αυτού του τελευταίου φαινομένου είναι η συνεχής μείωση της καλλιεργήσιμης γης, με παράλληλη μείωση στον τομέα της παραγωγής γεωργικών προϊόντων²⁹.

Μελέτες γύρω από όλα αυτά τα ζητήματα έχουν συχνά κάνει διάφορες προτάσεις γύρω από την αντιμετώπισή τους. Έχει για παράδειγμα προταθεί σε πολλές περιοχές των αναπτυσσομένων κρατών της Αφρικής, να απασχοληθεί ο αγροτικός πληθυσμός σε αστικές εργασίες. Παροτρύνονται επίσης οι τοπικές κυβερνήσεις καθώς και οι πολιτικές

δυνάμεις να χρησιμοποιήσουν τις κοινωνικές ομάδες που ελέγχουν ώστε να θέσουν κίνητρα προστασίας του περιβάλλοντος και ανακούφισης των φτωχών με σειρά μέτρων. Προτείνουν επίσης φορολογικές απαλλαγές και εμπορικές διευκολύνσεις σε όσους προτίθενται να συμβάλλουν στην προσπάθεια και εισηγούνται την θέσπιση κανονισμών διαφάνειας που να διέπουν κάθε είδους περιβαλλοντική παρέμβαση, όπως η διαχείριση του δασικού πλούτου από θεσμούς που θα χαίρουν της απόλυτης εμπιστοσύνης του τοπικού πληθυσμού.

Οι κίνδυνοι που απειλούν την υγεία λόγω της μόλυνσης του περιβάλλοντος μπορεί να προληφθούν ή να περιορισθούν με σειρά οικονομικών δραστηριοτήτων σε διάφορους τομείς κυρίως εσωτερικής δομής, ενέργειας και γεωργίας. Καλύτερη εσωτερική δομή και υπηρεσίες ενέργειας στα νοικοκυριά και τις κοινότητες αποτελούν βασικά μέτρα για την αντιμετώπιση των παραδοσιακών περιβαλλοντικών κινδύνων μαζί με την βελτίωση των σπιτιών και τον έλεγχο των μολύνσεων. Η μείωση των σύγχρονων κινδύνων απαιτεί μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος, τα οποία εν συνεχεία προϋποθέτουν επιβολή περιβαλλοντικών προτύπων και ανάπτυξη φιλοσοφίας προσαρμογής στους κανόνες και λήψη αποτελεσματικών πρωτοβουλιών.

Δραστηριότητες σε διάφορους οικονομικούς τομείς που είχαν στόχο την μείωση της ανθρώπινης έκθεσης στους περιβαλλοντικούς κινδύνους δεν είχαν μόνο άμεση και σημαντική επίπτωση στην υγεία αλλά επίσης και στην εξοικονόμηση πόρων. Σύμφωνα με μελέτες της Παγκόσμιας Τράπεζας, τα μέτρα που ελήφθησαν για να μετριασθούν οι παραδοσιακοί κίνδυνοι που προκαλούν στην υγεία η μόλυνση του περιβάλλοντος τείνουν να είναι πιο αποτελεσματικά από τα περισσότερα μέτρα που έχουν ληφθεί για την μείωση της αστικής μόλυνσης του αέρα.

Αυτό το συμπέρασμα, σε συνδυασμό με την σημαντική επίδραση των κινδύνων αυτών στην υγεία των φτωχών, καλεί για μεγαλύτερη προσοχή στους παραδοσιακούς κινδύνους των νοικοκυριών και των κοινοτήτων από την πλευρά των περιβαλλοντολόγων. Και εφ' όσον παρεμβάσεις σ' αυτόν τον τομέα εμπίπτουν στους χώρους της ενέργειας και της εσωτερικής δομής, είναι απαραίτητη η στενότερη συνεργασία με τους παράγοντες των χωρών αυτών για την επίτευξη καλύτερων αποτελεσμάτων στον τομέα προστασίας της υγείας από τους κινδύνους μόλυνσης του περιβάλλοντος.

²⁹ Γρηγόρης Ι. Τσάλτας, «Αφρική και Ανάπτυξη – Η Τελευταία Παγκόσμια Πρόκληση – Ευκαιρία»,

3.3. Δυνατότητες άσκησης αναπτυξιακής οικονομικής και περιβαλλοντικής πολιτικής

3.3.1. Η στρατηγική για την αντιμετώπιση της φτώχειας

Η στρατηγική κάθε χώρας για την αντιμετώπιση της φτώχειας³⁰ θα πρέπει να ξεκινάει από τον προσδιορισμό των ανθρώπων που είναι φτωχοί, τις συνθήκες κάτω από τις οποίες ζουν και τρόπους ή συνδυασμό τρόπων που χρησιμοποιούν για να διατηρηθούν στη ζωή. Σημαντικός παράγων στην μείωση της φτώχειας είναι η κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι φτωχοί άνθρωποι αντέχουν και αντιμετωπίζουν τις δυσκολίες και τους κινδύνους και κατορθώνουν να επιζούν και να γεννούν απογόνους. Η ικανότητα των ανθρώπων της Αφρικής να διατηρήσουν το βιοτικό τους επίπεδο εξαρτάται από διάφορους παράγοντες όπως η πρόσβαση και οι ευκαιρίες στους φυσικούς οικονομικούς και κοινωνικούς πόρους.

Αυτή η προσέγγιση αποτελεί ένα σημαντικό σημείο εκκίνησης για την ανάπτυξη και την κατανόηση των αιτιών της φτώχειας στις διάφορες διαστάσεις της (βιωσιμότητα, υγεία, εκπαίδευση, βία) . Στον τομέα του περιβάλλοντος η προσέγγιση αυτή θα μπορούσε να περιλάβει:

- Κατανόηση του πόσον οι φτωχοί εξαρτώνται από τις φυσικές πηγές για την βιωσιμότητα τους και πως και πόσο αυτές οι φυσικές πηγές εξαντλούνται.
- Εξέταση της στρατηγικής βιωσιμότητας που χρησιμοποιούν οι φτωχοί για να αντιμετωπίσουν τις κρίσεις
- Θεώρηση των θεσμών που διέπουν την διαχείριση των κοινών πόρων τους.
- Ανάλυση του πως η μόλυνση και οι άλλοι περιβαλλοντικοί παράγοντες (μολυσμένο νερό και αέρας, έλλειψη υγιεινής κτλ) επηρεάζουν την υγεία των φτωχών
- Εκτίμηση των τροπών με τους οποίους οι φτωχοί είναι ευάλωτοι σε φυσικές καταστροφές (ξηρασία, πλημμύρες, σεισμούς)

3.3.2. Οικονομικές Ευκαιρίες και Περιβάλλον

Οι Αφρικανοί στην πλειοψηφία τους για να επιζήσουν εξαρτώνται από διάφορες δραστηριότητες, γεωργικές και μη όπως η καλλιέργεια της γης. τα μεροκάματα, το

Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα 2003, σελ. 336

³⁰ Bucknall Julia, Krauss Christiane, Pillai Poonam, Poverty and Environment, World bank

πλανόδιο εμπόριο και οι φτηνές συγκοινωνίες. Σε πολλές χώρες, οι φτωχοί είναι άστεγοι εργάτες ή γεωργοί με ελάχιστο εισόδημα. Στις αστικές περιοχές, οι φτωχοί ζουν κυρίως υπηρετώντας τους πλούσιους. Το περιβάλλον επηρεάζει την υγεία και τις οικονομικές ευκαιρίες τόσο στις αγροτικές όσο και στις αστικές περιοχές. Σε πολλές περιοχές, οι περισσότεροι φτωχοί ζουν σε αγροτικές περιοχές και τείνουν να εξαρτώνται άμεσα ή έμμεσα από τα φυσικά συστήματα για να έχουν κάποιο εισόδημα. Οι πολύ φτωχοί είναι συχνά άστεγοι εργάτες που εξαρτώνται από διάφορους φυσικούς πόρους όπως το έδαφος και η αλιεία. Συχνά τρέφονται με ακατέργαστα τρόφιμα και πολλοί χρησιμοποιούν το ξύλο για καύσιμο. Επομένως οι πόροι αυτοί του περιβάλλοντος τους εξασφαλίζουν τα προς το ζην και συμβάλλουν στην επιβίωση τους.

Οι συσχετισμοί μεταξύ φτώχειας και περιβάλλοντος και μεταξύ φτωχών και φυσικών πόρων είναι περίπλοκοι και έχουν αποτελέσει θέμα πολλών συζητήσεων³¹. Οι φτωχοί συχνά γίνονται φτωχότεροι από την έλλειψη των φυσικών πηγών και επομένως αναγκάζονται να υποβαθμίζουν περαιτέρω το περιβάλλον εξαντλώντας τους πόρους του.

Εν τούτοις, η βιβλιογραφία έχει πρόσφατα δείξει ότι αυτοί οι συσχετισμοί είναι ακόμη πιο περίπλοκοι και συχνά διέπονται από πολλούς και διαφόρους παράγοντες όπως στρατηγικά μέτρα, τιμές και αγορές, τοπικοί θεσμοί, σχέσεις των φύλων, κατανομή της γης και διαχείρισης των φυσικών πόρων. Επιπλέον οι συγκεκριμένοι τρόποι με τους οποίους οι φτωχοί εξαρτώνται από τις φυσικές πηγές και επηρεάζονται από τις περιβαλλοντικές αλλαγές δεν είναι παγκοσμίως ίδιοι, αλλά διαφέρουν από χώρα σε χώρα και από περιοχή σε περιοχή. Οποιοδήποτε απλό συμπέρασμα γύρω από αυτές τις σχέσεις μπορεί εύκολα να ανατραπεί. Επομένως, δεν μπορεί να θεωρηθεί ασφαλές συμπέρασμα, ότι οι φτωχοί είναι σε κάθε περίπτωση είτε θύτες είτε θύματα της υποβάθμισης του περιβάλλοντος.

Σε μερικές περιπτώσεις, η ανακούφιση της φτώχειας έρχεται σε σύγκρουση με την προστασία του περιβάλλοντος και πρέπει να πάρουμε δύσκολες αποφάσεις ανάμεσα στην ανακούφιση της φτώχειας και την υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Για παράδειγμα η βιομηχανική ανάπτυξη φέρνει εργασία, αλλά δημιουργεί μόλυνση. Η εκμετάλλευση του πετρελαίου απειλεί με μόλυνση το νερό και το έδαφος. Ένα υδροηλεκτρικό έργο μπορεί να φέρει σημαντικά οφέλη σε μια κυβέρνηση, μπορεί όπως να πλημμυρίσει μια ολόκληρη δασική έκταση. Φυσικά, μπορούν να σχεδιασθούν ενέργειες που θα

³¹ Στις οικονομικές ευκαιρίες ελήφθησαν υπόψη οι απόψεις του Charles Perrings για το εμπόριο, όπως διατυπώνονται στην διπλωματική εργασία της συναδέλφου Φρόσως Καπετανάκη που θέμα έχει «Σχέσεις Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος στην Αφρική», Αθήνα 2001.

περιορίζουν στο ελάχιστο τη βλάβη στο περιβάλλον ακόμα και να αποβούν προς όφελός του. Παρόλα αυτά μερικές φορές οι διαδικασίες της ανάπτυξης βλάπτουν του περιβάλλον, και για αυτόν ακριβώς τον λόγο είναι αναγκαία η παράλληλη λήψη μέτρων προστασίας του.

Το πέρασμα του χρόνου μπορεί επίσης να περιπλέξει την σχέση μεταξύ φτώχειας και περιβάλλοντος. Υπάρχει μεγάλη διαφορά στον τρόπο που αντιμετωπίζεται η συσχέτιση αυτή σε εθνικό ή παγκόσμιο επίπεδο, σε τοπικό επίπεδο ακόμα και σε επίπεδο αστικών και αγροτικών περιοχών. Περιβαλλοντικά προγράμματα που οδηγούν στην εξασφάλιση νερού και ηλεκτρισμού σε ένα Αφρικανικό κράτος μπορεί να προκαλέσουν εκτοπισμό και επανεγκατάσταση των κατοίκων σε ένα άλλο, απομακρύνοντας τους από τις παραδοσιακές τους εστίες³². Επιπλέον, η καταναλωτική μανία των πλουσίων, κυρίως στις εκβιομηχανισμένες χώρες, έχει επίδραση στην ποιότητα του περιβάλλοντος και αντίκτυπο σε κάποιο άλλο μέρος της γης και συγκεκριμένα στην Αφρική. Το πώς οι χώρες κατανοούν αυτές τις αλληλεπιδράσεις, τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα, καθορίζει τον τρόπο που θέτουν τις περιβαλλοντικές τους προτεραιότητες και λαμβάνουν μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος.

Η υποβάθμιση του περιβάλλοντος επιδρά δυσανάλογα στον γυναικείο πληθυσμό των φτωχών λόγω της ιδιαίτερης εξάρτησής τους από τους κοινοτικούς φυσικούς πόρους. Για παράδειγμα, οι γυναίκες είναι εκείνες που κυρίως συλλέγουν τα ξύλα, την τροφή και το νερό. Σε πολλές Αφρικανικές χώρες, οι αγρότισσες αναγκάζονται να διανύουν πεζές μεγαλύτερες αποστάσεις και να δαπανούν περισσότερο χρόνο και ενέργεια για να μαζέψουν ξύλα για καύσιμα σαν αποτέλεσμα την αποψίλωση των δασών. Έτσι, μειώνεται ο χρόνος που θα μπορούσαν να αφιερώσουν σε άλλες δραστηριότητες που θα τους εξασφάλιζαν καλύτερο εισόδημα, για παράδειγμα στην καλλιέργεια της γης ή και σε άλλες δραστηριότητες.

Το μολυσμένο νερό στα ποτάμια είναι ένα από τα κύρια μέσα εξάπλωσης ασθενειών. Οι φτωχές αγρότισσες είναι περισσότερο εκτεθειμένες από τους άνδρες σε ασθένειες που μεταδίδονται από το νερό λόγω της φύσης των οικιακών και αγροτικών ενασχολήσεων τους, όπως η μεταφορά του νερού, η φροντίδα των ζώων και το πλύσιμο των ρούχων στα κοντινά ρυάκια.

Πολλά μπορούν να λεχθούν όσον αφορά τον συσχετισμό φύλου και περιβάλλοντος, σημασία έχει όμως να δοθεί έμφαση στις σχέσεις των δύο φύλων σαν

δυναμική κοινή παρουσία εντός της πολιτικής οικονομίας αλλαγής των στρατηγικών διαχείρισης των φυσικών πόρων. Αυτό περικλείει την εξέταση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών πλαισίων μέσα στα οποία εφαρμόζονται αυτές οι στρατηγικές διαχείρισης των φυσικών πόρων. Ο καταμερισμός εργασίας με βάση το φύλο η επίδραση των σχέσεων των δυο φύλων στις αποφάσεις του νοικοκυριού, η διαφοροποίηση της πρόσβασης των γυναικών στους φυσικούς πόρους κ.ο.κ.

Η σύγκριση των αποτελεσμάτων των ερευνητών σε 217 έρευνες σε 20 χώρες και σε 5 περιοχές αποκαλύπτει πολλές ομοιότητες. Το εισόδημα ήταν πάντα πρώτο πρόβλημα, το νερό δεύτερο, σε υψηλότερη θέση από το φαγητό και την υγεία. Σε 40% των μελετών πρώτη θέση είχαν τα προβλήματα σχετικά με τις φυσικές πηγές, όπως η ξηρασία, οι πλημμύρες, τα δάση, η μόλυνση και η διάβρωση της γης. Στο ένα τρίτο των μελετών η υγιεινή και το νερό είχαν προτεραιότητα.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι περιβαλλοντικοί παράγοντες είναι κυρίως υπεύθυνοι για τις ασθένειες στις υπό ανάπτυξη χώρες. Μέχρι τώρα έχει διαπιστωθεί ότι η κυριότερη αιτία ασθενειών είναι η έλλειψη πρόσβασης σε αρκετό νερό και η διαβίωση σε συνθήκες υγιεινής. Επιπλέον, ασθένειες που έχουν σχέση με το περιβάλλον προσβάλλουν τους φτωχούς δυσανάλογα. Μολύνσεις του αναπνευστικού και γαστρεντερίτιδες αποτελούν τις δυο κυριότερες αιτίες θανάτου μεταξύ του φτωχότερου 20% πληθυσμού του κόσμου. Οι ασθένειες αυτές θεωρούνται υπεύθυνες για το 13% και το 11% των θανάτων των φτωχών αντίστοιχα. Η ελονοσία είναι ο δέκατος χειρότερος φονιάς των φτωχών του κόσμου, υπεύθυνη για το 4% των θανάτων. Αντίθετα, οι μολύνσεις του αναπνευστικού είναι υπεύθυνες για το 5% μόνον των θανάτων του πλουσιότερου 20% πληθυσμού του κόσμου, ενώ τα ποσοστά των θανάτων από γαστρεντερίτιδες και ελονοσία μάλλον αμελητέα.

Είναι συνεπώς λογικό να καταλήξει κανείς ότι συγκεκριμένα περιβαλλοντικά προβλήματα προκαλούν μεγάλο αριθμό ασθενειών στις φτωχές χώρες και ότι οι συνέπειες τους επηρεάζουν δυσανάλογα τους φτωχούς. Αυτό αφορά κυρίως ασθένειες μεταδιδόμενες από το νερό και τα παράσιτα που βρίσκονται στα λιμνάζοντα νερά και από μολύνσεις του αναπνευστικού στις αστικές περιοχές. Αλλά περιβαλλοντικά προβλήματα, όπως αυτά που σχετίζονται με τοξικές ύλες (εντομοκτόνα, βιομηχανική μόλυνση) τείνουν να προκαλούν ασθένειες όπως ο καρκίνος, που όμως δεν είναι οι

³² Γεωργόπουλος, «Γη ένας μικρός και εύθραυστος πλανήτης», σελ. 298 Η άνιση κατανομή του νερού στον πλανήτη

κύριοι παράγοντες πρόκλησης ασθενειών μεταξύ των φτωχών, εκτός από μεμονωμένες περιπτώσεις.

Οι φτωχοί τείνουν να είναι περισσότερο ευάλωτοι σε αιφνιδιασμούς όλων των ειδών, κυρίως αιφνιδιασμούς που προκαλεί το φυσικό περιβάλλον. Στοιχεία του Αμερικανικού Ερυθρού Σταυρού δείχνουν ότι 45 χιλιάδες άνθρωποι κάτοικοι των υπό ανάπτυξη χωρών έχασαν τη ζωή τους εξαιτίας καταστροφών που προκάλεσαν τα καιρικά φαινόμενα το 1998 και στους πρώτους 8 μήνες του 1999. Οι φτωχοί τείνουν να ζουν σε περιβαλλοντικά ευάλωτες περιοχές. Στις αγροτικές περιοχές η γη τους είναι ευάλωτη στη ξηρασία ή στις πλημμύρες. Στις αστικές περιοχές οι φτωχοί μπορεί να ζουν σε πρόχειρα καταλύματα σε λασπώδεις περιοχές, κάτι που βάζει τη ζωή τους και τις περιουσίες τους σε αυξημένο κίνδυνο λόγω των πλημμύρων, των θυελλών και άλλων παρόμοιων καιρικών φαινομένων.

Το σημαντικότερο είναι ότι οι φτωχοί έχουν μικρότερες δυνατότητες να αντιμετωπίσουν τις θεομηνίες όταν συμβούν. Παίρνουν πιο δύσκολα δάνεια και έχουν λίγα υπάρχοντα για να πουλήσουν ή αποθέματα για να καταναλώσουν σε τέτοιες δύσκολες καταστάσεις.

Στην αντιμετώπιση των φυσικών καταστροφών οι φτωχοί βρίσκουν περίπλοκους και εξαιρετικά έξυπνους τρόπους που συχνά έχουν σχέση με τους φυσικούς πόρους. Πολλές μελέτες έχουν δείξει όταν οι φτωχοί τρέφονται με καρπούς θάμνων και άγριων δένδρων σε περιόδους ξηρασίας. Πολλές φορές καλλιεργούν δένδρα, τους καρπούς των οποίων χρησιμοποιούν μόνο σε ώρα ανάγκης. Τα μέλη των οικογενειών μπορεί να μεταναστεύσουν εξ' αιτίας των καιρικών φαινομένων. Η χορήγηση μικρο-δανείων μπορεί να παίξει ένα σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση των καταστροφών, παρ' όλα αυτά όμως σε πολλές περιπτώσεις οι θεομηνίες έχουν καταστροφικά αποτελέσματα στους οικονομικούς πόρους τους.

Θα πρέπει επίσης οι φτωχοί λαοί να εκπαιδεύονται πάνω στα θέματα του περιβάλλοντος και των φυσικών φαινομένων που επηρεάζουν την ζωή τους. Για παράδειγμα, οι κάτοικοι των αστικών περιοχών που χρησιμοποιούν τα ξύλα ως καύσιμα σπάνια γνωρίζουν τις καταστροφικές συνέπειες της αυξημένης κοπής δένδρων στις αγροτικές περιοχές. Σε τέτοιες περιπτώσεις η περιβαλλοντική εκπαίδευση μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στην διαχείριση των φυσικών πόρων., κυρίως σε περιοχές που απειλούνται από καταστροφές.

Συμπερασματικά, το σύνολο της διεθνούς κοινότητας πρέπει και οφείλει να στρέψει την ματιά του και να εστιάσει στα περιβαλλοντικά προβλήματα, εκτός των

άλλων, που ταλανίζουν και που πρόκειται μακρυπρόθεσμα να εξαφανίσουν την Αφρική. Το μέλλον αυτών των χωρών διαγράφεται δυσοίωνο και αβέβαιο, η κοινή γνώμη σε συνεργασία με τους αρμόδιους διεθνείς οργανισμούς, αλλά και με τους μη κυβερνητικούς οργανισμούς πρέπει να αφυπνιστεί και όλοι μαζί να δημιουργήσουν ένα σύγχρονο και αποτελεσματικό πρόγραμμα δράσης.

3.4. Ο ρόλος των διεθνών οργανισμών στις συνθήκες της παγκοσμιοποίησης

3.4.1 Οι συμβάσεις της ΛΟΜΕ

Η σύμβαση της ΛΟΜΕ αποτελεί μία εκτενή συμφωνία συνεργασίας η οποία έχει συναφθεί μεταξύ της της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και της ομάδας των χωρών της Αφρικής της Καραϊβικής και του Ειρηνικού (ΑΚΕ). Υπογράφηκε για πρώτη φορά το 1975 και έκτοτε ανανεώθηκε κατόπιν νέων διαπραγματεύσεων το 1979, το 1984 και το 1989. Αυτή η σύμβαση αποτελεί μία πρακτική εφαρμογή του διαλόγου μεταξύ των χωρών του βορρά και του νότου. Ταυτόχρονα είναι ενδεικτική της προσπάθειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης να ισχυροποιήσει τη διεθνή της παρουσία. Η συμφωνία προέβλεπε μία σειρά παραμέτρων οι οποίες θα διασφάλιζαν τόσο την οικονομική ανάπτυξη των χωρών της ΑΚΕ, όσο και τις διεθνείς οικονομικές βλέψεις των αναπτυσσόμενων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κεντρικά σημεία της ΛΟΜΕ αποτελούν οι εξής παράμετροι:

- Η σύμβαση αυτή είναι εταιρική και στο πλαίσιο της γίνονται σεβαστές οι πολιτικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και οικονομικές επιλογές του κάθε εταίρου.
- Σύναψη μακροχρόνιων και ασφαλών συνεργασιών οι οποίες θα βασίζονται σε δεσμευτικές συμβάσεις και θα συνάπτονται κατόπιν ελευθέρων διαπραγματεύσεων.
- Υπάρχει μόνιμη βάση για τον απαιτούμενο διάλογο μεταξύ των εταίρων η οποία περιλαμβάνει τρία μέρη:

1. Το συμβούλιο των υπουργών των εταίρων.
2. Την επιτροπή πρέσβων των συμβαλλομένων χωρών.

3. Το σύνολο των νομίμων φορέων των εταίρων.

Η σύμβαση είναι ελαστική και περιλαμβάνει τη χρήση όλων των διαθέσιμων μέτρων παροχής ενίσχυσης και ανάπτυξης του εμπορίου.

Τη χρονική περίοδο 1990-2000 έλαβε χώρα, η τέταρτη ΛΟΜΕ, κάθε μία από τις συμβάσεις αυτής της μορφής αποτελούσε μία ένδειξη τόσο του κλίματος μεταξύ των εταίρων, όσο και των αναγκών των χωρών ΑΚΕ. Κατά τα έτη 1983-1984 έγιναν οι διαπραγματεύσεις για την σύμβαση που θα ίσχυε τη δεκαετία 1990-2000. Κατά την περίοδο των διαπραγματεύσεων για τις περισσότερες χώρες της ΑΚΕ το κυρίαρχο πρόβλημα ήταν αυτό των ελλείψεων στον τομέα της διατροφής. Αυτό το γεγονός συνδυαζόταν με τις γενικότερες κλιματολογικές συνθήκες της περιόδου (παρατεταμένη ξηρασία, πολύ χαμηλό ποσοστό βροχοπτώσεων). Με δεδομένα αυτά τα προβλήματα ήταν απολύτως λογικό η προσπάθεια στήριξης των χωρών ΑΚΕ να εστιαστεί στην αντιμετώπιση του επισιτιστικού προβλήματος, στην αγροτική ανάπτυξη και σε εφαρμογές μεθόδων για την αντιμετώπιση των εδαφικών διαβρώσεων και της επέκτασης της έρημου.

Το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1980 το κυρίαρχο πρόβλημα παρέμεινε το επισιτιστικό. Το πρόβλημα αυτό ενισχύθηκε από την μείωση της τιμής των αγροτικών προϊόντων που έλαβε χώρα την περίοδο 1986-1988. Συνεπώς οι διαπραγματεύσεις εστιάστηκαν τόσο στην αντιμετώπιση των άμεσων οικονομικών προβλημάτων όσο και στη μακροπρόθεσμη οικονομική ανάπτυξη. Σύμφωνα με τα πρακτικά των διαπραγματεύσεων, οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποδέχτηκαν ότι κατά την περίοδο 1980-1990, οι οικονομικοί δείκτες των χωρών ΑΚΕ όχι μόνο δεν βελτιώθηκαν, αντιθέτως επιδεινώθηκαν παρά το γεγονός ότι υπήρξε οικονομική υποστήριξη από την Ε.Ε³³.

3.4.2. Η νέα συνθήκη της ΛΟΜΕ

Η τέταρτη συνθήκη της ΛΟΜΕ ήρθε σαν αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων που έγιναν με βάση τις διαπιστώσεις για τις οικονομικές δυσκολίες των χωρών ΑΚΕ.

³³ Τσάλτας Γρ. « Ανπτυξιακό Φαινόμενο και τρίτος κόσμος» σελ. 192 Οι αρχές του διεθνούς δικαίου της ανάπτυξης.

Μία ιδιαίτερα σημαντική παράμετρος ήταν και αυτή της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης η οποία είχε δρομολογηθεί για την ίδια χρονική περίοδο. Συνεπώς η παρεχόμενη στήριξη προς τις χώρες ΑΚΕ θα έπρεπε να λάβει υπόψη της τις δεσμεύσεις οι οποίες ισχύουν μέσα στους κόλπους της.

Το νέο πλαίσιο προέβλεπε την άρση των περιορισμών της διακίνησης των προϊόντων των χωρών ΑΚΕ, γεγονός το οποίο λειτούργησε θετικά αφού είχαν διατυπωθεί φόβοι για εφαρμογή πολιτικών οικονομικού προστατευτισμού από πλευράς των χωρών της ΕΕ.

Σε επίπεδο οικονομικών παροχών η τέταρτη ΛΟΜΕ ενισχύθηκε χρονικά και εκπονήθηκε πρόγραμμα οικονομικής υποστήριξης δεκαετούς χρονικού ορίζοντα, δηλαδή διπλασιάστηκε η χρονική διάρκεια των οικονομικών παροχών.

Το επίπεδο της οικονομικής υποστήριξης ανήλθε στα 12.000 εκατ. ECU. Επρόκειτο για μία αύξηση της τάξης του 40% σε ονομαστικές τιμές. Γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό εάν ληφθεί υπόψη ότι συνέπεσε χρονικά με την έναρξη των οικονομικών παροχών προς τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης και τη Σοβιετική Ένωση. Οι παροχές προς τις χώρες ΑΚΕ είχαν ένα νέο στοιχείο αυτό του χρονικού ορίζοντα εφαρμογής τους, που σε συνδυασμό με τον οικονομικό σχεδιασμό των παροχών θα παρείχαν μια ώθηση οικονομικής ανάπτυξης προς τις χώρες ΑΚΕ. Οι οικονομικές παροχές θα είχαν βραχυπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο χαρακτήρα έτσι ώστε να είναι εφικτή τόσο η οριοθέτηση των στόχων και των προτεραιοτήτων, όσο και ο έλεγχος επίτευξης των αναμενόμενων αποτελεσμάτων.

Μία νέα ιδιαίτερα σημαντική παράμετρος ήταν αυτή της υιοθέτησης των κριτηρίων βάσει των οποίων θα αποφασίζονταν οι ακολουθούμενες οικονομικές πολιτικές.

Έτσι την κύρια ευθύνη τόσο για την ανάλυση των προβλημάτων, όσο και για την εξειδίκευση των μεταρρυθμίσεων θα έφεραν τα κράτη ΑΚΕ. Με αυτό τον τρόπο θα υπήρχε μεγαλύτερη συμμετοχή των άμεσα ενδιαφερομένων στη χάραξη των οικονομικών πολιτικών τους, που αφορούν τις παροχές από την Ε.Ε. Επιπλέον θα υπήρχε αρτιότερο πρόγραμμα οικονομικών παροχών, καθώς και ορθότερο χρονοδιάγραμμα εφαρμογής τους.

Ένα ζήτημα μείζονος σημασίας στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων ΕΕ-χωρών ΑΚΕ θα ήταν ο ρόλος του *ιδιωτικού τομέα* στην οικονομική δραστηριότητα των χωρών ΑΚΕ. Σε αυτό το θέμα ακολουθήθηκε η πολιτική που είχε υιοθετηθεί από την ΕΕ για τα

κράτη μέλη της. Δηλαδή η ανάδειξη του ιδιωτικού τομέα θα ήταν πρωτεύουσας σημασίας τόσο σε επίπεδο εγχώριας παραγωγικής δραστηριότητας, όσο και σε επίπεδο οικονομικής διάρθρωσης.

Κεντρικό σημείο αυτής της προσέγγισης υπήρξε ο ρόλος της μικρομεσαίας επιχείρησης ως βασικού άξονα των οικονομικών δραστηριοτήτων στις χώρες ΑΚΕ. Η επιλογή αυτή, έγινε με κριτήριο την καταλληλότητα της μικρομεσαίας επιχείρησης ως της πλέον ενδεδειγμένης λύσης για τις συγκεκριμένου τύπου οικονομίες των χωρών ΑΚΕ.

Σε επίπεδο μέτρων τα οποία υιοθετήθηκαν, αυτά ομαδοποιούνται σε δύο βασικές κατηγορίες:

1. Μέτρα διαρθρωτικών μεταβολών.
2. Μέτρα ενίσχυσης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.

Αναλυτικότερα, προκειμένου να ενισχυθεί ο ιδιωτικός τομέας εφαρμόστηκε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο δραστηριοτήτων το οποίο θα είχε ως βασικό άξονα τις προαναφερθείσες δύο ομάδες. Συγκεκριμένα ο ιδιωτικός τομέας ενισχύθηκε στα εξής πεδία:

- Παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών σε επίπεδο νομικών και δημοσιονομικών κανονισμών που διέπουν τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.
- Παροχή τεχνικής ενίσχυσης όπου αυτή κριθεί απαραίτητη.
- Ενίσχυση της χρήσης κεφαλαίων για τη διαρθρωτική προσαρμογή, όπου αυτό κρίνεται αναγκαίο.
- Ενίσχυση των κεφαλαίων υψηλού επιχειρηματικού κινδύνου, ως το σημαντικότερο χρηματοδοτικό μέσο.
- Ενεργοποίηση του θεσμού των επαγγελματικών επιμελητηρίων με στόχο την παροχή επαγγελματικής και τεχνικής κατάρτισης σε επιμέρους τομείς της παραγωγικής δραστηριότητας.
- Ενέργειες για την προστασία και την προώθηση των επενδύσεων .

Μία ιδιαίτερα σημαντική ενέργεια είναι η απόκτηση ενός τμήματος των μετοχικών κεφαλαίων ορισμένων τραπεζικών ιδρυμάτων χωρών ΑΚ.Ε. Αυτή η ενέργεια έχει διττό ρόλο, αφενός να αποκαταστήσει την εμπιστοσύνη των επενδυτών προς τα

τραπεζικά ιδρύματα των συγκεκριμένων χωρών και αφετέρου να ενεργοποιήσει το κοινό αίσθημα σε διαδικασίες όπως η αποταμίευση σε χώρες οι οποίες παραδοσιακά δεν χαρακτηρίζονται για την αποταμιευτική τάση των πολιτών τους. Επιπλέον ένα βήμα προς τη βελτίωση του επενδυτικού κλίματος έγινε μέσω της υιοθέτησης νομικών εγγυήσεων και άρσης των διακρίσεων εις βάρος των ξένων κεφαλαίων. Αξίζει να σημειωθεί, ότι υπάρχει ακόμα η ανάγκη για την εκπόνηση ενός σχεδίου δράσης κοινής αποδοχής με το συγκεκριμένο αντικείμενο, δεδομένου ότι μέχρι και σήμερα επικρατεί η λογική των διμερών συμφωνιών.

Στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων για την παροχή οικονομικής υποστήριξης από την ΕΕ προς τις χώρες ΑΚΕ στην τρίτη και τέταρτη σύμβαση ΛΟΜΕ εντάχθηκε και η βιομηχανική συνεργασία μεταξύ των δυο ενώσεων κρατών. Παράλληλα με την στήριξη του ιδιωτικού τομέα και της προσέλκυσης των επενδύσεων συμφωνήθηκε η εφαρμογή ενός πακέτου μέτρων με αντικείμενο την υποστήριξη της βιομηχανίας των κρατών ΑΚΕ. Τα μέτρα ήταν κυρίως θεσμικού χαρακτήρα (πέραν της χρηματικής υποστήριξης) και αφορούσαν την αποκέντρωση του βιομηχανικού σχεδιασμού και την αρτιότερη μελέτη των επιχειρηματικών δυνατοτήτων των περιοχών με στόχο την ορθολογικότερη διαχείριση των συγκεκριμένων κονδυλίων.

Ανάπτυξη του εμπορίου και των υπηρεσιών.

Ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που έπρεπε να αντιμετωπιστούν στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων της τέταρτης ΛΟΜΕ, ήταν αυτό του εμπορίου και των υπηρεσιών που παρείχαν οι χώρες ΑΚΕ. Με δεδομένη την πολύ μικρή συμμετοχή των χωρών αυτών στο παγκόσμιο εμπόριο, έπρεπε να αναβαθμιστεί αυτός ο τομέας, καθώς επίσης και ο τομέας των υπηρεσιών.

Έτσι δημιουργήθηκε η ανάγκη για την χάραξη μιας στρατηγικής, η οποία θα αποσκοπούσε στις απαραίτητες δομικές μεταβολές σε αυτούς τους δύο τομείς. Τα μέτρα που ελήφθησαν αφορούσαν τα εξής πεδία:

- Στήριξη των ερευνών αγοράς για τον αρτιότερο προσδιορισμό παραμέτρων, όπως το είδος του προϊόντος, η δυνητική ζήτηση.
- Κατάρτιση του προσωπικού σε θέματα εμπορίας και διακίνησης προϊόντων.
- Βελτίωση των συνθηκών εμπορίας σε επίπεδο επικοινωνιακής πολιτικής . Αυτή η παράμετρος αποκτά μεγάλη σπουδαιότητα ιδιαίτερα σήμερα, όπου γίνεται

παγκόσμιο θέμα η αδυναμία των φτωχών χωρών να συμμετέχουν στη διεθνή επικοινωνιακή πολιτική (διαδίκτυο, ηλεκτρονικό εμπόριο).

Έμφαση δόθηκε στην ανάπτυξη των χωρών ΑΚΕ στον τομέα του τουρισμού αφού είναι ένας τομέας ο οποίος μπορεί να αναπτυχθεί σχετικά ευκολότερα από άλλους (βιομηχανία) και να αποδώσει σε οικονομικά οφέλη σε σύντομο χρονικό διάστημα. Έτσι, προωθήθηκε η αντίληψη της ανάπτυξης του τομέα αυτού ο οποίος σε συνδυασμό με την βελτίωση του τομέα των υπηρεσιών μπορούν να αποτελέσουν την αιχμή του δόρατος για την οικονομική ανάπτυξη αυτών των χωρών σε πρώτο στάδιο.

Στο πλαίσιο ανάπτυξης του τριτογενούς τομέα παραγωγής υιοθετήθηκε η πολιτική ανάπτυξης του τομέα των ασφαλιστικών και πιστωτικών υπηρεσιών, ενώ ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στο ζήτημα διεύρυνσης των συναλλαγών μεταξύ βορρά και νότου στους προαναφερθέντες τομείς.

Επιπλέον, στη συμφωνία της τέταρτης ΛΟΜΕ αποφασίστηκε η παροχή εμπορικών διευκολύνσεων από τις χώρες της ΕΕ προς τις χώρες ΑΚΕ. Αναλυτικότερα., διατηρήθηκε το πλαίσιο των άνευ δασμών και ποσοστώσεων, εξαγωγών προϊόντων χωρών ΑΚΕ προς ΕΕ. Ενώ, τροποποιήθηκαν οι κανονισμοί εισαγωγής ειδών διατροφής προς την ΕΕ. Επιπλέον, μειώθηκαν οι δασμοί σε προϊόντα που χρησιμοποιούνται ως πρώτες ύλες για ζωοτροφές (κεχρί, μελάσα). Ενώ υπήρξε δέσμευση από μέρους της ΕΕ για την προστασία των παραδοσιακών προμηθευτών μπανάνας.

Το ζήτημα της πληθυσμιακής διάρθρωσης.

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα των χωρών ΑΚΕ και ιδιαίτερα των χωρών της αφρικανικής ηπείρου είναι αυτό της πληθυσμιακής διάρθρωσης. Αυτό το ζήτημα έχει επιπτώσεις τόσο σε επίπεδο οργάνωσης της οικονομίας όσο και σε επίπεδο περιβάλλοντος. Με δεδομένους τους υψηλούς ρυθμούς αύξησης του πληθυσμού και τις προβληματικές συνθήκες υγειονομικής περίθαλψης, το θέμα αποκτά διαστάσεις επικίνδυνες για τις χώρες αυτές.

Με στατιστικούς υπολογισμούς βρέθηκε ότι με αυτούς τους ρυθμούς πληθυσμιακής αύξησης σε 30 έτη η αφρικάνικη ήπειρος θα έχει πληθυσμό άνω του ενός δισεκατομμυρίου ανθρώπων. Με δεδομένες τις εσωτερικές μεταναστεύσεις προς τα αστικά κέντρα των χωρών αυτών θα διαμορφωθεί ένα πλέγμα αστικών κέντρων το οποίο θα «φιλοξενεί» περίπου 780 εκατομμύρια ανθρώπους.

Καθίσταται σαφές το μέγεθος του προβλήματος που θα δημιουργηθεί, ιδιαίτερα δε όταν οι απαραίτητες υποδομές των αστικών κέντρων των χωρών αυτών είναι

ανύπαρκτες ακόμα και για τα σημερινά πληθυσμιακά μεγέθη. Σε αυτό το πλαίσιο τέθηκε επί τάπητος το ζήτημα του προαιρετικού οικογενειακού προγραμματισμού μια έννοια που πριν μερικά χρόνια θα ήταν αδύνατο ακόμα και να συζητηθεί. Ενώ αποφασίστηκε η ενίσχυση των στατιστικών υπηρεσιών και των προγραμμάτων πληροφόρησης και κατάρτισης πάνω σε συναφή ζητήματα.

3.4.3. Η σύμβαση της ΚΟΤΟΝΟΥ.

Η σύμβαση της ΚΟΤΟΝΟΥ έρχεται ως η φυσική συνέχεια των συμβάσεων ΛΟΜΕ, ουσιαστικά πρόκειται για την πέμπτη σύμβαση μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των χωρών Αφρικής - Καραϊβικής - Ειρηνικού. Οι στόχοι της νέας σύμβασης δε διαφοροποιούνται από τους προηγούμενους, αφού τα προβλήματα παραμένουν άλυτα ενώ γίνεται συνεχώς πιο επιτακτική η επίλυση τους.

Έτσι η νέα σύμβαση έρχεται να λειτουργήσει επικουρικά στο υπάρχον πλαίσιο συνεργασίας και να το διαφοροποιήσει σε ορισμένα λεπτά ζητήματα, όπως οι χρηματοδοτήσεις και η διαχείριση των ευρωπαϊκών κονδυλίων. Τα κεντρικά ζητήματα της νέας σύμβασης ήταν τα εξής:

- Η οικονομική ανάπτυξη των χωρών ΑΚΕ.
- Ο εκδημοκρατισμός και η πολιτική σταθερότητα των χωρών ΑΚΕ.
- Ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης τόσο μεταξύ των χωρών ΑΚΕ, όσο και μεταξύ των χωρών, που συμμετέχουν στη σύμβαση αυτή
- Η αντιμετώπιση του διαρκώς οξυνόμενου περιβαλλοντικού προβλήματος των χωρών ΑΚΕ.
- Η ανάδειξη και η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς των χωρών ΑΚΕ ως αναπόσπαστο στοιχείο της εθνικής τους ταυτότητας.
- Η προσαρμογή των χωρών ΑΚΕ στο κλίμα της διεθνούς οικονομίας και της λειτουργίας της «παγκοσμιοποίησης».

Η σύμβαση της ΚΟΤΟΝΟΥ επέφερε μία σημαντική μεταβολή στο πλαίσιο των οικονομικών παροχών από πλευράς της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς τις χώρες Αφρικής Καραϊβικής και Ειρηνικού. Για πρώτη φορά οι χώρες ΑΚΕ απέκτησαν τη δυνατότητα να διαχειριστούν οι ίδιες τα κονδύλια που προορίζονταν για αυτές. Συγκεκριμένα,

συμφωνήθηκε να υπάρχει η δυνατότητα ανακατανομής των οικονομικών πόρων σύμφωνα με την κρίση της κάθε χώρας. Οι πόροι δεν δεσμεύονται πλέον για συγκεκριμένους σκοπούς, αλλά παρέχεται η δυνατότητα για εσωτερική ανακατανομή των πόρων συμφωνά με τον οικονομικό προγραμματισμό έκαστης χώρας. Αυτή η νέα εξέλιξη έδωσε τη δυνατότητα στις χώρες ΑΚΕ να καθορίσουν οι ίδιες τις περιφέρειες, που έκριναν ότι πρέπει να υποστηριχθούν οικονομικά. Επίσης, συμφωνήθηκε οι παροχές προς κάθε χώρα να έχουν δύο σκέλη ένα τακτικό και ένα έκτακτο. Το πρώτο σκέλος θα καλύπτει τις τρέχουσες ανάγκες των χωρών και θα λειτουργεί βάσει των συμφωνηθέντων, ενώ το δεύτερο σκέλος θα ενεργοποιείται σε ιδιαίζουσες περιπτώσεις για την εξομάλυνση προβλημάτων τα οποία θα προέκυπταν από απρόβλεπτες αιτίες.

Συμπεράσματα

Το περιβάλλον στην Αφρική έχει αρχίσει να δέχεται τις επιπτώσεις από την οικονομική ανάπτυξη. Η Ευρωπαϊκή Ένωση από τα πρώτα χρόνια της δημιουργίας της (συμπεριλαμβανομένων και των προγενέστερων μορφών της) επεδίωξε την ισχυροποίηση της διεθνούς θέσης της, όπως όφειλε να πράξει ως ένας από τους μεγαλύτερους διεθνείς οργανισμούς. Το αποικιοκρατικό παρελθόν πολλών από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανέδειξε ως πεδίο δράσης τον ευρύτερο χώρο της Αφρικανικής ηπείρου. Αυτή η διαδικασία έπρεπε να λάβει χώρα στο πιο πρόσφορο έδαφος δεδομένων των επιρροών, που ασκούν οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής στην ευρύτερη περιοχή της νοτιοανατολικής Ασίας. Μία σημαντική παράμετρος για την επιλογή των συγκεκριμένων περιοχών ήταν αυτή της δημιουργίας νέων αγορών για τα βιομηχανικά προϊόντα των ΗΠΑ και των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης εξ ορισμού είναι συνυφασμένη με την προώθηση και ανάπτυξη του δευτερογενούς τομέα παραγωγής και ιδιαίτερα της βαριάς βιομηχανίας. Συνεπώς, ένα σύνολο υποανάπτυκτων και αναπτυσσόμενων χωρών, αποτελεί τον ιδεώδη πελάτη για τον τεχνολογικό εξοπλισμό που απαιτείται για τέτοιου είδους παραγωγικές διαδικασίες.

Σε ένα δεύτερο επίπεδο οι χώρες ΑΚΕ αποτελούν μία σημαντική πηγή πρώτων υλών για την βιομηχανία. Στο πλαίσιο της διεθνούς συγκυρίας ήταν επιβεβλημένη η «απόκτηση» ενός πεδίου επιρροής για την ΕΕ. Από την άλλη πλευρά, πολλές από τις χώρες ΑΚΕ υπήρξαν στο παρελθόν αποικίες ευρωπαϊκών χωρών, με ότι συνεπάγεται αυτό το γεγονός για τις σημερινές τους σχέσεις.

Η διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης (στο βαθμό που έχει επιτευχθεί), αποτελεί οδηγό για την οργάνωση διαδικασιών ένωσης κρατών. Αυτή η γνώση χρησιμοποιήθηκε για την επίτευξη των στόχων που ετέθησαν για τις οικονομίες των χωρών ΑΚΕ. Η εξελικτική πορεία των συμβάσεων, δείχνει την επιθυμία των ΗΠΑ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης να συμβάλλουν στην δημιουργία ενός κλίματος περαιτέρω συνεργασίας μεταξύ αυτών και των χωρών ΑΚΕ.

Εάν ληφθεί υπόψη το χρονικό διάστημα και οι προσαρμογές που χρειάστηκαν για την εξέλιξη της ίδιας της ΕΕ καθίσταται σαφές ότι μία αντίστοιχη προσπάθεια για τις χώρες ΑΚΕ θα απαιτήσει πολλαπλάσιο χρονικό διάστημα. Μέσα στη λογική των αναπτυσσόμενων χωρών, είναι η δημιουργία ενός είδους ένωσης για τις χώρες ΑΚΕ, αν όχι

για όλες τουλάχιστον για τις περισσότερο προσαρμοσμένες στις διεθνείς εξελίξεις. Το κατά πόσο είναι εφικτή η επίτευξη ενός τέτοιου στόχου δεν γνωρίζει κανείς με τα σημερινά οικονομικά δεδομένα. Οι αναπτυγμένες χώρες έχουν την δυνατότητα και επιθυμούν να ενισχύσουν την τάση σε αυτή την κατηγορία χωρών, ιδιαίτερα δε στις χώρες της Αφρικανικής ηπείρου αφού τίθεται θέμα άμεσης γειτνίασης. Το ερώτημα είναι το κατά πόσο οι χώρες ΑΚΕ διαθέτουν την απαραίτητη υποδομή για να ακολουθήσουν τις διεθνείς οικονομικές εξελίξεις και να προσαρμοστούν στα δεδομένα της παγκοσμιοποίησης.

ΜΕΡΟΣ IV

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Οι σελίδες που προηγήθηκαν ανέδειξαν περίτρανα ότι η κατάσταση έχει φτάσει στο σημείο εκείνο όπου η αναστροφή της και ο επαναπροσδιορισμός του σχεδιασμού της ίσως θεωρείται απλά ρομαντική σκέψη. Το κλασικό αποικιοκρατικό καθεστώς και ο νέο – αποικιοκρατισμός ευθύνονται κατά το πλείστον για την εικόνα που παρουσιάζουν σήμερα τα Αφρικανικά κράτη πρώην γαλλικής επιρροής. Τα αίτια είναι πολλά και δεν εντοπίζονται μόνο στην Αφρική και στους λαούς της. Η πολιτική αστάθεια, οι εμφύλιοι πόλεμοι, η έλλειψη στοιχειωδών υποδομών, το AIDS, το φαινόμενο της ερημοποίησης, η αποψίλωση των δασών είναι λίγα από τα στοιχεία που συνθέτουν την σημερινή εικόνα της Αφρικής. Βέβαια, η αναζήτηση και ο καταλογισμός ευθυνών για την κατάσταση της ταλανισμένης Ηπείρου, της Αφρικής στην παρούσα φάση δεν κρίνεται σκόπιμος, ούτε και αναγκαίος. Αντιθέτως, η επιτακτική και άμεση διαμόρφωση διεθνούς πολιτικής βούλησης για την αντιμετώπιση των αρνητικών επιπτώσεων από την κατάσταση αυτή, είναι αυτό που θα μπορούσε αποτελεσματικά να βοηθήσει στη λήψη μέτρων μείωσης της ψαλίδας που υπάρχει μεταξύ των ανεπτυγμένων και των αναπτυσσόμενων κρατών για τα επόμενα χρόνια. Η επίτευξη αυτού του στόχου φαντάζει σαν πρόκληση για την ανεπτυγμένη Δύση και μοιάζει με ύστατη ελπίδα για την Μαύρη Ήπειρο. Η διεθνής Κοινότητα με έμφαση στις χώρες του ανεπτυγμένου Βορρά πρέπει να αναλογιστεί τις ευθύνες της για τη διάσωση των 700 περίπου εκατομμυρίων της Μαύρης κυρίως Αφρικής, αλλά και των εδαφών της, πάνω στους οποίους μαζί με τους φυσικούς τους θησαυρούς στήριξε στο παρελθόν την ραγδαία εξέλιξή της, ενώ ακόμη και σήμερα φαίνεται να κάνει το ίδιο, με την ίδια μάλιστα επιμονή, αλλά και την ίδια παράλληλα αδιαφορία, για την τύχη των αυτοχθόνων. Η ανθρωπότητα στο σύνολο της καλείται να αντιμετωπίσει την κατάσταση στην Αφρική, είναι χρέος όλων μας να συμβάλλουμε στην αναπτυξιακή διαδικασία των χωρών αυτών. Είναι επιτακτική ανάγκη να συνδράμουμε ουσιαστικά στην αντιμετώπιση της οικονομικής δυσπραγίας που μαστίζει την ήπειρο, στην αποδυνάμωση της έκρυθμης εσωτερικής αστάθειας που επικρατεί στα περισσότερα από τα κράτη αυτά και φυσικά στην βελτίωση της περιβαλλοντικής υποβάθμισης που υπόκεινται. Πρέπει να γίνει συνείδηση όλων μας ότι η κατάσταση αυτή που προσπάθησα να περιγράψω στις σελίδες τις εργασίας μου μας αφορά, μας επηρεάζει και ότι υποθηκεύοντας το μέλλον της Αφρικής, υποθηκεύουμε και το δικό μας. Η «έκκληση» για την αναγνώριση των δικαιωμάτων της πρέπει να είναι «απαιτητή» από την ίδια την Αφρική. **Τότε, και μόνο, θα έρθει η «αλλαγή».**

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. ΒΙΒΛΙΑ

Τσάλτας Γρ., «Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος. Πολιτικές και Διεθνές Δίκαιο της Ανάπτυξης», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1991

Τσάλτας Γρ., «Αφρική και ανάπτυξη, Η τελευταία παγκόσμια πρόκληση/ευκαιρία», εκδ.Σιδέρη, Αθήνα, 2003

Χουλιάρης Αστ. «Η διεθνής αναπτυξιακή βοήθεια προς τον 21^ο αιώνα», εκδ. Εξάντας, Αθήνα, 1998

«Σύγχρονος Άτλας του κόσμου 1995», εκδ. Dorling Kindersley-TA NEA

Τσάλτας Ι. Γρηγόρης, «Ορθοδοξία και Τρίτος Κόσμος»(πρακτικά διεθνούς ημερίδας) Εκδόσεις Ευρωπαϊκό Κέντρο Αναπτυξιακών και Περιβαλλοντικών μελετών,Αθήνα 2002

Σαμιώτης Γεώργιος, Τσάλτας Γρηγόρης «Διεθνής Προστασία του περιβάλλοντος», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1990

Αγγελόπουλος Αγγ., Ο τρίτος Κόσμος και οι Πλούσιες χώρες γαι το έτος 2000, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1972

Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα, Τόμος Δέκατος, Εκδόσεις Πάπυρος, Αθήνα, 1996, σελ. 173

ΕΚΕΜ (πρακτικά τεκμηρίωσης) «60 Χρόνια Ηνωμένα Έθνη. Προκλήσεις και προοπτικές», 5 Ιουλίου 2005

Χουλιάρης Αστ., «Η Κατάρρευση του Κράτους στην Αφρική», εκδ. Επικαιρότητα, Αθήνα 1974

Φρόσω Καπετανάκη, «Σχέσεις Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος στη Αφρική», Αθήνα 2001

Γεωργόπουλος Αλέξανδρος, «Γη ένας μικρός και εύθραυστος πλανήτης» Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2000

«Τα αναπτυξιακά προβλήματα των χωρών Α.Κ.Ε., ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ελληνικής Νεολαίας», Πρακτικά Ημερίδας, ίδρυμα Γουλανδρή – Χορν, Μάρτιος 1998

Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια, Τόμος Τρίτος, Εκδόσεις Ακάδημος, Αθήνα 1978

«Ευρωπαϊκή Πολιτική Περιβάλλοντος», Γ. Δημόπουλος, Ν. Μπαλάς και Ι. Χασσίδ (επιμέλεια)

«Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές», τόμος Β΄ Οικονομική Ολοκλήρωση και Πολιτικές, Εκδόσεις Ι. Σιδέρη Αθήνα 2001

B. ΑΡΘΡΑ

«Εκεί που η τρυφερή ηλικία αποτελεί έννοια άχρηστη - ΚΟΣΜΟΣ». Καθημερινή, 18 Νοεμβρίου 2004

«Η ασφάλεια σκοτώνει τα δικαιώματα – ΚΟΣΜΟΣ». Καθημερινή, 27 Μαΐου 2004

«Πείνα, πόλεμοι, ξηρασία «σκοτώνουν» την Αφρική – ΚΟΣΜΟΣ». Έθνος, 22 Ιανουαρίου 2006

«Η επιστήμη κλειδί για την ανάπτυξη στην Αφρική», Καθημερινή 8/11/2007

«Δούρειος Ίππος», Ριζοσπάστης, Κυριακή 30 Ιουνίου 2002

«Η Γαλλοφωνία» ΤΟ ΒΗΜΑ, 24 Οκτωβρίου 1999, Αρ. Φύλλου 12737

Γ. ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

www.wikipedia.com

www.un.org

www.cia.factbook.gov

www.europa.eu.int

www.amnesty.org

www.wfb.org

www.unhcr.gr

www.ecdpm.org

www.globalaction.gr

www.helafrican-chamber.com

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ